

**TÜRK-ALMAN YAZINI KAPSAMINDA EMİNE SEVGİ
ÖZDAMAR'IN AYNADAKİ AVLU ANLATISI VE AYNA-AVLU
MOTİF DİYALEKTİĞİ**

Sinem ŞAHİN

Yüksek Lisans Tezi

Alman Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Danışman: Doç.Dr. Şahbender ÇORAKLI

2023

T.C.
TEKİRDAĞ NAMIK KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ALMAN DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRK-ALMAN YAZINI KAPSAMINDA EMİNE SEVGİ
ÖZDAMAR'IN AYNADAKİ AVLU ANLATISI VE AYNA-AVLU
MOTİF DİYALEKTİĞİ

Sinem ŞAHİN

ALMAN DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

DANIŞMAN: DOÇ.DR. ŞAHBENDER ÇORAKLI

TEKİRDAĞ-2023

Her hakkı saklıdır.

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Hazırladığım Yüksek Lisans Tezinin bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara riayet ettiğimi, çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, yazımda enstitü yazım kılavuzuna uygun davranıldığını taahhüt ederim.

19/01/ 2024

Sinem ŞAHİN

ÖZET

Kurum, Enstitü, : Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
ABD : Alman Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Tez Başlığı : Türk-Alman Yazını Kapsamında Emine Sevgi Özdamar'ın Aynadaki
Avlu Anlatısı ve Ayna-Avlu Motif Diyalektiği
Tez Yazarı : Sinem ŞAHİN
Tez Danışmanı : Doç.Dr. Şahbender ÇORAKLI
Tez Türü, Yılı : Yüksek Lisans Tezi, 2023
Sayfa Sayısı : 73

Edebiyat, yalnızca yazılı sanat değil, aynı zamanda sosyal bir bilim dalı olarak kabul edildiğinde, hem ufuk açan bir tarihi bağıntı, hem de hislerin kavrandığı bir sanat dalı olarak karşımıza çıkar. Ancak edebi metinleri anlamak, onları derinden kavramak için çeşitli prensiplerin arka planını edinmek gereklidir. Bu noktada kuramlar edebiyatın organları gibidir.

Emine Sevgi Özdamar, Türk- Alman Edebiyatı içerisinde çeşitli eserler yaratmış, farklı düşünme yetisiyle yazın alanda kendine muhteşem bir yer edinmiştir. Yazar yalnızca Türk-Alman Edebiyatı alanı içerisinde değil, diğer dillerin de içinde yer aldığı alanlarda dikkat çekmeyi başarmıştır.

Özdamar'ın Aynadaki Avlu adlı eseri, hem sosyolojik hem kültürel pek çok unsuru içinde barındırmakla birlikte, keyif verici bir betimleme ile yaşattığı duyguları eser içerisinde çarpıcı iki imge ile, öyküyü bambaşka bir boyuta taşımaktadır. Ayna ve Avlu imgeleri eser içerisinde sıklıkla karşılaşılan imgeler iken, imgelerin detaylandırılarak analiz edilmesi, okuyucunun deneyimlemediği duyguların esiri olduğunu fark ettiği bir edinime dönüşür.

Ayna imgesi, çeşitli kuramlarla bağdaştırılarak ele alınmış imgelerden biridir. Diğer yandan avlu, Türk kültüründe önemli bir imgedir. Her iki imgenin eser içerisindeki

diyalektiği kültür zenginliğiyle sarmalanıp, okuyucunun zihninde çarpıcı bir tat bırakır.

Bu çerçevede gerçekleştirilen araştırmada, imge anlamının bir edebi eserin bütünsel olarak anlaşılmasındaki temel etkileri üzerine odaklanılmış ve bu bağlamda bir dizi önemli unsur ele alınmıştır. İmge anlamayı etkileyen faktörlerin derinlemesine analizi, disiplinler bilgilerin edebi eserlerin yorumlanmasında etkileyici bir rol oynamaktadır.

Ayrıca, yazarı tanımanın eserin anlamına olan etkileri de bu çalışmanın odak noktalarından biridir. Bir yazarın hayatı, eserlerinin yazılış sürecini, içsel motivasyonlarını ve eserlerindeki temaların köklerini anlamak açısından kritik bir öneme sahiptir. Bu bağlamda, yazarın biyografik unsurları, eserlerin daha da derinlemesine çözümlenmesine olanak tanır. Yazarın hayatındaki deneyimler, eserlerin içsel zenginliğini besleyen temel unsurlardan biridir. Bu unsurların incelenmesi, edebi eserlerin sadece yüzeyde değil, aynı zamanda yazarın düşünsel dünyasındaki derinliklere inilerek anlaşılmasına katkıda bulunarak derin anlamayı sağlar.

Anahtar Kelimeler: Türk Alman Edebiyatı, Ayna ve Avlu, İmge

ABSTRACT

Institution, Institute : Tekirdag Namik Kemal University, Institute of Social Sciences,
Department : Department of German Language and Literatur
Thesis Title : Emine Sevgi Özdamars Story Courtyard in The Mirror and The
Dialectic of Mirror-Courtyard Motif in the Scope of Turkish -
German Literature
Thesis Author : Sinem ŞAHİN
Thesis Adviser : Assoc. Prof. Dr Şahbender ÇORAKLI
Type of Thesis, Year : MS Thesis, 2023
Total Number of : 73
Pages

When literature is not only considered as a form of written art but also acknowledged as a social science, it emerges as both an enlightening historical context and an art form that grasps emotions. However, comprehending literary texts and grasping them deeply requires acquiring the background of various principles. In this regard, theories are like the organs of literature.

Emine Sevgi Özdamar, having created various works within the realm of Turkish-German literature, has secured a magnificent place in the literary field with her diverse thinking abilities. The author has managed to stand out not only in the domain of Turkish-German literature but also in areas involving other languages.

Özdamar's work titled "Aynadaki Avlu" encapsulates numerous sociological and cultural elements, bringing forth enjoyable descriptions that vividly evoke emotions within the narrative with two striking images—Mirror and Courtyard. While these images are encountered frequently within the work, delving into the detailed analysis

of these images transforms the reader into an admirer of emotions previously unknown.

The image of the mirror is one of the images that has been addressed in connection with various theories. On the other hand, the courtyard holds significant symbolism in Turkish culture. The dialectic of these two images, enveloped in cultural richness, leaves a bittersweet taste in the reader's mind.

In the conducted research, the focus was on the fundamental impacts of image understanding on the holistic comprehension of a literary work. In this context, a series of essential factors influencing image understanding were thoroughly analyzed, emphasizing the importance of interdisciplinary knowledge in interpreting literary works.

Furthermore, the effects of knowing the author on the meaning of the work are another focal point of this study. Understanding a writer's life holds critical importance in comprehending the process of how works are written, the internal motivations, and the origins of the themes within the works. In this regard, the biographical elements of the author allow for a deeper analysis of literary works. The examination of these elements contributes to understanding literary works not only on the surface but also by delving into the depths of the author's intellectual universe.

Keywords: Turkish-German Literature, Mirror and Courtyard, Image

ÖNSÖZ

Bu yüksek lisans tezi, Türk-Alman Edebiyatı çerçevesinde incelenen Emine Sevgi Özdamar'ın "Aynadaki Avlu" isimli eserinden hareketle, eserlerin içerisinde yer alan kuramsal yapıların, imgelem analizinde nasıl bir derinlik kazandırdığını ele almaktadır. Çalışma, özellikle eserin merkezinde yer alan iki temel imge olan "Ayna" ve "Avlu" üzerinden kültürel diyalektikleri ayrıntılı bir şekilde inceleyerek, edebi eserlerin derin anlama süreçlerini detaylı bir analiz ile ortaya çıkarır.

Emine Sevgi Özdamar'ın eserleri, Türk ve Alman edebiyatının bağlantı noktasında önemli bir yer tutmaktadır. Bu bağlamda, yazarın eserlerinin iç yaşantıları, kuramsal temelleri ve anlam adımları/kategorileri üzerine yazılan bu tez, sadece yazarın eserine odaklanan bir tez değil, aynı zamanda geniş bir kültürel diyalektiği barındıran bir bakış yansıtmaktadır.

Bu tez, "Ayna" ve "Avlu" gibi sembolik imgelerin üzerinden kültürel diyalektikleri vurgulayarak, bu imgelerin eserlerin içindeki rolünü ve okuyucuyla kurduğu köprüyü anlamak için bir kılavuz sunmaktadır. Bu adımlar, eserlerin içindeki sembollerin ve anlamlarının derinliğini çözümlemeye yönelik bir yol sağlamakta ve böylece edebi eserlerin yoğun ayrıntılarına daha yakından bakmamıza imkân tanımaktadır.

TEŞEKKÜR

Bu tezin ortaya çıkmasındaki yaratıcı güç olan ve benden özveriyle değerli desteğini esirgemeyerek, her adımda yol gösterip etkisini hissettiğim, çok değerli öğretmenim Doç. Dr. Şahbender ÇORAKLI'ya, çok değerli dönütleri ile katkılarını esirgemeyen Prof.Dr. Şener BAĞ'a ,benden desteklerini esirgemeyen biricik hayat arkadaşım Ahmet Cemal KAR' a, güzel dostum Merve KARAKAŞ' a ve aileme teşekkürlerimi bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ	II
ÖZET	III
ABSTRACT	V
ÖNSÖZ	VII
TEŞEKKÜR	VIII
GİRİŞ	1
1 BİLİM VE EDEBİYAT : EDEBİ DÜNYADA BİLİMSEL ÖZELLİKLER	4
2 SOSYAL BİR BİLİM OLARAK: EDEBİYAT VE KURAM	8
2.1 HERMENEUTİK KURAMI	13
2.1.1 <i>Hermeneutik ve Wilhelm Dilthey</i>	19
2.2 YANSITMA KURAMI	26
2.3 ANLATIMCILIK KURAMI	30
3 ARAFTA KALMIŞ DUYGULARIN İZİNDE: ARAF'TAKİ EDEBİYAT	35
3.1 EMİNE SEVGİ ÖZDAMAR	39
3.2 YAZIN TARAMASI	42
4 EMİNE SEVGİ ÖZDAMAR VE AYNADAKİ AVLU (2001)	44
4.1 AYNA İMGESİ	46
4.2 AVLU İMGESİ	51
4.3 HAYAT VE YANSIMASI: AYNA – AVLU DİYALEKTİĞİ	54
5 SONUÇ	65
KAYNAKÇA	67

GİRİŞ

Bu çalışma, Emine Sevgi Özdamar'ın "*Aynadaki Avlu (Der Hof im Spiegel)*" adlı eserinde bulunan "Ayna ve Avlu" motifleri etrafında kurulu olan diyalektiği inceleyerek, kültürün ve bireysel yaşamın kuram bilgisi ile incelenmesinin, eser içindeki önemini derinlemesine analiz etmeyi amaçlamaktadır. Özdamar'ın kalemiyle şekillenen bu çalışma, "Aynadaki Avlu" öyküsünden türetilmiş olup, eserde belirgin bir rol oynayan *Ayna* ve *Avlu* temalarını detaylı bir şekilde ele alarak, bu motiflerin eserin genel anlam dünyasındaki işlevini ortaya koymayı hedeflemektedir.

Emine Sevgi Özdamar, "*Almanca yazan Türk*" kimliği ile yazında kendisine yarattığı özel pozisyonda yalnızca Türk-Alman dillerinin kültürler arası tavrını ortaya çıkarmamış, aynı zamanda Türk- Alman yazınına bulunduğu katkı ile yazın dünyasının aksiyonel fonksiyonunu da geliştirmiştir. Emine Sevgi Özdamar, Almanya'ya göç eden Türklerden biri olarak, edebiyat alanında ödüller almış ve başarılı bir yazar olarak kabul edilmektedir. Bu bağlamda, Türk- Alman yazınında önemli bir yer edinen Özdamar, kültür ve dil farklılıklarını dil yapısı üzerinden ön plana çıkarabilen yetide bir yazar olarak tanınmaktadır.

Yazarın eserlerindeki kültür ve dil kullanım unsurları, göçmen kimliği ve yaşanan değişim süreçlerinin etkileri, zengin bir yansıması olarak karşımıza çıkar. Özdamar, bu farklılıkları eserlerinde ele alarak, göç deneyimini, kimlik oluşumunu ve kültürel etkileşimleri derinlemesine keşfetmeyi sağlar. Bu sayede, Almanya'daki Türk topluluğunun ve genel olarak göçmenlerin yaşadığı deneyimleri anlamamıza da katkı sağlayarak, eserlerinde kendi benzersiz dilini ve bakış açısını ortaya koymaktadır.

Dolayısıyla, Özdamar'ın Alman yazınındaki başarıları ve eserlerindeki kültür ve dil farklılıklarının vurgulanması, yazarın edebi etkinliğini anlamak ve geniş bir okuyucu kitlesiyle etkileşimde bulunmak adına önemli bir analiz konusu oluşturmaktadır. Bu özellik, yazarın yazım dilinde sıklıkla karşılaşılan bir yazın stilindense, iki farklı dilin yapısal harmanlanması sayesinde, Özdamar' ı kendine has bir alanda incelemeyi gerektirmiştir. Yazarın dil ve anlatımındaki detaylı incelikleri eserin derinliklerine inerek kavramaya çalışan bu tez, sadece bir edebi eserin

dünyasının önemli noktalarına ışık tutmak değil, aynı zamanda geniş bir kültürel etkileşim çerçevesini de ele alarak okuyucuya yeni bir bakış açısı sunmayı amaçlamaktadır.

Bu tez, kendine özgü bir bakış açısıyla söz konusu disiplinlerin iç içe geçen örüntüsünde motiflerin izini sürmeyi hedeflemektedir. Bu geniş perspektif içerisinde, özellikle Türk-Alman edebiyatına odaklanan bir bağlam noktası belirlenmiş ve bu bağlamda yapılan analizler, teorik çerçevelerle entegre bir şekilde sunularak, edebiyatın getirilerine daha nitelikli bir bakış sunma çabası taşımaktadır. Edebi metinlerdeki imgelerin anlamını çözümlemek, okuyucuyu hangi derinliklere taşıyabilir ve bu yolculuk nasıl bir zihinsel keşif serüvenine dönüşebilir?

Yazarın öz yaşamını incelemek, edebi imgelerin çözümlenmesi sürecinde nasıl bir katkı sağlar ve bu analitik yaklaşım, anlamın derinliklerini nasıl açığa bir yol ile açığa çıkararak okuyucunun eleştirel düşünme becerilerini güçlendirir?

Tüm bu soruların cevabı, bu çalışmalar içerisinde belge /dokümantasyon-araştırma tekniği ile analiz edilerek, bilimsel dayanaklarla tatmin edici bir perspektif katmayı hedeflemektedir.

Bu bağlamda, çalışmanın ilk bölümü, gerçekleştirilen yorumların temelini oluşturan kuramsal çerçevenin ayrıntılı bir biçimde tanıtılmasına odaklanmıştır. Bu bölüm, okuyucunun belirli bilimsel kuramlarla daha yakından tanışmasını sağlayarak, analizin anlaşılabilirliği ve etkinliği için bir temel oluşturmayı amaçlamıştır. Bu kuramsal giriş bölümü, çalışmanın genel yöntemolojisine ve analitik yaklaşımına kaynak sağlayarak, incelenen konuyla ilgili bilinmesi gereken kavramları ve bu kavramların bağlam içindeki önemli vurgusunu ortaya koymayı hedeflemektedir. Bu sayede, okuyucu, çalışmanın temelini oluşturan kuramsal çerçevenin içinde gerekli edinimleri kazanırken, daha sonraki analiz bölümlerine geçiş esnasında oldukça güçlü bir anlayışa sahip olacaktır.

Kuramsal temelin detaylı bir şekilde ele alınması, çalışmanın metodolojik yaklaşımını ve teorik temellerini anlamak isteyen okuyucular için bir yönlendirme kılavuzu görevi üstlenmektedir. Bu, çalışmanın genel bağlamını bilimsel nitelikte ortaya koymak ve analitik süreci daha sağlam bir temel üzerine inşa etmek adına

önemli bir adımdır. Çalışma, sadece üç ana kuramın özelliklerini anlatmakla kalmayıp, diğer yandan bu kuramların birbirini tamamlayan yönlerini de vurgulamayı hedeflemektedir. Bu bağlamda, çalışmanın odak noktasındaki kuramsal çerçeve, bir bütün olarak ele alınan kuramlar arasındaki diyalektiği ve bu diyalektiğin edebi çalışmaların genel amaçlarına nasıl hizmet ettiğini detaylı bir şekilde incelemektedir.

Çalışmanın temel kuramsal çerçevede yaklaşımı, üç kuramın da özgün prensiplerini vurgularken, diğer yandan da bu kuramların birbirini nasıl tamamladığını analiz edip, meydana çıkarmaktadır. Bu çalışmanın genel çerçevesini oluşturan kuramsal temeller, incelenen konuyla ilgili zengin bir bakış açısı sunulmasını sağlamaktadır.

İkinci kısımda, çalışmanın odak noktasındaki eserin bağlı olduğu edebi alan hakkında spesifik bilgiler sunularak, eserin arka planına ışık tutma amaçlanmaktadır. Bu kısımda, eserin kendisi ve öncesinde meydana gelen tarihsel bağlam detaylı bir şekilde incelenerek, bu analiz, eserin anlamını ve detaylı incelemesini anlamak adına sağlam bir köprü sağlamaktadır. Ayrıca, alan içerisinde ele alınan motifler hakkında çeşitli bilgiler sunularak, okuyucunun eleştirel düşünceye yönlendirilmesi amaçlanmaktadır.

Bu bağlamda, ikinci bölüm, eserin literatürdeki yerini belirlemede önemli bir rol oynamaktadır. Aynı zamanda bu bölüm, mevcut çalışmanın metodolojisine ve teorik yaklaşımına dayanarak, okuyucunun konuyla ilgili kuvvetli bir anlayışa sahip olmasını sağlamak için eserin içsel ve dışsal unsurlarını ayrıntılı bir şekilde ele almaktadır.

Üçüncü bölüm, sağlanan bilgilerin izinde, bu analizlerin güvenilirliğini değerlendirerek, ele alınan eseri detaylı bir şekilde inceleyerek sunmayı ve belirlenen araştırma sorularına nitelikli analizlerle yanıt vermeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda, verilen bilgilerin güvenilirliği ön planda tutulmak istenmektedir. Bu kısımdaki analiz, okuyucuya çalışmanın ana fikir ve önermelerini daha iyi anlaması ve bu bilgiler çerçevesinde edinilen kazanımların ne şekilde ortaya çıktığına dair bir açıklama sunmayı hedeflemektedir.

Üçüncü bölüm, ayrıca, araştırma sürecinin yöntemolojik temellerine dayanarak, elde edilen sonuçların okuyucunun anlayabileceği bir dilde açıklanmasına odaklanmaktadır. Bu sayede, karmaşık konseptler ve analitik süreçler, daha geniş bir kitle tarafından anlaşılabilir hale getirilerek, çalışmanın bulgularının daha geniş ve etkili bir şekilde iletilmesi hedeflenmektedir.

1 Bilim ve Edebiyat : Edebi Dünyada Bilimsel Özellikler

İncelenen bu çalışmada, edebi dünyanın derinliği ve imgelerin edebiyat bilimindeki temel yapı taşları olması gerçeği, bu düşüncüyü destekleyecek bilimsel bir temeller ile detaylandırılması gereken ilk kısımda ön plana çıkmaktadır. Bu bağlamda, edebi imgelerin edebiyat bilimindeki önemine odaklanarak, bilimsel bir çerçeve içinde bu temel kavramları daha derinlemesine keşfetmek kaçınılmaz olmaktadır. Öyleyse en temel adım ile bu noktada, "Bilim nedir?" "Edebiyat nedir?" soruları, bu temel kavramları pekiştirmek ve incelemelerin bilimsel temellere dayandığını vurgulamak adına güçlü bir öneme sahiptir.

Edebiyat, tecrübeleri, duyguları ve fikirleri ifade etme araçlarından biri olarak, belirli prensipsel değerlere dayalı bir sanat organizasyonu olarak özetlenebilir (Menteşe, 2008, s. 50) . Ancak edebiyat, sadece sanatsal bir üretkenlik eylemi olmanın ötesinde bir nitelikle, yine belirli prensiplere dayalı olarak, kendi benzersiz disiplinini oluşturmuş ve bilim dünyasında da kendine ait bir konum edinmiştir. Edebiyat bilimi, diğer bilim dalları ile dikkat çekici bir etkileşimde bulunarak, pozitif bilimlerin ve doğa bilimlerinin farklılıklarını ve benzerliklerini bir araya getirir (Aykanat, 2012, s. 409).

Edebiyat bilimini anlamak, yalnızca sanatsal bir metni veya yazarın eserini anlamayı değil, aynı zamanda edebiyatın özyapısal özelliklerini, evrimini ve toplumsal etkileşimini kavramayı da kapsar. Bu bağlamda, edebiyat biliminin temel görevi, sadece "bilim" kavramının içselleştirilmesini sağlamak değil, aynı zamanda edebiyatın insan deneyimine nasıl katkıda bulunduğunu anlatmak ve bu bağlamda bilimsel bir perspektife sahip olmaktır, -ki edebiyat yalnızca salt gerçeklik ile sınırlı da kalmamakla birlikte yeni yaratımlara da gerçekler referansı ile olanak tanımaktadır (Eyigün, 2005, s. 249). Yazın bilimi, insanların kültürel özelliklerini, toplumsal

normları ve bireysel kimlikleri üzerindeki etkisini anlamak için disiplinler arası bir yaklaşım sanatla harmanlamayı sağlamaktadır.

Dilin gücü, sembolizmin derinliği ve yaratıcılığın karmaşıklığı üzerinden edebi eserlerin anlaşılması, edebiyat biliminin çeşitli alt dallarını oluşturur. Bu bağlamda, edebiyat bilimini anlamak, edebi eserlerin sadece birer sanat ürünü olmaktan öte, kültürel, tarihsel ve sosyolojik birer belge olarak da ele almayı gerektirir (Aksoy H. , 1997, s. 9-10). Edebiyat bilimi, bu perspektifle insanlık tarihinin geçmişini, şu anını ve geleceğini anlamak ve yorumlamak için bir kilit-anahtar görevi üstlenir. Bu anahtar, insanın ilk eylemlerinden biri olan “anlamlandırma” düşüncesine atıfta bulunur. Bu nedenle, edebiyat biliminin anlaşılmasını sağlamak, sadece bir sanat disiplinin anlaşılmasını değil, aynı zamanda insanlık deneyimine dair derin bir bilgi kaynağının anlaşılması olarak da değerlendirilmelidir.

Bilim teriminin ortaya çıkışını düşünmek istediğimizde görülür ki; bilim, içgüdüsel derinliklerinde, bizi bilgiye ulaşmaya iten dürtülerimizin bir yansımasıdır. İnsanlık, pozitif veya negatif, ömrü boyunca bir bilme serüveni içerisinde ilerler. Bilim de en temelde, bu eylemlerden hareketle meydana çıkarılmış bir sonuç olarak ortaya çıkar. Bu kavram, pek çok kişi için kelime varlığı olarak tanındık gelebilir; ancak, bilimin gerçek anlamını detaylıca keşfetmek, bu teriminin soyut duvarlarını da kavramak, içerdiği zenginlikleri anlamamıza vesile olur. Bilim, sadece bilmekle değil, aynı zamanda anlamakla da bütünleşmiş bir merdivenler bütünü parçaları gibi sistematik sıralı bilgilerin neticesinde , bu merdivenlerin son basamağıdır (Balcı, 2008, s. 182). Bu merdivenler, bilim alanına ait disiplinlerin derinlemesine yer alan iç yapılanmalarıyla, yani kategorilendirme süreçleri aracılığıyla sistemli bir düzen oluşturur.

Bilim, insan zihninin sınırlarını zorlayan dünyanın karmaşıklığını anlama çabasıdır. Bu çaba, belirli araçlar ve prensiplerle çizgileri çizilmiş, merak güdüsünü mantığın ışığı altında, *gerçeklik* olgusunu da bu yolla anlamaya çevirmiş bir serüvendir. Bilim, bilmekle şüphesiz bir ilişki kurar ve merak edilenin özelliklerini, mantık çerçevesinde açılar. Ancak, bu açıklamaların içindeki sırları çözebilmek, bilimle bütünleşmiş olan bir diğer önemli unsur olan *biliş* sürecine adım atmayı gerektirir (Karakelle & Saraç, 2010, s. 45-46).

Biliş süreci, bilimle iç içe geçmiş bir yapılanmayı doğurur. Bu yapılanma, bilgi edinme sürecinin başlama hareketi mümkün olur. Bilgi edinme veya *biliş*, düşüncelerimizi genişleten, perspektifimizi anlamlandıran ve anlam dünyamızı çok-anlamlaştıran bir süreçtir. Yani bilinç yalnızca bilme edinimi değil, bütünsel bir güç olarak zihinle de bağdaştırılır (Altınörs, 2023, s. 28). Dolayısıyla biliş gücü, bu süreç boyunca kazanılan bilgilerin içselleştirilmesinden ortaya çıkar ve bilimin sunduğu aydınlanma altında anlam kazanır. Dolayısıyla, bilim, bilgi edinme süreciyle bütünleşmiş bir *bilinç* oluşturur. Bilim, soyut teorilerin ve formüllerin ötesinde bir anlam taşır ve insanın varoluşuyla, düşünce dünyasıyla ve çevresiyle olan etkileşimini kucaklayan bir bilgelik kaynağı olarak varlığını kabullendirir.

İnsan, doğası gereği, anlam kazandırma eylemleriyle ilişkili çabalar içinde bulunur ve bu çaba, bilgi sürecinin adımlarını tamamlayarak, bilme sürecine taşıyan ve nihayet akabinde *kalıcı biliş*e taşıyan bir süreçtir (Aksoy M. , 2021, s. 414). Bu bilme süreci, anlık değil, örüntülü bir şekilde, çeşitli basamaklar ile ilerler. Bu basamaklar genellikle çeşitli deneyimsel metotlar ile detaylandırılarak, *kalıcı bilgiye* ulaşma olgusunu kesin bir şekilde meydana çıkarır.

Bu noktada görülen durum şudur ki; bilgiyle işlenen bilme süreci, bilimin adımlarından biri olduğu gibi, bireysel bilinç ve kalıcı bilişi sağlarken, toplumların bilgi ve biliş süreçlerinde edindikleri bilimsel / ampirik bilgiler refahlarını artırarak tüm kategorilerde anlamlandırma olgusunda rol oynamaktadır. Bu güç, bilimin toplumların bu yolla gelişimine dayanarak kanıksanabilir. Çalışma aşağıda verilen alıntının analizi, bilim alanındaki pragmatik tutumun etkilerini anlamak adına önemli bir başlangıç noktası sağlamaktadır. Bu bağlamda, belirli kırılma noktalarını inceleyerek ve somut kanıtlar sunarak, bilim ve pragmatizm arasındaki ilişkiyi daha derinlemesine anlamak mümkündür.

Bilim, toplumların rasyonelleşmesini ve demokratikleşmesini sağlayacak zeminleri inşa edebilecek güce sahiptir. Tarihsel süreç takip edildiğinde bilimsel bilginin yaygınlaşmasına paralel olarak toplumların geliştiği görülmektedir. 50 bin yıllık insanlık tarihinin sadece son 5 bin yılına göz atıldığında bile, kritik noktaların/ kırılmaların/dönüşümlerin icatlara, coğrafi

keşiflere, bilim hareketlerine, eğitim-öğretimdeki gelişmelere konumlandığı anlaşılmaktadır (Dursun, 2018, s. 86).

Bilim insanın aklına gelmiş gelebilecek her alanın çeşitli kavramlara ve verilere dayanarak açıklaması olarak görülebilir. Bilimin varlığının basamaklarından bahsederek geline bu noktada görülen odur ki; bu basamaklarda bir adım atlayarak yukarı çıkma çabası mümkün olmamakla birlikte, basamakların sonunda elde edilen biliş olgusu, sınırlı kategoriler altında başlıklandırılrsa da, sonunda tüm evren ile bir ilişki içerisindedir. Bilim pek çok alanda kanıtlanabilir veriler ile bilginin ardı sıra oluşan basamakların takip edilmesidir.

Bilim evreni tanımak, gerçeği bulmaktır. Bilim evreni, toplumu ve insanı araştırma konusu yapan gözleme, deneye ve akla dayanarak sistematik bir yöntemle elde edilen doğrulanabilir bilgileri tanımlar. (Ataseven, 2012, s. 543)

Buna dayanarak bilim, çeşitli adımlardan oluşarak gerçekliğin bulunmasında bir anahtar ve hatta insanlıkla bağıntılı bulunduğu noktada göz çarpan tüm alanlarda çeşitli gözlemlerle ortaya çıkarabilen bilgilerin bütünüdür.

Bilim dünyası, bir tavus kuşunun kanatlarındaki geniş ve muhteşem renklerinde bulunan çeşitlilik gibi bir niteliğe sahip ve hatta bunun ötesine sahiptir. Ancak bizim için, bulunulan noktada edebiyat bilimini odak noktasına alarak ilerleme, daha pragmatist bir tavır için önemli bir noktada bulunmaktadır.

Edebiyat bilimi, kurmaca ve öz yaşamın/dünyanın karışımı olan tüm yazılı eserleri içeriğinde barındıran bir dünyadır. Bu noktada, yine edebiyat bilimi, tüm bu yaşanmış veya yaşanmamış süreçlerin paralel bağlantısında ilerleyerek kendi altyapısal ve kategorileşmiş basamaklarını meydana çıkararak, geçmiş ve gelecekle çeşitli bağlantılar ile etkileyici bir temas kurmaktadır (Özakın, 2023, s. 1265-1266). Bu temas, edebiyat bilimi içerisinde çeşitli retorik ile mümkün olurken; bunlardan en anlamlılarından biri olan imge kullanımı, geçmişte kabul edilen çeşitli olguları içeren sembollerin, ve ya sözlü olarak ifade edilmesi güç edinimlerin -bazen çeşitli değişimlere uğrayarak/bazen uğramayarak- güncel-aktif hali ile kullanılıp, geçmiş ve gelecek arasında da bağ oluşturmasını sağlamakla kalmazken, yazın dünyasındaki

sözcüklerin çeşitli motiflerle bir ahenk içerisinde bilme eylemine sahip olunması gerektiğinin göstergesi niteliğindedir (Sazyek, 2013, s. 131-132).

Edebiyatta bilme eylemi, başlangıçta temel olarak kuramları anlama ile ortaya çıkar. Zira kuramlar çokça yoruma açık olunabilecek perspektifleri, çok-anlamlılıkları belirli kurallar içerisinde düzenleme ile inşa edilmiş bir yapıdır. Kuramlar aracılığıyla kazanılan analitik/pragmatist bakış açısı, eserlerin eleştirel noktalarını anlama yetisini kuvvetli bir şekilde artırır. Zira kuramlar ile elde edinilen ve belirli bir düzene ait olan *bilme* altyapıları, *biliş* olmadan anlamlandırmakta zorluk çekilecek noktalara ışık tutarak, *bilinmeyi bilme* gücüne ulaştırır. Öyle ki bu biliş edebiyat kuramlarının el verdiği sistemlerle mümkün olmaktadır (Emre & Kozlu, 2020, s. 3846). Tam da buna dayanarak, çalışmanın devam eden bölümünde, yorumların temellendirildiği kuramlar, bu kuramların çarpıcı ve pragmatist bölümleri çeşitli bilimsel kaynaklarla doğrulanarak ele alınmaktadır.

2 SOSYAL BİR BİLİM OLARAK: EDEBİYAT VE KURAM

Her disiplin/alan, kendi benzersiz nitelikleri ve ihtiyaçları doğrultusunda belirli ilkeleri benimseyerek şekillenir. Bu ilkelere karşı olan düzenli gereksinim, bilimin geniş yelpazesinde farklı renklerle ortaya çıkar. Özellikle sosyal bilimler söz konusu olduğunda, bilim dalları arasında var olan özgün bir konumda yer alarak, ampirik bilimlerden farklı bir perspektife ve işleyişe sahiptir. Bu, sosyal bilimlerin kendine ait, eşsiz bir metodoloji ve davranış sergileyerek, kendi disiplinlerine özgü bir öz-deneyimsellik edinmesinden kaynaklanmaktadır.

Sosyal bilimlerin ampirik bilimlerden ayrılan temel özelliği, deneyimselliğin kendi disiplin içindeki subjektif prensiplere bağlı olarak şekillenerek meydana çıkmasıdır (Bayram, 2021, s. 113). Bu anlamda, sosyal bilimlerde, gözlem ve analizler gerçekleştirirken, insan davranışları, kültürel miraslar ve toplumsal bağlantılar gibi konulara odaklanılıp, bu alandaki özgün prensipler göz önünde bulundurularak elde edilen bulgulara dayanmaktadır. Sosyal bilimciler, bu prensipler doğrultusunda veri toplama, analiz etme ve yorumlama süreçlerini disipline ait kategoriler ile şekillendirirler. Aynı zamanda da, nitel araştırmalar ile de disiplinler arası bir bağlamda etkileşimde bulunma imkânı elde ederler (Karataş, 2015, s. 63). Bu da,

sosyal bilimlerin geniş bir dünya perspektifinden insan topluluklarına ve kùltürlere dair bilimsel bir anlayış geliştirmesine olanak tanır. Bu şekilde, sosyal bilimler, deneysel yaklaşımlarını disiplin içindeki özgün prensiplerle birleştirerek, karmaşıklığı anlama ve açıklama çabasında önemli bir rol oynar.

Dolayısıyla, sosyal bilimlerin deneySELLİĞİ, sadece bir gözlem ve analiz konusu değil, aynı zamanda bu disiplinin kendine özgü değerleri ve paradigmasıyla da iç içe geçmiş bir olgudur. Yine bu bağlamda, sosyal bilimlerin ampirik bilimlerden farklı bir şekilde ele alınması, bu disiplinin kendine has zorluklarını ve tabi aynı zamanda varlıklarını da içinde barındıran geniş bir aydınlatıcı zemin oluşturur. Bu, elbette yine insanların ve/veya toplumların karmaşıklığını anlamaya yönelik bir hareket içerisinde, sosyal bilimlerin yol gösterici bir rol oynamasını sağlar. Bu disiplinler, bilimin evrensel ve kabul edilebilir amacını sürdürürken, kendi alanlarındaki perspektifleriyle bilgiye katkıda bulunma çabası içerisinde devam ederler.

Sosyal Bilimler, *sosyal* bir bilim olarak; TDK' ya göre; “*Toplum olaylarını, insanın sosyal ve kùltürel faaliyetlerini inceleyen bilimlerin ortak adı*” (TDK, 2023) olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yoldan hareketle söylenebilir ki; sosyal bilimler toplum ile ilgili durumların, insan, insanlık ve toplum ile ilgili durumların bir buluşma noktası olma niteliğini taşımaktadır. İnsan ve insanı ilgilendiren her alanda karşılaşılan bir araç vardır. Bu araç çok eski, binlerce yıllardan itibaren kullanılan ve kullanmaktan vazgeçemeyeceğimiz bir yer ile yaşam olgusunun odak noktasında yer alan konumuyla göze çarpmaktadır ve bu aracı kendi sınırları içerisinde kullanmayan bir topluluk söz konusu dahi değildir (Koselleck & Akt. Dirim, 2009, s. 35).Kullanılan bu araç, seslerin belirli kurallarda organize edilerek ortaya çıkmasını sağlayan *dildir*. Dil, insan ve insanı ilgilendiren her alanda var ise; insan, dil aracılığıyla iletişim kurarak sosyalleşen bir varlık olarak; insanın yine bu sosyal eylemlerini bilimsel olarak, çeşitli prensiplerle inceleyebilmek ise, sosyal bilimlerin öz niteliğidir.

Sosyal bilimlerin toplumsal bağlamda aydınlatıcı kurallar ile ilerlediği göz önünde tutularak; sosyal bilimlerin, *toplumsal karşılık -ayna- toplumun aynası* olarak karşımıza çıkan bir bilim olduğu söylenebilir. Öyle ki, sosyal bilimler bireylerin veya bireylerin bir araya gelerek oluşturduğu toplumların davranışlarını, öznellik ve

objektiflikle birleştiren bir hareketle, büyük büyüteç altında incelemesi gibi eşsiz bir açıklama olarak betimlenebilir (Mete, 2023, s. 102-103). Bu inceleme çeşitli teorem/metotlarla ele alınabilir. Yukarıda bahsi geçen ayna-yansıtma olgusu, toplumların ve toplum tarihindeki alt- grup ve/veya kişilerin fikir ve perspektiflerinin daha iyi açıklanmasını sağlamaktadır. Yani, bir edebi eseri dönemi veya toplumu içerisinde ele almak, içinde bulunulan tüm olguların karşı tarafa *biliş* olarak yansıtılmasını sağlamaktadır. Yansıtma eylemi çeşitli durumlar içerisinde bu harekete geçiş ile karşılaştırılmaktadır. Kişinin/Kişilerin/toplumların davranışlarının tek düze yargısız ama aynı zamanda da açıklanarak ele alınmasına imkân sağlayan bu alan çevresinin *nedenselliği* veya *sonucu* sosyal alan içerisinde yer alan tüm bilimlerin konusu ve araştırma alt yapısını içerir.

Yani, her ne kadar insan failer olarak yaptığımız şeyler ve onları niçin öyle yaptığımız hakkında hayli bilgi sahibi gibi görünüyor olsak da sosyal bilimci aslında bizim bilincinde olmadığımız nedenlerden dolayı harekete geçtiğimizi gösterebilir. Sosyal bilimcilerin rolü, aktörlerin farkında olmadıkları sosyal nedensellik formlarını açığa çıkartmaktır. (Giddens, 2007, s. 313)

Bağlı bulunulan eserin nedenselliği ve/veya karakter analizinin nedensellikleri açıklanmak istediğinde; ilk olarak olgunun hangi tarihsel dönem içerisinde yer aldığına bakılma ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Zira eserler, bulunulan dönem içerisinde yenilikçi veya eşsiz olması ile sıklıkla gündeme gelir. Bu bağlamda bir eserde tarihsel arka plan ele alınmak istenirse; sosyal bulguların da bu dönem içerisindeki kültürel bağlantılarıyla incelenmesi gerekliliği göze çarpmaktadır. Sosyal bulgular, dönem şartları ele alınarak çeşitli sınırlamalar içerisinde incelendiğinde, sonuç elde etmek için çeşitli nedensellikler de ele alınarak, faktörlerin duruma etkisi ve/veya etkisizliği tartışılabilmektedir.

Bizim çalışmamızda tarihsel arka planına ışık tutma yolu ile ele alınan ve sosyal bir bulgu olarak karşımıza çıkan *göç* olgusu bu nedensellik kapsamında incelenerek, *sosyal bilim-birey/toplum-olgu-yansıtma* ekseninde açıkça belirtilen gözlemler, elde edilen olguların ardındaki nedensellik bağlamında incelenir. Bu analiz süreci, yazılı kaynaklar temel alınarak geliştirilen sosyal bilim-edebi bilim iskeleti tarafından ilerletilerek ortaya konur. Bu adımlar ışığında ilerleyen süreç, yazılı

kaynakların içeriğinden türetilen olguları bağlamsal bir bütün olarak ele alarak analiz eder. Bu sayede, olgu üzerindeki detaylı düşünce ve çözümlemeler, sosyal bilim ve edebi bilim disiplinleri arasındaki kapsamlı ilişkilerin bir araya geldiği sağlam bir düzenek oluşturur.

Yine bu bağlamda, ele alınan eserin kurmaca veya öz kurmaca olup olmadığı ilerleyen kısımlarda tartışılan bilgiler ışığında incelenir ve buna bağlı olarak değerlendirme sürecinde, eserin toplumsal bir yansıma olarak işlev görüp görmediği veya nasıl işlev gördüğü ve belki de kültürel bir araç olarak ortaya çıkıp çıkmadığı üzerinde detaylı bir analiz yapılır. Keza bir eser kurmaca olmasına rağmen, yine de yaşanan deneyimleri yansıtmaktan kaçınmama durumu içerisinde bulunur ve bu nedenle bir kaynak olarak da değerlendirilebilir. Edebi eserler, gerçek dünyanın izlerini taşısa da yazarın kişisel bakış açısı ve yaşantılarına dayanarak kurgulandığı için, okuyana yalnızca bir öykü/anlatı sunmanın ötesinde, yazarın dünya görüşünü ve deneyimlerini ve iç edinimlerini ortaya çıkarma fırsatı taşır. Bu bağlamda, kurmaca eserler, kendi içinde bir tür çarpıcı gerçeklik barındırarak, okuyucuyadan başlayan fakat yazarın kendi evrenine uzanan bir köprü oluşturur ve edinilmiş deneyimlerin, edebi eserlerin oluşumunda nasıl etkili olduğunu anlamak adına önemli bir kaynak haline gelir.

Sosyal bilimler alanını oluşturan disiplinlerin tamamına yakını (tarih, antropoloji, sosyoloji, psikoloji, siyaset, hukuk, iktisat, felsefe v.b.) roman türü ile yakından ilgilidir. Zira roman, kimi zaman ihtiyaçları doğrultusunda bu disiplinlerden veri ödünçleyebileceği gibi, kendisine müracaat edildiği takdirde ilgili bilim dallarına yönlendirici mahiyette bilgiler de sunabilir. Sosyal bilimlerin roman metinlerine birer yan kaynak olarak başvurusu, aynı zamanda ilmi bir yaklaşımdır: Zira sosyal bilimlerin ilk prensibi olan “bütüncülük” ilkesi, üzerinde araştırma yapılan fenomeni tüm cepheleriyle kavramak açısından olabildiğince fazla sayıda ve çeşitli malzemeye başvurmayı zorunlu kılar. (Budun, 2015, s. 294-295)

Daha önce bahsedilen olgu gibi, insanoğlu, temel doğası gereği anlam arayışında bulunur ve bu ihtiyacını hemen her bilim dalında farklı etkileşimlerle ifade eder. Anlamlandırmanın kaynağı olan dil, öncelikle iletişimi, ardından da yazılı kaynakları içeren edebiyatın doğuşunu mümkün kılarak insanlık tarihinde önemli bir

kilometre taşı oluşturmuştur. Dil, sadece temel bir iletişim aracı olmanın ötesinde, beslenme sürecini tamamlayarak düşünce dünyasını derinleştirmiş ve kültürel birikimin katmanlaşması ve gelişmesine katkıda bulunmuştur.

Edebiyat bilimi, anlamlandırmanın temelini oluşturan bir yapı taşı olan *dil*in gelişmesi ile birlikte ortaya çıkarak, bu süreç içinde kendine özgü bir nitelik kazanmıştır. Anlamlandırma hareketi, edebiyat bilimi tarafından ele alınarak çeşitli yaklaşımlarla açıklanmış ve bu süreç, anlamlandırmaya yönelik farklı tanımlamalarla detaylandırılmıştır.

Bu disiplin, edebiyatın iç yapısına detaylı bir iniş sağlayarak, eserlerin anlamını çözümleme çabası içinde olmuş ve aynı zamanda edebiyatın toplumsal – kültürel-tarihsel bağlamdaki rolünü de anlamaya çalışmıştır. Anlamlandırma ve tanımlama süreci, edebiyat biliminin dinamik yapısını oluşturmuş ve bu alandaki çalışmaların devamını sağlamıştır. Bu bağlamda, edebiyat bilimi, anlamlandırma sürecini sadece bir açıklama konusu olarak ele almamış, aynı zamanda kendi öz varlığını da anlamlandırmaya çalışarak, bu öz hareketi ilk adımda kendi varlığı içerisinde anlamlandırmış ve gerçeklik olgusu ile üst kurguyu yeniden bağlamlandırarak çok boyutlu bir işlev kazanmıştır (Ergeç, 2023, s. 500). Bu çaba, edebiyat disiplinin sürekli olarak yeni ve detaylı kavramlarla donatılması, geliştirilmesi ve tekâmül etmesine olanak sağlamıştır. Edebiyat bilimi, bu hareketli konstrüksiyonuyla anlamlandırma eyleminin zengin ve çok tabakalı doğasını anlama yolunda sürekli bir çaba içerisinde.

Mono-semik bir anlam taşımadığı düşünülerek getirilen her tanımlama, edebiyata olduğu kadar, içeriğinde oluşan sistematığe de katkıda bulunmaktadır.

Bu bağlamda, ele alınan eserde olguların tarihsel özellikleri, geçmişle olan ilişkilerini derinlemesine inceleyerek ortaya çıkarken, aynı zamanda kurgusal veya öz kurmaca- elkurmaca unsurların analiz edilmesiyle birlikte, eserler anlamlı bir bütünlük sağlama imkanı da taşımaktadır (Dinar, Tilbe, & Güzel, 2023, s. 915). Ancak, bu değerlendirme yalnızca olay örgülerine odaklanmakla kalmayıp, aynı zamanda bu olayların altında yatan dip anlamları keşfetme amacını da taşımaktadır.

Kavramsal açıdan, çalışma içinde hermeneutik kuramın teolojik temelleri, yansıtmacı kuramın bireyin içsel dünyasına ve deneyimlerine odaklanan strüktürü, anlatımcı kuramın ise hikayelerin ve anlatıların önemini vurgulayan görüngesi, ele alınan olgularla sıralı bir uyum içinde bulunmaktadır. Bu kuramsal bağlantılar, çalışmanın temelinde yatan kavram konseptinin ihtiyacı doğrultusunda, olguların anlamlandırılması ve yorumlanmasına derinlik ve zenginlik katmaktadır.

Bu bağlamda, çalışmanın devam eden bölümünde, öncelikle Hermeneutik kuram ve kuramın çalışmada ele alınan fikirlerinin öncüsü, Yansıtma Kuramına ait detaylar ve ayrıca Anlatımcılık Kuramı üzerine temel bilgilerle ele alınan fikirler, bilimsel kaynaklar ile sunularak, çalışmanın derinlemesine incelenmesine geçilmeden önce gerekli bilgi zemininin oluşturulması hedeflenmektedir.

2.1 Hermeneutik Kuramı

Ampirik bilimlerden farklı olarak sahip olunan yaklaşımdan hareketle, anlam bulma ve yorumlama yahut bütünleştirme, çeşitli kuramlar ve prensipler öncülüğünde sağlanabilmektedir. Çoğu akademik yaklaşımda, incelenen eserlerin sadece görünen veya okunan anlamına değil, aynı zamanda bu eserlerin sahip olduğu arka plana da odaklanması, incelemenin zenginleşmesi ve eserin kendisiyle ilgili daha kapsamlı bir anlayışın geliştirilmesi amacını taşımaktadır. Bu yolla, eserin ortaya çıkmasına neden olan veya katkıda bulunulan unsurların ve/veya içinde bulunulan pozisyonun anlaşılması, eserin gerçek ve/veya derin anlamını keşfetme çabasının bir parçasıdır.

Eserlerin arka planının araştırılması, analiz edilmesi, genellikle eserin yaratıcı sürecine, yazarın içinde bulunduğu yaşantılara, kültürel etkileşimlere ve toplumsal dinamiklere odaklanarak, eserin ortaya çıkmasında etkili olan faktörleri ortaya çıkarmayı amaçlar. Bu noktada, eserin içinde barındırdığı bağlam kadar, dış etkenleri de göz önünde bulundurma, eserin anlamını daha analitik bir perspektifle değerlendirmeye olanak tanır (Turhan & Baş, 2023, s. 1462). O halde olguların *en son*lanış durumu, eylemle etkileşime girdiği çeşitli veriler ile beslenerek ortaya çıkan bir *süreç* ürünü olarak ele alınabilmektedir. Doğanın içinde bulunan bu doğal, müdahale edilmemiş akışta dahi bu süreç gözlemlenebilir. Bitki-Su-Güneş üçlemi

üzerine düşünmek, bu bağlamda yer alan bir benzetme ile daha açık ifade edilebilir. Bitki, filizlenene kadar olan bir süreç edinimine sahiptir. Onun olgusu su ile başlar ve güneş ile devam ederek ilerler. İki etkende de, birinin eksikliği bitkinin filizlenme sürecini destekler veya farklı bir bitiş ile; sonlandırır. Bunu takiben, hatta filizlenmenin ötesinde, çiçek açan bir bitkinin tarihsel arka planına *büyüme* de bir süreç elementi olarak katılır. Yani, çiçek bu bağlamda, çiçek olana dek kendi içinde kronolojik bir sıra ile donatıldığı adımlar barındırmaktadır. İşte edebiyatta da ele alınan bu gibi sıralı adımlı olgular, tıpkı bu doğal süreçteki gibi, çeşitli adımların sıralı atılması ile meydana gelmektedir. Örneğin; *Adam işe gitmek için evden çıkar, karşıya geçerken dikkatli davranmakta zorlanır, araba çarpar ve yaralanır*. Sonuç adamın yaralanması olsa dahi, arka planda süreci destekleyen çeşitli olgular ele var olmaktadır ve bu olgular, anlamın detaylandırılması için odak noktasına alınmalıdır. İşte *Hermeneutik* kuram da tam bu süreçlerde olduğu gibi, yazarın içerisinde bulunduğu çeşitli adımları inceleme ihtiyacından ortaya çıkarılan bir hareketle meydana gelir. Zira “birey” kavramının “öteki” ile yer değiştirmesi sonucu ile anlam ilişkileri sağlamlıkla kurulur (Urtekin & Topakkaya, 2023, s. 33).

Ele alınan kuramın temel özellikleri nelerdir, bu teorinin epistemolojik temelleri, ontolojik boyutu ve metodolojik yaklaşımı hangi prensiplere dayanmaktadır? Devam eden kısımda bu sorulara detaylı yer verilerek kuramın ayrıntılarına ışık tutulması hedeflenmektedir.

Hermeneutik kuramın tarihsel süreci hakkında bilgi edinmeden önce, kavramın etimolojik çizgisindeki anlama dikkat çekmek bu noktada faydalı olacaktır. Hermeneutik kavramı, Antik dönemden günümüze dek varlığını korumuş bir kavram olarak ele alınmaktadır. Antik dönemde ortaya çıktığı bilinen bu nosyon, doğal olarak Yunan mitolojisine dayanmaktadır. Yunan mitolojisi içerisinde ele alınan bu kavram, *haber* sözcüğü ile bağdaştırılır. Zira haberin yaşanan edinimlerden hareketle, var oluş durumunun ardından, gerçekleşmiş durumlara atıfta bulunarak bilgi vermesi eylemi tam da bu noktada anlamlı olmaktadır. 2009 tarihli ele alınan “*Gadamer Hermeneutiğini Sosyal Bilimlere Etik Bir Model Olarak Okumak*” adlı çalışmada kelimenin tarihi süreci şöyle aktarılır :

Hermeneutik sözcüğü Yunan mitolojisinde tanrıların habercisi sayılan ve onların türlü yorumlara açık olan sözlerini insanlara taşıyan Hermes' ten türetilmiştir. Hermes aynı zamanda dil ve konuşmayı da yaratan tanrıdır. Buna ilişkin olarak Platon'un diyaloglarında Socrates sözcüklerin ikilemine dikkat çekmiştir. Sözcükler hem bir anlam açığa vurdukları hem de onu gizledikleri için çok güçlü bir gösterge (sign) sayılmış ve Hermes'in oğlu Pan'a benzetilmiştir. Pan, üst kısmı tanrısal ve mükemmel, alt kısmı ise keçiye benzeyen bir varlıktır. Pan gibi, dil de hem doğruları hem de yanlışları içerir. Hermes, dil içindeki bu ikilemi ve belirsizlik durumunu çözümlemiş bir tanrı değildir. Bu yüzden de onun taşıdığı tanrı sözlerinin anlamı, her zaman değişebilen yorumlara açıktır. (Yıldırım Y. , 2009, s. 123-124)

Antik çağda temelleri atılan bu kuram; açıklama, anlamlandırma ve yorumlama biçimi olarak da ele alınmaktadır. Yukarıda verilen bilgilerin ışığında, Antik dönemde olduğu gibi, iletişimsel boyutta kullanılan dil her zaman dogmatik açıklamalar içermemektedir. Keza kavramlar, kimi zaman söyleyenin yahut yazanın bulunduğu durum ya da tarihsel koşul sürecinde polisemik özellikler taşıyabilir. Öyle ki; *hüzün* kimi olgular içinde kimisi için yumuşak duyguları içeriğinde barındırırken, kimisi için kaotik duygularla harmanlanmış hisleri çağırıştırabilir. Keza kelimelerin anlamları sözlükler ile sınırları çiziliyor olsa dahi, kelimelerin içini dolduran duyguları anlamak için; kelimeyi kullanan kişinin yaşadığı edinimler göz önüne alındığında, duyguların kelimelerin içini ne denli veya nasıl doldurduğu ve/veya hangi anlamı taşıdığı bu yolla daha detaylı, doğru bir şekilde anlaşılabilir. Öyleyse hermeneutik kuram da; çokanlamlılık ve bu şifrelerin çözümlenmesi ile doğrudan ilgilenen prensip özelliklerine sahiptir (Pelikoğlu & Dursun, 2024, s. 49). Bu bağlamda hem felsefe biliminde yer alan, hem yazınbilimde mutlak bir yer kazanan hermeneutik kuramı, özellikle yazınbilim ile ilgili çalışmaların oldukça etkili ve yaygın kullanılan dayanaklarından biridir.

Hermeneutik kuramın sanatsal etkinlik penceresi temelinde yer almasının sebebine ilişkin çeşitli görüşler yazın alanı içerisinde almaktadır. Buna karşın, ortaya çıkan farklılıklar hem sanat hem de edebiyat bilimi kavramının ele alınması ile ilintilidir. Zira yazınsal eserler göz önüne alındığında da kendi içerisinde çeşitli gruplara pek tabi suret ile ayrılabilir. Yazınsal eserlerin başlıca dayanaklarından olan

dini yazınlar, tarihsel sürece bakıldığında da, başından beri Hermeneutik ile iç içe olduğu görülmektedir (Pakoğlu, 2023, s. 263). Anlamlandırma ve yorumlama, özellikle kutsal metinler bağlamında incelendiğinde, tarihsel bir süreç içinde çarpıcı bir yere sahiptir. Kutsal metinler, varoluşlarından bu yana yorum ve anlamlandırılmaya ihtiyaç duyulmuş, bu da onları dogmatik ve polisemik nitelikler içinde evrimleştirmeyi mümkün kılmıştır (Deniz, 2022, s. 10). Özellikle tinsel bilimlerde zaman geçtikçe daha fazla kullanılan hermeneutik kuram, bu evrimin bir yansıması olarak farklı kavramlar altında tabakalaştırılmış ve gelişim göstermiştir (Köse & Tepe, 2023, s. 63). Kutsal metinlerle iç içe olan bu kuram, yine de kutsal metinler gibi çarpıcı yapıtlarla sınırlı kalmayıp, hukuk alanı metinlerine de uzanacak kadar zengin bir metodolojiye sahip olan bir çok katmanlı bir yapının içinde barınmaktadır (Özlem, 2011, s. 3-4).

Hermeneutik kuramı ihtiyacı, yazınsal yapıtların anlamına ulaşmakta yalnızca bilimsel değil, yazınların ve hatta insanlığın doğası gereği oluşumsal-anlamsal sürece dayanan monozomik bir ihtiyaç içinde bulunmaktadır. Bu bağlamda, hermeneutik kuramın sadece edebi bir perspektiften değil, aynı zamanda sosyolojik ve felsefi alanlardaki yazın içerisinde kullanılan açıklamalarla da bağdaşabileceği oldukça açık bir şekilde göze çarpmaktadır (Araşan, 2021, s. 275). Bu çerçevede, hermeneutik kuramın literatürdeki çok yönlü uygulanabilirliği ve bu farklı disiplinler arası bağlam içindeki tutarlılığı şaşırtıcı bir gelişme değildir.

Toplumsal olguların anlaşılmasında önemli roller üstlenen sosyoloji ve yine edebiyat disiplinlerinin ortak temeli, insanlık duygularını ve ona ait olan çeşitli yapılanmaların çözümlemesinde yatar. Bu bakış açısından hareketle, Max Weber' in düşüncelerinin detaylı bir şekilde incelenmesi, sosyoloji ile edebiyatın kesişim noktalarını daha derinlemesine anlamak ve eserlerdeki toplumsal yansımaları görmek açısından büyük bir anlam taşımaktadır (Seferoğlu, 2023, s. 278-279). Keza çalışmada ele alınan anlamlandırma ve/veya derin anlamada, *biliş* e götüren süreç, bizi anlamayı *anlama* noktasına götürmektedir. Anlamak ve yorumlama veya anlamlandırmak arasındaki diyalektik ilişki, sıkı sıkıya birbirine bağlı olan felsefi bir soruyu ortaya koyar ve bu bağlam, daha derin bir anlayışa yönelmemizi gerektirir (Erkurt, 2021, s. 433-434). Bu noktada, edebiyatın diğer disiplinlerle olan

eşsiz bağlantısı da ortaya çıkar. Anlamanın kategorize edilmesi, derin anlama kavramını daha şeffaf bir şekilde elde edilmesine yardımcı olarak, kanıksama sürecini beraberinde içselleştirmeyi de getirmektedir. 1993'te M. Aytül Kasapoğlu tarafından ele alınan "*Sosyolojide Hermeneutik Uygulamaları*" adlı çalışmada Max Weber anlaması şu şekilde belirtilir:

M. Weber iki tür anlama arasında ayrım yapar: a) Doğrudan gözlem yoluyla anlama: (Actuelles verstehen). Bağırان bir kişinin öfkesinin yüz ifadesinden anlaşılması dolaysız rasyonel bir anlamadır. b) Açıklayıcı veya motivasyonel anlama. (Explana tory or motivational understanding). Bu anlama türünde eylemi, davranışları, yer aldıkları anlam bağıntısı ve güdülerini bakımından kavrama söz konusudur. Aslında Weber, rasyonel anlamanın diğer anlama tiplerinden daha emin olduğunu savunmak tadır.

Diğer bir ifade ile Keat ve Urry (1987) inde belirttikleri gibi, hipotezlerin testi işleminde Weber'in ampirik bilgilerden çok, mantıksal ilişkiler kurarak ulaştığımız bilgilere ağırlık verdiği açıktır.

M. Weber, kendi yaklaşımını "yorumcu" ya da "anlayıcı" sosyoloji olarak adlandırarak, bu iki kavram arasında köklü bir ayrım yerine daha farklı iki olay arasında yaptığı aynı vurgulayan bir metodolojik tavır içindedir (Kasapoğlu, 1993, s. 62)

Bu bağıntıda ele alınan hikâye/olgu veya davranış, yalnızca *görülen* değil, aynı zamanda duygusal veya içinde bulunan bağıntılar ile incelenerek yorumlanma ihtiyacını doğurmaktadır. Bağıntılar, yine prensip içerisinde yer alan düzenli detay sınırlandırılmalarından oluşmaktadır.

Hipotezler birbiri ardına sıralı disiplin adımları ile yapılandırılarak, bakışın genişletilip-mantıksal çember içerisinde geçirilmesi ile sonuçlandırılır. Yine bir hermeneutikçi olan ünlü felsefeci Gadamer' de bu yaklaşımla ilgili yapılan en önemli yazın çözümlemelerinin destekleyici gücü olmuştur. Daha önce sözü edilen anlama ve yorumlama veya anlamlandırma Gadamer' in de dikkatini çeken önemli bir kategori olarak ele alıp bu çabaya farklı bir bakış açısı getirip, anlamanın anlamın doğasında

olduğunu vurgular. Yani anlam zaten kendi gerçekliği içerisinde bir varoluş gösterir. Bu ele alınıma daha detaylı bir biçimde şöyle açıklanır :

... Hans Georg Gadamer'in görüşleri incelendiğinde, anlama ve yorumlama tartışması farklı bir boyut kazanmaktadır. Sosyal bilimler için Gadamer'in ana mesajı, "anlamanın(verstehen) bir araştırma yöntemi olarak değil, fakat, toplumsal yaşamda varoluşumuzun, varoluşsal özelliği olarak görülmesidir. Gadamer'e göre anlamayı bir yöntem olarak görmek yetmez; O, bundan daha fazlasıdır. O, ilk planda toplumsal gerçekliğe ulaşmayı sağlama yoludur. (Kasapoğlu, 1993, s. 63)

Görüş-görme ve buna bağlı olarak görünenin ötesindeki köprüler ele alınarak incelendiğinde, görme eyleminin ötesinde bir dizi sinestezik süreç karşımıza çıkmakla birlikte, farklı sonuçları ya da farklılaştırabilecek bakış açılarını birbirini ardına sıkıca bağlayabilen adımlar hermeneutik kuram ile desteklenebilmektedir. Zira bu tarihsel arka plan verisi, tekil fikirleri de içerir (İyi, 2021, s. 3). Olguların bir çeşit incelemeye bağlı tutulduğu bu kuramda, görünenin görünmeyen kısımla olan ortaklığı kuvvetli bir etki yaratmaktadır. Bu noktada toplumsal-bireysel olayların ,tinsel bilimlerin ve yazınsal sanatların sahip olduğu söz konusu polisemik durum Hermeneutik kavramının yerini sağlamlaştırmaktadır.

Hermeneutik üzerine gerçekleştirilen incelemeler incelendiğinde, kuramın sadece kendi içsel dinamikleriyle değil, aynı zamanda farklı disiplin alanı teorileri ile (sosyoloji,felsefe,edebiyat vb.) de içsel bir bağ içinde olduğu gözlemlenmektedir (Osmanov, 2021, s. 40-41). Temelde hermeneutik kavramının izlek kısmı, bu bağlamda belirgin bir rol oynamaktadır.

Sonuç olarak, hermeneutik kuramın kapsamlı bir anlayışa kavuşması ve etkili bir biçimde uygulanabilmesi, öncelikle dini metinlerle başlayan bir inceleme sürecinden geçerek, daha sonra bu metodolojinin kapsamı diğer yazılı ürünleri de içerecek şekilde genişletilmiştir (Yalçınkaya, 2021, s. 349-350). Yapılan çalışmanın temel adımlarından biri, hermeneutik kuramın derinlemesine anlaşılmasının kaçınılmaz bir zorunluluk olduğunu ortaya koymaktadır. Bu zorunluluk, hermeneutik kuramın temel ilkelerini kavramak, doğru bir şekilde uygulamak ve bu teorik çerçevenin özündeki incelikleri anlamak adına Wilhelm Dilthey' in perspektifine dair

detaylı bilgilerin sunulmasını gerektirmiştir. Bu bağlamda, Dilthey' in hermeneutik kurama katkıları ve kuramın gelişimindeki fikirleri anlatılarak, çalışmanın teorik temelleri daha sağlam bir zemine oturtulması hedeflenmektedir. Bu aşamada, hermeneutik kuramın metodolojik çerçevesini uygulama sürecinde rehber olarak kullanma ve bu kuramın yazılı eserlere etkili bir biçimde nasıl uygulanabileceği konularında derinlemesine bir anlayış geliştirmek amaçlanarak, eser incelemesine katkıda bulunacağı düşünülen sıyrıcı fikirlerin sahibi Wilhelm Dilthey' in detaylı bakış açısının ele alınması hedeflenmektedir.

2.1.1 Hermeneutik ve Wilhelm Dilthey

Wilhelm Dilthey 1800lü yılların sonundan 1900lü yılların başına kadar, Alman Düşünce Tarihi için mutlak yeri oluşturulan bir filozof iken, hermeneutik yaklaşımı ise; onun fikirleri ile harmanlanarak daha da açıklığa kavuşarak, kuramın ince çizgileri onun da katkılarıyla daha analitik bir hale gelmiştir. Dilthey, Hermeneutik açıklama şekillerini belirli bir nokta üzerinden ilerletmeyi tercih ederek onu kategorize eder. Onun “*tekillik*” üzerinden biçimlendirdiği bu kuram yaklaşımı, kendi değişkeleri ile ele alınarak; kuramı *kolokyum* biçimi ile açıklamasını sağlamıştır (Çaldak, 2022, s. 40). *Tekillik* üzerinden devam eden tanımlamalar, kavramsal değerini kazandıktan sonra ise, Hermeneutik kavramı için Dilthey, değiştirilemez yerini almıştır. Hermeneutik kuram içerisinde prensip olarak gösterilebilecek *tekillik* algısı bu yolla, yazar-kitap ilişkisinin açıklanmasına katkıda bulunarak çalışmayı bilimsel nitelikte destekleyici faktörleri içerir (Topcu, 2022, s. 24).

Sanatçının yarattığı esere atıfta bulunabilecek gözlemden hareketle, Dilthey'e göre kendi edinimlerimizin dışındaki olgular, anlama sürecinde kendi yeniden kurma sürecimiz ile de ilgilidir. Kendi edinimlerimiz başka edinimleri anlamakta kaçınılmaz bir yer edinmektedir ve aynı düzlemde aslında sanatçının kullandığı bir sembol dahi, kendi döneminde incelenen kavramlar arasında bulunarak anca kendi tekilliğini edinebilir (Altun, 2021, s. 10). Yani biliş, bu yolla muhteşem bir paradoks içerisinde bulunarak, önce örnekle bir duyguyu o dönem içerisindeki olgusu ile, sonra anlatıcının duygusu ve en son anlayanın duygusu ile bağıntılayarak iletir. Bu noktadan meydana gelen paradoks hareketi ile Dilthey, kişilerin duygu açıklamalarını özellikle Goethe'den örnekle “*tekillik*” kavramı üzerinde şu şekilde açıklar;

Yabancı varoluş (bizden başkalarının varoluşu), bize, öncelikle ancak duyu verilerinde, Jestlerde, seslerde ve eylemlerde, dıştan verilir. Biz ancak böyle tekil işaretlerle duyumlanan şeylerin (bizde) yeniden kurulması yöntemi (rekonstrüksiyon) sayesinde, bunları (o varoluştaki) içsel olana bütünleriz. Her şeyi, maddeyi, yapıyı, bu bütünlenmenin en tekil karakteristiğini, kendi yaşam durumumuzdan hareket ederek (transpozisyon yoluyla) yeniden kurmak zorundayız. Demek ki başkasının bilgisine! yönelme sürecinde her şey, benim kendi yaşamımdan transfer edilmek suretiyle, bir yeniden kurma aracılığıyla yapılmak zorundadır (Dilthey & Aktaran : Özlem, , 1999, s. 86-87)

Dilthey'in yaklaşımı, sanatçının edinimlerinin her alandaki tekillikle, yani kendi içsel alanına yorumlanarak transfer edilmek mecburiyetine dönüştüğünü doğrular niteliktedir. Bu durum, yorumlama çözümlemesine giriş yapacak olan araştırmacının, kuralcı eleştiriye yönlendirilmesi aracılığıyla belirli disiplin sınırları içinde kalmasını amaçlamaktadır. Bu bağlamda, anlama ve anlamlandırmaya yönelik çabaların daha net bir şekilde ortaya çıkmasını sağlayan bu yöntem, doğru açıklama ve yorumlama sürecinin, başlangıçta estetik kaygıdan ziyade, doğru anlamadan geçtiğini ortaya çıkarmaktadır (Altıntaş, 2022, s. 64). Öyleyse deneyimlerin, bireyin yaşantıları ve gözlemleriyle başlayıp, tekrar yorumlanarak bir yoruma dönüşmesi, doğru anlama sürecinin ilk adımını oluşturur. Bu bağlamda, doğru anlama sürecindeki adımların birbirini takip etmesi gerektiği ve bu adımların gözlemlenerek izlenmesi gerektiği ortaya çıkar.

Araştırmacının bireyin deneyimleri ve gözlemleri üzerinden elde ettiği bilgiler, doğru anlama ve yorumlama sürecinde kilit bir rol oynar. Dolayısıyla, bu metodoloji, anlama çabalarını daha sistemli hale getirerek araştırmacılara derin bir anlayış kazandırmayı amaçlar (Uslu, 2022, s. 188). Bu ise yalnızca bilgi ile edinilecek bir araştırmayı kapsar. Bilgiye ulaşma isteğindeki araştırmacı bilgi hedefinde topladığı verileri ancak anlamlandırarak bilgiye ulaşabilecektir. Keza anlamlandırılmayan bir bilgi, bilgi kavramının karşılığını veremeyecektir. Bilgiye ulaşmadaki araç tam bu noktada *anlamlandırma* olacaktır. Bilgi-bilme-anlam sırasında ilerlendiğinde ortaya çıkan bu eylem *anlama* olarak nitelendirilmektedir.

Duyulara dıştan verili olan işaretler aracılığıyla içsel gerçeğin bilinmesini sağlayan bu yöneme *anlama* diyoruz. (Dilthey & Aktaran : Özlem, , 1999)

Anlama ve yorumlama süreçleri, birbirleriyle organik bir etkileşim içerisinde bulunarak bir bütün oluştururlar. Bu bağlamda, anlamının alan sınırları, genellikle yorumlama veya anlamlandırma gibi çeşitli kaynaklara doğru genişleyebilir. Öyleyse bu noktadan hareketle *anlama* , bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu anlama, bir çocuğun agulamasını anlamaktan Shakespeare'ın Hamlet'ini veya Kant'ın Salt Aklın Eleştirisi'ni anlamaya kadar uzanır. Taşlarda, mermerde, müzikal biçim verilmiş seslerde, jestlerde, sözcüklerde ve yazılarda, eylemlerde, ekonomik düzenlerde ve anayasalarda, aynı insan tını bizimle konuşur ve (bunlar) açıklanmayı/yorumlanmayı beklemektedirler (Dilthey & Aktaran : Özlem, , 1999, s. 87-88)

Kurama göre anlama, bu durumda kapalı eğretileme noktasında kendine belirli ilkeler ile bir kilit üretmelidir. Zira , anlam kaygısı ile yapılacak çalışmalar, ancak detaycı olarak doğruluk aranan bir ilke ile yahut bilgi mertebesi ile sunulmuş gözlemler ile oluşturulmalıdır. Kuram olması nedenselliği söz konusu ele alınacak eserin anlama ve yorumlama noktasında, genel anlama yorumlamadan ayrılması gerekmektedir. Bu durumda ya kesin çizgilerinin belirlenmesi ya da bilhassa güç-kolay yapıtların incelenmesine ışık tutmalıdır.

Buna göre Dilthey, hermeneutik kuram incelemi bağlamında belirli basamaklar oluşturmuştur. Bu basamaklardan en göze çarpanı *ilgidir*. Yani anlama ilgisi olmazsa, anlam da güç bela ortaya çıkar. ”*Anlama çeşitli dereceler gösterir. Anlamanın dereceleri öncelikle "İlgi"ye bağlıdır. Onun tarafından koşullandırılır.İlgi sınırlı ise,anlama da sınırlıdır*” (Dilthey & Aktaran : Özlem, , 1999, s. 107). Öyleyse bir eserin açıklanması veya doğru -derin bir bakışa sahip olunarak incelenebilmesi için öncelik ilgi duyulması bağlamında bulunmaktadır.

Dilthey yayınladığı “*Hermeneutiğin Doğuşu*” adlı makalesinde, kuramın anlaşılması gereken anekdotları göze çarpan bir şekilde detaylandırmaktadır. Bu yolla anlama sanatı olarak bahsedilebilecek yazın kuramı, bireyci beklentilere imkân vermeyerek kuramın yalın biçimini olgunun içinde bulunduğu doğrular ile ortaya koymuştur. Öyle ki Dilthey bu düşünciyi destekleyecek fikirlerini şöyle belirtmiştir:

Ve bu kurallar arasındaki uyumsuzluktan, yaşamsal öneme sahip eserlerin açılmasında ortaya çıkan değişik yönelimler arasındaki savaştan ve kuralları tem ellendirme gibi zorunlu bir ihtiyaçtan. hermeneutik bilimi meydana çıkmıştır. Bu bilim, yazılı eserlerin açılması sanatının öğretisidir (Dilthey & Aktaran : Özlem, , 1999, s. 90-91)

Yazınsal eser incelemede alegorik, yorumlama rutin olarak kullanılırken, söz konusu eleştirilerde hermeneutik kuramına duyulacak ihtiyaç kaçınılmaz olmuştur.

Edebiyat baştan sona sanatsal ifade de yorumu içerirken, kuramın doğuşu elbette ki şaşırtıcı olmamıştır. Sanatçı estetik kaygı içerisinde olsun veya olmasın aslen kendi anlamlandırma veya açıklamasıyla yarattığı eserlerde, istememiş olsa dahi kendi yorumunu bulundurur. Söz konusu yapı, sanatçının ham tecrübelerini kendi gerçekliği içinde barındırmaktadır. Sanatçının sahip olduğu paradigmanın yansımaları kaçınılmazdır. Bu noktada sanatçıyı anlamak için belirli bilinç seviyelerine ulaşmak gerekecektir. Ulaşılamayan bilinç ile yapılan yazın eleştirisi, sanatçının anlaşılmasından uzak ve bilinçsiz olacaktır. Bilinç düzeyine erişmek için, kaçınılmaz deneyimlerin paradigmalarının kullanılması ve bu bağlamda yazarın kişisel yaşantısı ile özdeşleştirilmesi ekseninde derinlemesine bir inceleme yapılması gerektiği ortaya çıkmaktadır.

Yazınsal kuram içerisinde belirlenen bu anekdotlarda, kuramın ontolojisinin bilincine de ulaşmak gereklidir. Bu bilince belirli disipline özellikler getirmeden ulaşmak, doğada da olduğu ve öne sürülen çiçek-su-güneş örneğindeki gibi imkânsız olacaktır. Dilthey’ in öne sürdüğü disipline özelliklere yoğunlaşması ile hermeneutik bakış açısını anlamak ve açılmamak hermeneutiksel kavramda yapıcı bir işlev kazanmaktadır. Yorumlama yapacak kişi, ele aldığı eserin hermeneutik yapısını incelemek için belirli bilgilere ulaşmak durumundadır. Flacius’ a göre dizinleme sırasında yapılacak ilk işlem yazınsal eserin retorik incelemesini başlatmak olacaktır. Bu yolla izlenen dizgide yazınsal eserin hermeneutik değeri kavranmaya çalışılacaktır. Retorik inceleme metnin kompozisyonel kuvvetini ortaya çıkararak bağlamın kavranmasını kolaylaştıracaktır.

Bu ilkeye göre bir eserdeki tek bir yerin tüm eserin niyet ve kompozisyonundan hareketle yorumlanması gerekir. Ve o öncelikle bu teknik

açıklama için yöntemsel olarak, bir yazılı eserin iç bağlamını, kompozisyonunu ve etkin güce sahip elemanlarını saptamak üzere önce retorik bulguları kullanır. Ona göre burada Aristotelesçi retorinin Melanchton tarafından değiştirilmiş şekline yol açılmalıdır. Flacius'un kendisi şunun bilincindedir ki, bir metnin açık bir analizi için yöntem olarak bir alete başvurulmalıdır. Bu alet, tekil parçalarının veya bölümlerinin bağlam, amaç, uyum ve eşitliği (özne-yüklem uygunluğu) içinden eserin bütünlüğüne ulaştırmalıdır. O aynı aletin hermeneutik değerini, genel bir yöntem öğretisinin bakış açısı altına taşır: "Hatta her yerde (tüm yazılı eserlerde). bir bütünün tekil parçaları bu bütüne ve bütünün diğer parçalarıyla ilişkisinden hareketle bir anlam kazanabilirler." O bir esere, iç formuna, üslubuna ve tekil etki elemanlarına göre yönelir ve Paul'e (Pavlus) ve Johann'a (Yuhanna) özgü üslubun ince karakteristiklerinin taslağını çıkarır. (Dilthey & Aktaran : Özlem, , 1999, s. 99)

Edebiyat eleştirisinde yer alacak bir araştırmacı, yukarıda belirtilen özelliklere dayandığında, bir eserin incelenmesini sadece yazınsal bir yapı olarak ele almaktan öteye götürerek, eserin sadece yazılı olan boyutunu değil, aynı zamanda içerisinde bulunduğu kompozisyonda, bağlama atıfta bulunarak açıklamanın gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, eserlerin analizi sadece kendi içsel yapısına odaklanmak yerine, bir bütün halinde ele alınmalıdır.

Araştırmacı, incelediği eserin tarihsel süreçlerini bilmeden yaptığı incelemede polisemik örüntüleri gözden kaçırabilir. Tarihsel altyapısı incelenmeden yapılan eleştiride, yazın içerisinde bulunan, yazının kendi dönem içerisinde alegorik bir imge kullanmasının fark edilmemesi de muhtemeldir ve bu eserin anlaşılmasında çarpıcı bir rol oynar (Odunkıran, 2022, s. 6). Buna göre yapılmış eleştiri ve açıklama belirli bir bilinç içerisinde yapılmamış olacaktır. Oysa ki açıklama yapabilmek için bilinç sahibi olunmalıdır. Edinilmeyen bilinç açıklamanın doğru olmasına imkân vermeyerek, doğru açıklama veya doğru yorumlamadan uzakta kalacaktır.

Dilthey yayımladığı makalede kuramın yazınsal kurallarını belirli bir alanda toplayarak genel geçer doğrulardan ziyade, kuramın çizgilerini şeffaf bir biçimde belirtmiştir. Bu doğrultuda hermeneutik kuramı çizgisinde inceleme yapacak araştırmacının kendini tarihsel bilgilerin içerisinde bulması gerekecektir (Ataman &

Topakkaya, 2023, s. 187). Hermeneutik bakış açısıyla incelenecek olursa, kişi yazınsal eseri bilinç düzeyi oluşturmaksızın incelediğinde farklı, tarihsel altyapısını dönemi ve sanatçının bulunduğu dönemdeki toplumsal olguları incelediğinde farklı sonuçlara ulaşacaktır. Ulaştığı farklı sonuçlar bilinç kazanımı edinerek yapılan yorumlama ve edinmeden yapılarak yorumla olarak kendini açıkça ortaya koyacaktır. Buna göre metni anlama belirli kısımlara indirgenir. Öncelikli anlamlandırma-anlamlandırma öncesi, takiben metin anlaması, genişleyen metin anlama ve genişlen metin öncesi anlama. Dilthey bunu bir çember olarak gösterir ve yapılan süreç çemberi birbirini takip eden eylemlerin eyleyen tarafından açıklama sürecine oluşturduğu katkılardır (Altun, 2021, s. 16). Gerekli açıklamalarda söz konusu eyleyen kendini, ilkelerle hareket ettikten sonra şekildeki anlamlandırma sürecinde bulacaktır. Bu süreç Dilthey'in yayımladığı çalışmada şöyle açıklanır:

Bu kavrayış tarzının kullandığı kategoriler. daima. olay örgüsü. mantıksal bağlam. mantıksal düzey ve bu mantıksal yapıya sahip ürünün üslup. sözcük oyunları ve tasvirle giydiği elbise idiler. Fakat bununla birlikte. bir yazılı eseri anlamak için tümüyle yepyeni kavramlar kullanılmıştır. Orada, bir eseri nasıl oluşturup biçimlendirildiğini bilmeyen. ama birlikli bir yaratı ortaya koyan bir potansiyel karşımızdadır. Bu potansiyel bir esere ilk saiklerini verir ve onu geliştirir. Her şeye karşı duyarlı olma ve kendiliğinden biçim verme onda birbirinden ayrılmazlar. Tekillik ve tekilleşme orada en uç noktaya ve tek tek sözcüklere kadar etkindir. Onun en yüksek nesnelleşmesi yazılı eserin dış ve iç formudur. Ve artık bu eserle yüz yüze kalındığında doyumsuz bir ihtiyaç, insanın kendi tekilliğini bir başkasının kavrayışı aracılığıyla bütünleme ihtiyacı ortaya çıkar. öyle ki anlama ve açıklama dalma bizzat yaşamdan etkilenirler ve yaşamı etkilerler. Anlama ve açıklama. mükemmelliklerine. yaşamı etkileyen eserlerin ustalıkla açıklamasında olduğu kadar bu eserlerin onları yaratanların tinleriyle bağıntısının açıklanmasında ulaşır. (Dilthey & Aktaran : Özlem, , 1999, s. 102)

Bu noktada adete sistematik düşünceler içerisinde incelenebilecek bu kuramdaki yaklaşım, kategorize etme ve böylece analizi derinleştirmede anlamlı olmaktadır. Bu da yazınbilim /edebi bilimselliğinin bir getirisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Dilthey, diğer yazınbilim kuramcılarına kıyasla, tarihsel olguların

önemini vurgulayarak, açıklama yapmanın ontolojik bilgi olmaksızın mümkün olamayacağını anlamıştır.

Aristoteles'in de yapıtında bahsettiği üzere yazılı eserler mutlak bir şekilde gerçekliği göstermiyor olabilir. Fakat kuram biçimsel incelemeler ile yapılan araştırmalarda araştırmacının, arka planı görmesi gerçekliği hedeflediği müddetçe anlamda gerçekliğe ulaşmasını kolaylaştıracaktır. Yani yapıtın algı sürecine doğru hitap edebilmesi bilinç sayesinde olacaktır ve bu bilinç ise doğru açıklama yapmayı mümkün kılacaktır.

Duyular dünyasının kendisi ideaların bir kopyası olduğu için gerçeklikten bir derece uzaklaşmıştır zaten, eidola'lar ise duyular dünyasındaki nesnelerin kopyaları olduğu için ideaların kopyasının kopyasıdır. (Moran, Edebiyat Kuramları ve Eleştiri, 2018, s. 21)

Dolayısıyla yazınbilim ürünleri hakikatin içinde kurgu-hakikat barındırırken, açıklama sanatının ilkesel formlarını söz konusu kuramsal incelenmesi; yazın yapıtları, bilhassa yabancı yapıt açıklamasında elzem bir rol oynar. Bu bağlamda sonuç olarak, hermeneutik kuram, anlama ve yorumlama üzerine titizlikle detaylandırılmış alt kategorilere sahip bir kuram iken, gerçeklik ve anlama algısı kuram içerisinde tartışmanın göze çarpan noktalarındandır.

Anlama, gerçek olanla sıkı bir ilişki içerisindeyken, gerçek olanın veya ele alınan bir olgunun anlaşılması, zaten kişisel olarak kişinin kendi edinimleri içerisinde yer alırken, kuram bu çalışmaya çarpıcı olarak iki şekilde katkıda bulunur.

1. Sanatçı bir aktarımda bulunurken, edindiği edinimleri kendi gerçekliği ile algılamak mecburiyetindedir. Zira anlamlandırma adımları, edinimlerden yola çıkarak desteklenebilir. O halde bir aktarıma giden yolda, kişi yine kendi anlama eylemi üzerinden *tekillilik* içerisinde aktarım yapmaktadır (Dilthey & Aktaran : Özlem, , 1999, s. 86).
2. Anlama-yorumlama için gerekli olan ilk özellik, bu anlayışa konu edinilen olgunun kendi ekseni içerisinde nasıl bir gerçeklikle bağıntıda bulunduğu ile çarpıcı bir ilişki içerisinde. Kavramlar, retorik ürünler mecburiyet içerisinde bulunduğu dönem özellikleri ele alınarak anlaşılabilir (Dilthey &

Aktaran : Özlem, , 1999). O halde bir eserin anlaşılması, üretildiği dönemle kaçınılmaz bir bağa sahiptir.

Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde, hermeneutik kuramdan türetilen yol, yalnızca hermeneutikle sınırlı kalmadan, aynı zamanda farklı iki kuramın detaylı inceleme sürecini izleyerek çalışma içerisinde birbirini takip etmektedir. Bu bağlamda, yazın içinde ve çalışmada kullanılan prensiplere ek olarak, bir diğer kuram olan Yansıtma Kuramının incelenmesi de devam eden bölümde detaylı bir şekilde hedeflenmektedir.

2.2 Yansıtma Kuramı

Kuramların ortaya koyduğu prensipler, açıklama ve felsefi sorgulama süreçlerinde etkili bir rol oynamış, eserlerin anlamını açığa çıkarmak ve anlaşılır kılmak için önemli bir çerçeve sağlamıştır (Keleş, 2010, s. 7). Bir sanat eseriyle ilk karşılaşmanın bireyin duygu ve düşüncelerinde uyandırdığı etki göz önüne alındığında, eserin uyandırdığı temel his; genellikle eserin içeriğinin ve anlatının neyi yansıtmayı amaçladığı, detaylı bir sorgulama sürecine tabi tutularak ele alınır.

Özellikle edebiyat ve sanat eserlerinin değerlendirildiği bağlamda, öncelikli olarak düşünülen sorular arasında şu sorular yer almaktadır:

-Söz konusu eser veya ürün, neyi yansıtmaktadır ve/veya yansıtmayı amaçlamaktadır?

Bu bağlamda, doğal olarak edebiyatın veya sanatın herhangi bir yönünün ele alındığı durumlar içerisinde, yansıtma kuramının doğuşu kaçınılmaz bir gereklilik olarak karşımıza çıkmaktadır. Zira kuram, sanat ürününün neyi yansıtmak istediğine veya yansıttığına odaklanmaktadır (Gürgün, 2021, s. 355).

Sanatın bir yansıma olarak kabul edilmesi, sanat tarihinde köklü bir geçmişe sahip olan ve geniş bir kabul görmüş bir bakış açısını ifade etmektedir. Bu perspektif, sanat eserlerinin yaratılmasında veya oluşturulmasında sanatçının iç dünyasının, sosyolojik etkileşimlerin ve zamanın ruhunun bir tür *yansıması* olduğunu vurgular (Çelik, 2013, s. 61-62). Bu anlayış, ayrıca birçok sanat eserinde ve bu çalışmada da yer alan ayna motifiyle de sıklıkla ilişkilendirilir. Dolayısıyla, sanatın bir yansıma

olarak değerlendirilmesi, eserlerin derinliklerinde gizli anlamları çözme ve yorumlama sürecine katkıda bulunur, sanatın anlamını daha iyi anlama ve yaratıcının düşünsel dünyasına daha derinlemesine bir bakış sunma çabalarını destekler. Moran bu çabanın temellerini şöyle kategorilendirir :

Sanatı bir yansıtma olarak görmek yüzyıllar boyu devam etmiş ve zamanımıza kadar gelmiş bir kuramdır. Bu görüşü savunanların sık sık başvurduğu 'ayna' benzetmesi de düşüncelerine ışık tutan açıklayıcı bir benzetmedir. Lucas de Heere, on altıncı yüzyılda Van Dyck'in resimlerini överken diyor ki: "Bunlar ayna, evet resim değil ayna bunlar". Leonardo da Vinci de resimle ayna arasındaki benzeyişe işaret eder:

Eğer yaptığımız resmin, doğada konu olarak seçtiğiniz nesnelere tam benzeyip benzemediğini anlamak istiyorsanız bir ayna alın ve bu nesnelerin orada nasıl yansıdığına bakarak aynada gördüğünüzü resminizle karşılaştırın.⁴

Sanat eserini aynaya benzetmek yalnız resim sanat için söz konusu değildi;

Sokrates'in dediği gibi şairin yaptığı da bir yansıtmaydı. Yunan şairi Simonides'in

"Resim sessiz bir şiir, şiir konuşan bir resimdir" sözü de, eleştiri tarihinde sık sık rastladığımız bir fikri dile getirir. Ayna benzetmesini on sekizinci yüzyılda Dr. Johnson edebiyat için kullanır ve Shakespeare'i överken, okura hayati doğrulukla yansıtan bir ayna tuttuğunu söyler. Daha zamanımıza yaklaşırsak başka örnekler de bulabiliriz. Stendhal, *Kırmızı ve Siyah'da* aynaya benzetir romanı: "Yol boyunca gezdirilen bir aynadır roman" (Bölüm 13). Marksist Plehanov için de "Edebiyat ve sanat hayatın aynasıdır"⁶ Bizde de, örneğin, Recaizade Ekrem, *Araba Sevdası* 'na yazdığı önsöz'de, hikâye ve romanın "birek ibret aynası" olduğun söyler. (Moran, Edebiyat Kuramları ve Eleştiri, 2018, s. 17-18)

Yansıtma kuramı da tam olarak bu yansıma noktasında karşımıza çıkarken, yine gerçekliğin de bir ayna yansıması olarak ortaya çıkabileceğinden söz ederken, bu bağlamda kendi tarihi içerisinde antik zamanların bilim ve sanat anlayışı içerisinde kendisine yer bularak tarihini yapılandırmayı başarmıştır (Aydemir, 2020, s. 2). Platon'dan Aristoteles'e kadar uzanan tarihinde; kronolojik açıdan bakıldığında, antik zamanlar ile tartışma konusu edilen bu kuram; retorik ile kurduğu bağın bir gerekçesi

olarak; söylenmek istenen veya ifade edilmek istenen his, duydu, düşüncenin, çok yapıllı söz sanatları veya retorik imgelerle ifade edilifinin bir kapsamı olarak görülebilir. Retorik, bulunulan durumu ve eserin yaratıldığı bağlamı birbirine entegre ederek, ifade edilenin temelde neyi veya nasıl yansıttığını vurgular niteliktedir. Anlam vurgularını çeşitli yöntemlerle belirleyen retorik, iletişimin derinliklerini tekniklerle belirleyerek, ifadelerin ve eserlerin oluşturulduğu ortamın etkisiyle birlikte anlamın nasıl şekillendiğini anlamaya çalışır. Retorik sanatı, ifadelerin özünü hem bulunduğu durumun hem de eserin oluşturulma sürecinin detaylı bir analizi üzerinden değerlendirir.

Antik teori, tüm düşüncelerin, basit sözlü ifadelerle belirtilebilir olduğunu varsayarak, bu basit ifade ölçülerinden her sapmayı bir figür olarak kabul etmeye eğilimlidir. Antik yaklaşım çerçevesinde, retorik figürler, genel anlamıyla dilin ölçünlü kullanımı dışına çıkan, örneğin söz sıralamasında farklı kullanımlar, sözdizimsel yapıda söz düşürölmesi veya sözdizimsel yapıda ölçünlü kullanıma kıyasla gerektiğinden fazla sözcük kullanımı gibi sapmalar retorik figürler olarak kabul edilebilir. (Şahin, 2018, s. 514)

Retorik, bu bağlamda, sanatın evrensel nitelikleri ile kuramın unsurlarının birleştiğı noktada kendine özgü bir konum bulmaktadır.

Yansıtma kuramının özelliklerini belirleyen bir başka önemli kavram da *mimesis* tir ve bu kavram, felsefi disiplinlerle de sıkça ilişkilendirilerek yansıtmanın daha kuvvetli bir boyutunu göz çarpmaktadır (Delice, 2022, s. 142). Bu noktada *mimesis* ; bir eserin veya ürünün gerçekliğı taklit etme ve/veya yansıtma amacını içerir ve bu yaklaşım, felsefi düşünceyle sıkı bir ilişki içerisinde ele alınır.

Mimesis, bir sanat eserinin içerdiği görsel, işitsel veya retorik-imgesel unsurlar aracılığıyla gerçek dünyayı yansıtma uğraşı ile ilintilendirilir (Dilber, 2020, s. 226). Bu bağlamda, yansıtma ve mimesis kavramları, sadece sanat teorisini değil, aynı zamanda felsefi düşünceyi şekillendiren temel prensipleri anlamamıza olanak tanıyan bir kesişim noktası oluşturur ve sanat felsefesi olarak anlaşılabilcek anlamlandırmayı da tekrar karşımıza çıkarır.

Özgeci bir soru olarak sanatın neden yapıldığı fikrini tartışan Platon, *mimesis* tavrının açıklandığı sanatın bir taklit olarak yorumlanması, okuyucu ve yazarın arasında oluşan diyalektik bağa aşağıdaki gibi bir yaklaşım getirmektedir:

Platon düşüncesinde sanatın temelde bir "mimesis", yani görülenler alanında yer alan teklerin bir taklidi olduğunu ifade eden yazar, üstelik bu taklidin birinci dereceden değil de ikinci dereceden bir taklit ve içeriği bakımından sosyal bir etkiye sahip olduğuna dikkat çeker. Böylece sanatın insanları "kötü"ye değil de "iyi"ye yöneltecek içerikleri taklit etmesi gerektiğini savunarak, ileriki yüzyıllarda daha da belirginleşecek olan biçim-içerik ayrımı ile içeriğe vurgu yapılması fikrinin Platon ile birlikte başlamış olduğunu beyan eder. Ancak yazar, Platon'un genellikle üç ayrı dönemde ele alınan eserlerinin bir bütün olarak değerlendirildiğinde ortaya yaygın olarak bilinen çok daha farklı bir sonuç çıktığını; bazı eserlerinde sadece duyuşal nesnelerin bir taklidi olarak görülen ve bu haliyle küçümsenen sanat eserlerinin, başka bazı eserlerinde idealar ile bağlantılı olarak ele alındığı ve bu haliyle Platon'un, sanat düşüncesine ön sıralarında yer verdiğini hem metinlerden hem yorumcularının görüşlerinden ortaya koymaya girişir. (Yıldırım İ. , 2015, s. 243)

Herhangi bir sanatın icrasından önce kişilerin taklit yolu ile zihin derinliklerini ortaya koyduğu varsayıldığında, -ki bu resim sanatı, sahne sanatları ve hatta müzik sanatı için de geçerli sayılabilir- insanlık gördüklerini anlamlandırma eğiliminin yanı sıra, taklit ile birlikte farklı yorumlamalar ve anlamlandırmalar içerisinde bulunmaktadır. İnsanın algıladığı veya edindiği bilgiler, kişinin içsel kitaplığında bir kayıt oluşturur. Bu kitaplık, bireyin yaşamı boyunca kazandığı deneyimlerle giderek genişleyen bir kütüphaneye dönüşür. İçsel bellek, kendisini bu zengin kitaplığında bulmuşken, kazanılan her tecrübe istemsizce yansıma yapar ve gerçeklik ile kişisel deneyimler arasında bir bağ kurar. (Sümbül, 2021, s. 30) Yansıtma kuramı, bu edinimlerin özünden doğarak tam olarak bu taklit etme çemberine dahil olur.

Kişî kurmaca içerisinde taklit ile ironi dahi yapabilir ve belki bastırılan düşüncelerin yansıtışını bu yolla dahi elde edebilir. Üstelik bu noktada yansıtma

kuramı, çalışma için önemli metaforlardan biri olan ayna ile yakından ilişki içerisindedir. Öyle ki metafor olgusu şöyle ele alınır :

Realist akımın önde gelen isimlerinden Stendhal'ın romana ilişkin öne sürdüğü “ayna metaforu”, yansıtma kuramını açıklamak için sıklıkla kullanılan retoriklerin başında gelir. Berna Moran, Edebiyat Kuramları ve Eleştiri başlıklı çalışmasına, hem Stendhal'ın “ayna metafor”unu, hem de Plehanov'un “edebiyat ve sanat hayatın aynasıdır” sözünü anarak başlar. (Akça, 2017, s. 1)

Yansıtım-yansıtma yine hermeneutik ile de bağlamlandırılarak;

1-Deneyim

2-Görme

3-Anlama

4-Yorumlama

sırası ile izlendiğinde, bir önceki adımda kişinin anlamlandırılmasının kendi tecrübeleri ile bağlantıda olduğu ortaya sürülmüş ve bu sıra izlenirken; o halde bu noktada; karşı bir pencerede, yalnız anlayanın değil- anlatanın da yansıtma eylemini gördükleri üzerinden detaylandırması, muhteşem bir dizilimde , *gerçek anlama* ulaştırmaktadır (Moran, 2018, s. 66-67).

Yani gerçek anlamlandırmaya ulaşma, yazın için önce okuyanın yazarın bulunduğu durumu incelemesi, buradan hareketle edindiği *bilinç* ile retoriği izlemesi ve yorumlaması zemini sağlam bir ilerlemeye yol açmaktadır. Dolayısıyla yine aynı şekilde çalışma içerisinde ele alınan ayna motifi de, bu bağtıda yansıtma kuramı ile ilişkinin ispatı niteliğindedir. Çalışmanın ilerleyen kısımlarında bu bölüm disipline edilerek ayna metaforu/motifi üzerinden detaylandırılırken devam eden bölümde bir diğer önemli ve bağlantılı kurama değinilmektedir.

2.3 Anlatımcılık Kuramı

Çalışma içerisinde, edebi kuramlar birbirini takip eden ve/veya takip etmek zorunluluğu içerisinde bulunmadan birbirlerine katkı sağladıkları gibi, aydınlanmamış

noktalar içerisinde, aydınlatıcı kısımları birbiri için destekleyici bir model bütünü ile ele alınır. Öyleyse, kuramlar birbirini farklı açılardan tamamlar nitelikte adımlarla ele alınmayı sağlamaktadır. “*Anlatımcılık kuramı romantizmin gelişmeye başladığı Rönesans döneminde şekillenmeye başlar.*” (Fırıncıoğulları, 2015) Kuramın kendi döneminde, bu çalışma kapsamında ele alınan teorilerle, öz olarak ortaya çıktığında diğer birçok teorinin aksine durduğu iddia edilse bile, bu kuram, yazarın hayatının eserlerde etkili olduğuna dair belirgin ifadelerle yer vererek bu teorilerle ortak özellikler sergilemektedir.

Bütün kuramlar eserin ne olduğu sorusuna cevap verir ama Anlatımcılık Kuramı yazarın hayatını göz önüne alarak açıklar. Anlatımcılık kuramında bulunan sanatçıya yönelik eleştiride “yazara dönük” biyografik eleştiri sanatçının kişiliği ile eserleri arasında sıkı bir bağ olduğu ilkesine dayanır. Anlatımcı kuram da sanatı her şeyden önce duyguların ve yaşantıların dile getirilmesi diye tanımladığı için, bu kanıda olan eleştirciler sanatçıya dönerek onun hayatını, psikolojisini, kişiliğini incelemeye çalışırlar. (Sipahi, 2018, s. 69)

İncelenen anlatı kuramı, sanatçı-yazarın eserlerinde duygularını belirli bir amacı gerçekleştirmek üzere kullanma görevini üstlenir. Bu kurama göre, duygular aynı zamanda sanatçının sahip olduğu önemli yaşantıları içermeyen var olamaz. Bu nedenle de öz yaşamdan parçalar içerir, ki bu bağıntıda hermeneutik kuram ile benzerlik gösteren belirleyici faktörlere sahip olmaktadır. Öyle ki kuramda, yazarın edinimlerinin eserin öz niteliklerinde belirebileceği tartışılır (Çil, s. 8).

Bununla birlikte kuram, eserlerin estetik normlara uymak zorunda olmadığını asıl odağın sanatçının yaşantısına yönelişinde bulunduğunu vurgular (Moran, 2018, s. 102). Bu da sanatçının yaratıcılığının sınırlarını genişletir.

Sanatçı, eserlerini meydana getirirken estetik kaygılara değil, içsel duygulara ve deneyimlere odaklanır. Sanatçının bulunduğu durumun yarattığı duygular, eserin ruhunu ve özgünlüğünü belirleyen temel unsurlardır. Bu yaklaşım, sanatçının eserlerinde duygusal edinimlerin derinliği ve özgün-biricik bağlantıları vurgulayarak, estetik normlardan ziyade, özgürleşme ve daha özgün bir ifade arayışını yansıtır.

Anlatımcı kuram, sanatı, duyguların dile getirilmesi olarak yorumlanmıştır. Kurama göre asıl önemli olan sanatçının duygularıdır. Bu duygular sanatçının iç dünyasının bütünüdür. Alımlayıcı da sanatçının bu duygularını paylaşır ve bu sayede başka yaşantıları tanır veya bu yaşantılarda kendinden bir parça bulur. Bazı anlatımcılara göre; bu yaşantılar alımlayıcıya aktarılarken belli ahlaksal niteliklerde (Tolstoy) gözetilmelidir. Yine bu anlayışa göre, bu ahlaksal nitelikler yanında sanat yaptı, bir değer ölçütü ile sınırlandırılmıştır. Bu da – Moran ' ın da değindiği gibi - bizi estetik duygudan uzaklaştırır. Yani sanat yapıtı sanatçının amacından uzaklaşır. Sadece öğretici bir amaç güder. (Ötgün, Sanat yapıtına yaklaşım biçimleri, 2008, s. 162)

Eserler, içerdikleri öyküsel yapı içinde yaşanmış veya yaşanmamış olayları özgün bir şekilde işlerken, öne çıkan bir perspektif, yazarın eserlerinde kendi kişisel deneyimlerinden kaçınılamaz bir biçimde faydalandığıdır. Bu bağlamda, eserler sadece bir hikâyeyi anlatmakla kalmaz, aynı zamanda yazarın dünya görüşünü, yaşam edinimlerini ve içsel ve hatta kültürel zenginliğini de derin bir şekilde yansıtır. Yazarın kendi edinimlerini eserine yansıtması, eserlerin biricik oluşunu etkiler, okuyucuya daha *gerçek hayat tecrübesi* ve etkileyici bir deneyim sunma potansiyelini beraberinde getirir. Eserler, kendilerine özgü bir anlam ve anlatım zenginliği sunarken, yazarın yaşantıları da bu eserlerin dokusuna derinlik kazandırarak onları daha incelenabilir yapıtlar haline getirir. Yani, yazarın kişisel deneyimleri eserin içsel yapısına entegre edildikçe, eser sadece anlamsal olarak zenginleşmekle kalmaz, aynı zamanda daha derinlemesine bir analize olanak tanıyan bir yapıya dönüşür. Bu, okuyucuya eserin ötesinde bir bağlam ve derinlik sunarak, yazarın eseri üzerindeki düşünsel ve duygusal katmanları keşfetme fırsatı verir. Nihayetinde kuramın odak noktası duygudur.

Anlatımcı Eleştiri ve Psikanalizm ise sanatkâra dönük kuramlardır. Temeli Rönesans'ın getirdiği bireycilik hareketine dayanan, neo-klasizmin akılcılığına ve kuralcılığına karşı olan Anlatımcılara göre edebî eserin en önemli özelliği duyguları anlatmasıdır. (Erdoğan, 2000, s. 8)

Çalışma içerisinde daha önce *Hermeneutik ve Yansıtma Kuramında* da ele alınan bu yaklaşım, edinimlerin yadsınamaz bir gerçeğe üretilen eserlere gerek simgeler bağlamında gerek doğrudan olguların anlatımında yer alabilmektedir. Somut

bir örnekle *kırmızıyı* eser içerisinde kullanmak, *kırmızıyı* kullananın, *kırmızı* ile edindiği tecrübelerden yola çıkarak pozitif veya negatif bağlamda ele alınabilir. Aynı hareketle okurun kırmızı ile deneyimi onun eseri algılama sürecini doğrudan etkilemektedir. Tüm bunlar okuyucuyu doğrudan yanılısma veya doğrudan bilince götürebilme ihtimalini barındırmaktadır. Bundan hareketle ele alınan üç kuram disiplini (*Hermeneutik, Yansıtma, Anlatımcılık Kuramı*), öz bilginin ulaşılmasını hedefler ve yine bundan hareketle anlatımcılık kuramı; üreten ve ürün arasındaki ilişkiyi odak noktasında barındırır.

Diğer taraftan, Anlatımcılık Kuramı'nın işaret ettiği ve bu yöntemlerden daha çok söylem çözümlemesinin dikkat çektiği “sanatçı-eser ilişkisi” bağlamında, söz konusu âşkın yaşam öyküsüne dair bazı ayrıntılar toplanarak bir veri seti oluşturulmuş ve çözümlemeler büyük oranda bu veri seti üzerinden yürütülmüştür. (Çevik, 2022, s. 250)

Kuramların ele alındığı tartışma noktasında, yapılan yorumlamaların ayrıntılı bir şekilde incelenmesi, bu kuramların birbirini nasıl tamamlayabileceğini açığa çıkarmaktadır. Her bir kuramın belirli bir disiplini oluşturma misyonunu üstlenmesi, bu teorilerin birbirini dengeleme potansiyelini ortaya koyar. Örneğin, anlatımcılık kuramı sanatçının kişisel deneyimlerine odaklanırken, yansıtma kuramı daha çok nesnel olgulara yönelir. Bu farklı odak noktaları, kuramlar arasında bir tür dinamik denge etkisi yaratır ve birbirlerini zenginleştirir. Ancak, bu farklı odakların birbirinden uzaklaşması, kuramların birbirini eleştirmesine ve meydan okumasına da olanak tanır. Bu, disiplinler arası bir etkileşim ve zenginleşme sürecini beraberinde getirerek, kuramların evrimine katkıda da bulunmaktadır.

Zıt olarak adlandırılmış kuramlar bu çalışmada köprü ayakları görevini taşımaktadır. İki farklı uç bulunur bir köprüde fakat köprünün ayakta kalabilmesi için, farklı ayaklara da ihtiyaç vardır. Bu betimleyici özellikten hareketle, birbirine karşı-zıt kuramlar, bir eser içerisinde bütünlüyici-tamamlayıcı olarak ele alınabileceği, çalışmanın niteliklerinden bir başkası olmak görevi ile birlikte incelenmektedir. Keza yazar gerçek ve gerçeküstü geçiş duygularında yaşadığı karmaşasını eser içerisinde göstermek istediğinde, tam da bu gerçek-gerçeküstü vurgusu ortaya çıkmaktadır.

Gerçek ve gerçeküstü arasında kurulan ilişkiler ise, disiplinlerin çeşitli prensiplerinin ele alınabilme imkanını sağlamaktadır.

Sanatçının kendi alanında onu inceleme fikri, ortaya çıkan anlamların doğru anlamlandırılması için gereklilik göstererek, sanatçıyı alanında tanımak, okunmamış duyguların da ona ne hissettireceği empatisini kurmaya doğru ilerleterek, anlamanın üzerine, öngörü yaratılışını da ortaya çıkarmaktadır.

Onlara göre sanatçının kendi duyguları ve yaşantısı üzerinde durularak yapıtın anlaşılması sağlanabilirdi. Sanat, sanatçının duygu ve yaşantısı, hayal gücünün özgür bir yaratımının ifadesidir. (Ötgün, 2008, s. 161-162)

Yazın alanında ele alınan eserler, çeşitlilikleriyle dikkat çekerken, bu çeşitlilikteki fikirleri birleştirecek bir buluşma noktasına duyulan ihtiyaç giderek belirginleşir. Bu ihtiyaç, yazının farklı disiplinler arasında bir köprü işlevi görmesi ve özellikle kurmacanın içinde gerçeğe en yaklaşıma arzusuyla daha belirgin hale gelir. Kurmaca eserler, bir tür gerçekliğin çok açılı temsili çabası içinde sıralanmış disiplinlerin doğru adımlanması ile ortaya çıkar. Gerçeklikle kurmaca arasındaki sınır, yazının bu disiplinler arası buluşmada yoğunlaşan çabalarıyla giderek belirsizleşir.

Bahsedilen gerçek hayat üzerinde durma olgusu, yazının bilimle gerçeküstü arasındaki ilişkisinin çarpıcı bir gerçekliğini yansıtır. Yazın, gerçek hayatın karmaşıklığını ve derinliğini yansıtmaya çabası olmaksızın bunu ortaya koyabilecek nitelikteyken, aynı zamanda gerçeküstü bir boyutu da içinde barındırır. Bu, yazarın eserlerinde hem gerçeğe sadık kalma hem de hayal gücünü kullanma diyalektiğini simgeler.

Bu bağlamda, yazının önemi, gerçeklik ile gerçeküstü arasında bir köprü kurma kabiliyeti üzerine odaklanır. Yazı, okuyucuya sadece dünyanın bilimsel ve somut yönlerini değil, aynı zamanda hayal gücünün sınırsızlığını da sunma potansiyeli taşır. Bu, yazının, sadece mevcut gerçeklikleri yansıtmakla kalmayıp aynı zamanda alternatif gerçekliklere kapı aralayan bir araç olma özelliğini vurgular. Yazar, kelimeler ve imgeler aracılığıyla okuyucuya farklı dünyaları keşfetme, deneyimleme ve anlama şansı tanır. Bu sayede yazı, sadece bilimsel gerçekleri değil, aynı zamanda insanın hayal gücünü, duygusal zenginlikleri ve düşünsel derinlikleri de keşfetme

imkânı sunar. Bu yolla, yazı, okuyucunun dünya görüşünü genişletirken aynı zamanda ona farklı perspektifler sunma potansiyelini içinde barındırır.

Emine Sevgi Özdamar'ın Aynadaki Avlu (*Der Hof im Spiegel*) adlı eserinin doğru açımlanması için, yukarıda belirtilen gerekçe ve disiplinler ile, devam eden kısımda incelenmeye başlanarak, bu noktada ele alınan kuramlardan hareketle tarihsel arka planına ışık tutabilmek için toplumsal bir gerçeklik olan göç-yaşam-edebiyat sıralamasında ortaya çıkan Türk-Alman Edebiyatı hakkında bilgi verilecektir.

3 ARAFTA KALMIŞ DUYGULARIN İZİNDE: *ARAF'TAKİ EDEBİYAT*

Edebiyat, kuşkusuz insan duygularını, tecrübelerini ve hatta insanı insan yapan-yapabilen yaşanmışlıkların yazılı olarak kanıtlara sunulabildiği kışkırtıcı bir dünyadır. Bu kışkırtıcı dünya yaşanan deneyimlerin yalnızca daha iyi betimlenmesini desteklemek ile kalmayıp, aynı zamanda adının konulamadığı duygulara, başka bir dünyadan bakarak daha iyi tanımlanmasına yol açar. Elbette bu izlenim kişinin dış dünyadan aldığı materyali-edinimleri soyuta geçirebilme yeteneğiyle birlikte, şeffaf duvarlar aracılığıyla sağlanmaktadır. Bu diyalektik dünya, sınırlarının çizilmesi zor olsa da aynı zamanda mükemmel alanlarda çalışmayı da mümkün kılmaktadır. Daha önce sözü edildiği gibi farklı disiplinler arası bu köprünün kurulmuşluğu, kuşkusuz düşünüldenden fazlasını düşündürme eğiliminde alanlar yaratan muhteşem bir kavramlar bütünüdür. Bu alanlar, duyguların *arapta* kalmış olduğu bir ortamda dahi edebiyatın etkileyici bir şekilde şekillendiği ve ifade bulduğu yerlerdir. Bu şekilde, *arapta* kalmış duyguların izinde ilerleyen bir edebiyat dünyası bulunur yazın içerisinde. Bu dünyanın adı ise önceleri birçok adla tanımlanmış olsa da en yoğun ifade ile *Araf'taki Edebiyat* (Çoraklı, Araf'taki edebiyat, 2016, s. 151-158)tır.

Araf'taki edebiyat, Türk-Alman edebiyatı olarak ortaya çıkan ve tarihi 1950'lere kadar dayanan bir dünyadır. II. Dünya Savaşı, etkileriyle tüm dünyada derin bir etki bırakmış, geniş kapsamlı bir konuşma ve tartışma konusu olmuş; ancak bu etkileşimler elbette ki sona ermiş değildir. Savaşın ardında bıraktığı izler, çokça bulanık duygular eşliğinde dünyada çeşitli etkiler yaratmıştır. Bu olaylar, sadece tarihsel bir dönemin izlerini içermekle kalmayıp, aynı zamanda insanlık üzerindeki

derin etkileri de içerir. II. Dünya Savaşı esnası ve ardından ortaya çıkan değişimler, toplumları, kültürleri ve elbette ki siyasi dengeleri sarsıcı bir şekilde etkilemiştir. Bu nedenle, savaşın bıraktığı etkilerin yalnızca geçmişe ait bir yaşantı olmaktan öte, günümüz dünyasında hala hissedilen ve anlamı çözülmeye çalışılan bir tesir barındırdığı söylenebilir.

II. Dünya Savaşı'nın en yoğun yıkımı, kuşkusuz ki Almanya üzerinde gerçekleşmiştir. Bu kritik dönemde Almanya, sadece coğrafi olarak değil, aynı zamanda siyasi ve toplumsal olarak da derin bir bölünme yaşamıştır. Bu zorlu süreçte, Almanya'nın toparlanma çabaları, ülkenin ikiye bölünmesi başlamıştır.

20. yüzyıldan örnek vermek gerekirse, Orta Avrupa'da başlayan ve tüm dünyaya yayılan İkinci Dünya Savaşı, derin politik ve ekonomik sarsıntılara neden olmuş ve Soğuk Savaş dönemini başlatmıştır. Bu savaş tüm Orta Avrupa ülkelerinde olduğu gibi, Almanya'nın devlet yapısı ve düzeni açısından da tarihî bir dönüm noktasıdır. Savaştan sonra 1949-1990 yılları arasında Almanya, varlığını Almanya Demokratik Cumhuriyeti (Deutsche Demokratische Republik - DDR) ve Almanya Federal Cumhuriyeti (Bundesrepublik Deutschland - BRD) olarak sürdürmüştür. (Kışmır, 2019, s. 52)

Savaşın ardından her açıdan yorgun düşmüş olan ülkenin toparlanma süreci, temelde iş gücü oluşturmakla mümkündü. Ancak bu çaba, zaten tahribat içinde bulunan kaotik atmosferde yeterli iş gücüne ulaşmayı imkânsız kılıyordu. Savaşın yıkıcı etkileri, ülkenin kaynaklarını ve insan gücünü büyük ölçüde tüketmiş, bu nedenle toparlanma çabalarını zorlaştırmıştı. Almanya'nın iş gücü ihtiyacını karşılamak adına bu ihtiyacı dünya kamuoyuna duyurmasıyla başlayan *bu misafir işçi (Gastarbeiter)* serüveni ve Türkiye'den Almanya'ya iş gücü kapsamında bir hareketlilik meydana getirir. Genellikle Anadolu'nun farklı bölgelerinden gelen insanlar, bir süre Almanya'da çalışıp ardından ülkelerine dönmeyi planlamak suretiyle bu maceraya katılır (Zengin, 2010, s. 331).

Misafir işçi (*Gastarbeiter*) olarak Almanya'da bir hayat kurmaya hayali ile Almanya'ya göç eden Türkler, ilk etapta bir kültür şoku ile baş başa kalırlar. Alman kültürüne tamamen yabancı olan Türk bireyler, bu kültürel deneyimi kavramak adına

ilk adımlarını tren garında atmışlardır. Bu bağlamda, Türkler, Almanya'ya adım attıkları anda başlayan bu kültürel serüveni anlamak için çaba harcamak durumundadırlar. Tren garındaki ilk karşılaşma hem coğrafi hem de kültürel bir değişimle beraberinde bir öğrenme sürecinin başlangıcı niteliğindedir.

Türklerin 1960'lı yıllarda peyder pey başlayan bu Avrupa macerası onlar için çok çelişik duyguları barındırmaktaydı. Bu yolculuk bir yönüyle sinelerde vatandan, eşten, dosttan, sevgiliden ayrılışın derin hüznünü barındırırken, diğer yönüyle de umuda yolculuğun, bir şeyleri başarabilecek olmanın heyecan ve coşkusu da içermekteydi. İşte bu karmaşık duygularla “gurbetçiler”, 1961 yılından itibaren kimilerine göre “kara tren” kimilerine göre “Almanya Ekspresi” ve kimilerine göre de “İstanbul Ekspresi” diye adlandırılan trenlerle Sirkeci garından yaklaşık 3 gün sürecek olan Almanya yolculuklarına başlamış oluyorlardı. (Genel, 2014, s. 303)

Bir süre çalışıp dönme hayali ile Almanya'ya giden Türkler, yaşayacakları sorunları tahmin edemeseler de daha ilk anda başlayan “dil sorunu” tecrübesi, akabinde yaşanacak sorunların ilkiydi. Kültürel zorluklar bir yana bırakılsa bile, tamamen farklı bir coğrafyada ve o coğrafyanın dillerini bilmeksizin çalışmak, yüzeysel bir bakışta bile son derece meydan okuyucu bir durumu beraberinde getirir. Bu zorlu süreç, sadece Türkler için değil, aynı zamanda Almanlar için de bir engel olacaktır. Çünkü dil bilmeme durumu, iletişimde karşılaşılan ilk büyük sınamayı doğurur. İletişim zorlukları, her iki toplumda da bu yeni başlangıcın önündeki ilk büyük deneyimi oluşturur, birbirini anlama arzusunu ve derinleştirmeyi geciktirecek bu edinim, bir edebiyat dünyasının konusu olur.

1960'lı yıllarda Batı Avrupa ülkelerine göç eden Türklerin ilk karşılaştıkları sorun uyum sorunu olmuştur. Giden yurttaşlarımızın büyük çoğunluğu kırsal kesim kökenli oldukları için Avrupa ülkelerinin sosyal ve kültürel ortamlarına uyum sağlama konusunda problemler yaşamışlardır. Yabancı dil konusu uyum açısından problemlerin başında gelmektedir. Dil insanların anlaşmalarını sağlayan bir araçtır. Türkiye'den giden vatandaşlarımız, yabancı dil bilmedikleri için gittikleri ülkelerde dertlerini anlatmakta, anlamakta ve diyalog kurmakta önemli sıkıntılar yaşamışlardır. İlk giden vatandaşlarımızın yabancı dil konusunda yaşadığı sıkıntıları gittikleri ülkelerde dünyaya gelen

oradaki ortamda yetişen çocukları ve torunları yaşamamıştır. Fakat bu seferde yabancı dil eğitimi ile büyüyen çocuklar kendi dillerini öğrenememiş, bu durum neticesinde aileleri bağları kopmuş, kendi öz değerleri, gelenek görenekleri ile araları telafi edilemez derecede açılmıştır (Murat, 2000, s. 113)

Hayatlarının çoğunu çalışarak geçiren Türkler, bir de hiç bilmedikleri bir kültür ve dilin içinde bulmuşlardı kendilerini. İlk nesil, karşılaştığı zorluklara rağmen yeni bir yuva kurma amacıyla çalışırken, ikinci nesil, bu deneyimleri daha ayrıntılı bir şekilde tasvir ederek büyüme fırsatı elde etti. Üçüncü ve dördüncü nesil ise, geçmiş yıllarda Alman ve Türk kültürleriyle iç içe geçmiş bir yaşam süreci geçirmişlerdir. Bu, bu nesillerin hem Almanya'da hem de Türkiye'de kültürel etkileşimlerle ortaya çıkan duygulara maruz kalarak büyüdüğü ve bu iki kültür arasında bir denge kurma zorluğuyla karşılaştıkları anlamına gelir. Bu süreç, bu nesillerin kimliklerini oluştururken hem Alman hem de Türk kültürel unsurları arasında köprüler kurmalarına ve bir analitik düşünce oluşturmalarına olanak tanımıştır. Bu nesiller, hem Almanya'da hem de Türkiye'de yaşadıkları deneyimlerin etkisi altında büyüyerek, çok kültürlü bir bakış açısına sahip olmuşlardır. Bu çok kültürlü deneyim, nesiller arasında hem bir burukluk hem de zenginlik atmosferini oluşturdu. Türk-Alman Edebiyatı, bu farklı nesiller arasındaki karmaşık duyguların ve zenginliklerin dünyasını hem içselleştiren hem de dışa vuran bir ifade biçimi olarak ortaya çıktı. Bu edebiyat alanı, yazın bilimi içinde kendi özgün yerini buldu ve Türk-Alman kültürel birlikteliğinin arafta kalmışlığını herkese açıkça sunan bir platform haline geldi.

Sıkıntı çektiler, şaşırdılar, korktular, mutlu oldular, sevindiler ve yazdılar. Yeni bir yazın türü oluşturdular. Bazıları oraya gitmeden de yazıyordu; birinci kuşak yazarlarında olduğu gibi, bazıları ise orada başladılar. Bazıları hiç yabancı dil bilmiyorlardı ana dilleriyle yazdılar, bazıları öğrendikleri dille. Ama bir şekilde oluştu bu yazın ve tutundu. (Asutay & Çarıkçı, 2015, s. 26)

Türk -Alman Edebiyatı bu bağlamda ne Türk edebiyatı ne de tam olarak Alman Edebiyatına aitti. Duyguların, tecrübelerin yanı sıra artık Edebiyatta *Araf* ta kalmıştı. İte bu yoğun duygular ve sıkışmışlık yine yalnızca disiplinin kendisini değil,

elbette ele alınan eserlerdeki karakterleri, mekanları dahi bu kültürler- arasılığa doğru iterek, duyguların iki dilli öyküsünü oluşturmaktadır.

Çalışmanın devamında, yazın alanında önemli olarak kabul edilen ve gereklilik arz eden bilgilerle desteklenmiş bu yazın alanına ait bir temel oluşturulduğundan, devam eden bölümde ise eserleri bu yazın dünyasına ait olan Emine Sevgi Özdamar'ın hayatına odaklanılarak, eser incelemesine katkı sağlanması amaçlanmaktadır.

3.1 Emine Sevgi Özdamar

Emine Sevgi Özdamar, Türkiye’de doğmuş bir yazar olup, uzun yıllar Almanya’da bir hayat sürmüştür. 1946’da Malatya’da dünyaya gelen Damar, 20’li yaşlarında Almanya’ya göç ederek Türk -Alman Edebiyatı dünyasına kazandıracağı eserlerinden habersiz bu kültürlerarası dünyanın ilk eylemini gerçekleştirmiştir. Ancak sanatla tanışması elbette daha eski tarihlerde gerçekleşir. Damar, aslen tiyatroya ilgi duyarak başladığı sanat yolculuğunda, çeşitli tiyatro deneyimleri edinmiştir.

Çağdaş Alman edebiyatının en önemli isimlerinden biri olan Emine Sevgi Özdamar 1946 yılında Malatya’da doğmuş, 1965-1967 yılları arasında Berlin’de fabrika işçisi olarak çalıştıktan sonra LCC’de tiyatro eğitimi almak için İstanbul’a geri dönmüştür. 1976’da Benno Besson ve Matthias Langhoff ile Volksbühne’de çalışmak için Berlin’e dönen Özdamar, hayat hikayesine dayanan *Das Leben ist eine Karawanserei* (Hayat Bir Kervansaray, 1992), *Die Brücke vom Goldenen Horn* (Haliç Köprüsü, 1998) ve *Seltsame Sterne starren zur Erde* (Tuhaf Yıldızlar Dünyaya Bakıyorlar Gözlerini Kırpmadan, 2003) romanları ve *Mutterzunge* (Annedili, 1990) ile *Der Hof im Spiegel* (Aynadaki Avlu, 2001) isimli kısa hikaye derlemeleriyle tüm dünya- da ismini duyurmuş, Ingeborg Bachmann (1991) ve Heinrich von Kleist (2004) ödülleri gibi pek çok ödül kazanmıştır (Reisoğlu, 2019, s. 176-177)

Damar, Almanya'ya göç edişinden sonra, elbetteki hayat şartları onun için pekte kolay değildir. Almanya’da geçirdiği ilk zamanlar içinde, sanata duyduğu derin sevgiye rağmen bir süre sanattan -daha- uzak kalmak zorunda kalmıştır. Uzak kaldığı bu dönemde işçi olarak çalışmış ve aslında daha önceki yıllarda misafir işçi

olarak Almanya'ya göç etmiş Türklerin yaşadığını tecrübeleri öğrenme fırsatı bulmuştur. Her ne kadar zorlu süreçlerden geçmiş olsa da, bu dönemdeki deneyimleri ve içsel yolculuğu, Türk-Alman Edebiyatı kapsamında anlatıcılığa yönelmesine ve eserlerindeki sanatsever kişiliğini daha da belirgin bir şekilde ortaya koymasına neden olmuştur. Bu süreçte ürettiği eserler, yaşadıklarına dair yazdığı metinlerle birleşerek, okuyanları etkileyici bir dünyaya sürüklemiştir.

İlk kez on iki yaşında Bursa'da sahneye çıkan sanatçı 1965 yılında misafir işçi olarak Almanya'ya gitti. 1967 yılında Türkiye'ye dönerek, İstanbul'da tiyatro eğitimi aldı.

1970te eğitimini tamamlayan Özdamar daha sonra Doğu Berlin'e geçerek buradaki Halk Tiyatrosunda Benno Besson ve Matthias Langhoff'la birlikte çalıştı. İzleyen yıllarda Bochum ve Frankfurt Şehir Tiyatrolarında kariyerine devam eden sanatçı birkaç filmde, bu arada Dorris Dörrie'nin "Doğum Günü Kutlu Olsun, Türk adli filminde de rol aldı. Daha önce de Ingeborg Bachman, Walter Hasenclever, Adalbert von Chamisso, Kuzey Ren Vestfalya, Bergen Enkheim ve en önemlisi Heinrich von Kleist edebiyat ödülü kazanmış olan Özdamar 1982 den bu yana serbest yazar olarak çalışıyor. (Çoraklı, Arafta'ki Edebiyat -Türk Alman Edebiyatı-, 2019, s. 71)

Damar'ın tiratlardan süzülen cümleleri, artık yalnızca edindiği değil, edinebileceği farklı tecrübelerle de kucak açacaktı. Ana dili Türkçe olan yazar, artık tamamıyla Almanya'da yaşamını sürdürdüğünden, ana dilinden çok ikinci dilinde yeni tecrübeler ediniyordu. Sanatçı kişiliğinin de vermiş olduğu imkanla hisleri, artık farklı bir kültür içerisinde kendine yer ediniyordu. İçselleşmiş bir dil, içselleşmiş ve özümsemiş duygular içerirken, yani tecrübeleri ve hatta zorlukları yeni bir dil ile tecrübe etmek zorlayıcı olduğu kadar muhteşem bir öznel katıyordu. Öyle ki, *Türkçe düşünüp Almanca yazan yazarın dili*, artık iki kültürün aynı köprüde buluşmasını sağlıyor ve bu iki zengin dilin tüm yelpazesinden yararlanıyordu.

Yeni ve bugün yeni fakat saniyeler içinde eskiyecek olan her şey, her edinim ve deneyim, ilk öncelikli olarak *arafa* kalmış duyguların edebi tasvirleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Duygular bu geçiş süreci içerisinde belirli yerlerde tıkanıldığında, arada kalmışlıktan başka yeri yoktur. Bu bağlamda, Emine Sevgi

Özdamar'ın eserlerinde bu *arapta* kalmış duyguların izleri ve yaraları çarpıcı bir şekilde görünmektedir.

Yazarın eserlerinde göç, kimlik, aidiyet hissi ve kültürel etkileşim gibi derinlikli temalar, okuyucunun karşısına her sayfada çıkan önemli motifler barındırmaktadır. Zira yazarın eserleri içerisine entegre olmuş yoğun duygular, öncelikli olarak bazı duygulara vurgu yapmaktadır. Bilhassa aidiyet hissi, karakterlerin bağlı oldukları toplumla kurdukları ilişkilerin detayını ve bu ilişkilerin bireyin kendini nereye ait hissettiğiyle olan bağlantısını derinlemesine inceler. Bu bağlamda önce coğrafi konumu ve dolayısıyla aidiyeti değişmek zorunda kalan yazar, sonra bu tecrübeleri dil içerisinde de yaşar ve böylelikle eserlerinde bu göçebe duyguların izleri odak noktasındadır.

Özdamar'ın edebiyatı, göç olgusunun yeni anlamlar yaratmasının yanında, daha önce olanlarla ilgi perspektiflerin, anlamların başka dille karşılaşması sonucunda, kültürel farklıların sürtünmelerinden, bir arada bir derede, bir yere ait olamayan, ne oraya ne buraya ait hissedilen bireyin, karakterin bir tür sığınma refleksi ile birbirine giren dil/dillerin aracılığıyla arayıp kurmaya çalıştığı fakat hep sarılamayan, iyileşmeyen bir yaraya dönüşen dil, kimlik ve yaşamın kendisinin “yarasının” tezahürü olarak kalan bir *yersiz yurdsuzluk* ve göçebe düşünmek platformundan taşıp oluşuyor (Seviner & Gavri, 2024, s. 24)

Bundan hareketle elbette ki zorluklar, aynı zamanda kültürel zenginliğin de ifadesi olarak eserlerinde çokça yer bulmaktadır. İki çok farklı kültürün artık bir yazında dengede kalma sihrini ve birbirini nasıl doyurduklarını onun eserlerinde görmek mümkündür. Bu bağlamda kültürel etkileşim eserlerde farklı kültürler arasındaki etkileşimin sonuçlarına odaklanarak, karakterlerin bu etkileşimlerden doğan çatışma ve uyumu nasıl kullandıklarını ele alır. Bu temalar, yazarın eserlerindeki derin anlatımı ve okuyucunun düşünce dünyasını zenginleştiren önemli unsurları oluşturur. Ki bu unsurlar özellikle multi kültürel alt yapı ile harmanlandığından, kullanılan imgeler hem sosyolojik yansımaları, hem de kültürel kimlik olgularını ön plana çıkarır. Çalışmanın devam eden kısmında, yazın içerisinde

bulunan bazı çalışmalara yer verilerek, okuyucuya daha eleştirel bir bakış açısı kazandırmak hedeflenmektedir.

3.2 Yazın Taraması

Emine Sevgi Özdamar, yaşamının zenginlikle dolu duygulara sahip bir geçmişten gelmektedir. Bu geçmiş, çok kültürlü deneyimler, çok dilli edinimler ve derin sosyolojik bakış açılarıyla şekillenmiştir. Özdamar'ın dilinin bu çeşitlilik içinde nasıl zenginleştiği, kendi dilini oluştururken hangi kültürel öğeleri vurguladığı, eserlerindeki imgelerin seçimindeki çekicilik, sadece tesadüfi bir durum değil, aksine bilinçli bir tercih ve sanatsal ifade biçimidir.

Bu bakış açısıyla, inceleme bölümünde, Özdamar'ın kullandığı imgelerin daha önceki eserlerinde nasıl işlendiği ve analiz edildiği detaylı bir şekilde ortaya konacaktır. Bu analiz, yazarın eserlerindeki tematik derinlikleri, kültürel öğeleri ve dilin estetik kullanımını anlama çabasına hizmet ederek, okuyucuya Özdamar'ın edebi evrenine daha derinlemesine bir bakış sunmayı amaçlamaktadır.

Yapılan çalışmalarda, Özdamar'ın iki kültür arasında diyalektik bir yol oluşturduğu (Dufresne, 2006, s. 1-2), Türkçe düşünüp, Almanca yazmasının da kültürlerarası bir bağ oluşturduğu ele alınmaktadır. (Yücel, 2022, s. 753)

Sakarya Üniversitesi, Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü öğretim üyesi olan Nurhan Uluç'un yaptığı çalışmada (Uluç, 2020) *Ayna* imgesinin eserde; ayna önünde duran anlatıcının arka planda olanları görmek için ele aldığı bir araç olarak görülür. *Ayna* yansıması sayesinde arka planda yaşanan olaylar ve kişilerle farklı bir yakınlık kurulduğu ve bu şekilde bilinmeyen ile de ilişki kurulduğu ele alınmaktadır. Üstelik çalışma içerisinde Türkçe deyimlerin Almancaya çevrilerek kullanıldığı da ifade edilmektedir

Emine Sevgi'nin eserlerindeki mekan kullanımı tesadüfi değil, bilhassa bilinçle seçilmiş çeşitli imgelemlerde doludur. Mekân seçimi yazarın ruhsal durumunu yansıtırken, çoğu zaman anlatıcı bakış açısından hareketle, söz konusu olayın imasının sağlamasını gerçekleştirmektedir. (Seyhan, 2019, s. 161-167)

Emine Sevgi Özdamar' ın öz yaşamından esinlenerek imgelerle, okura yaşantı mesajları verdiği birçok çalışma tarafından desteklenmektedir. Dönüş C. Yaşar (Yaşar, 2019) bu durumu adlı çalışmasında köprü imgesiyle Almanya- Türkiye arasında bulunan konumunu nitelendirdiğini açıklamaktadır.

Emine Sevgi Özdamar'ın yazımındaki farklılık, öz yaşamında onu duygudan duyguya sürükleyen arada kalmışlık ve/ veya “yoldalık” hissi yazımını yansıtarak,Alman ve Türk kültürlerinin bir karışımı ortaya çıkarmış, multikültürel yazım stili eser başlıklarına dahi yansımıştır. Öyle ki Türkçe düşünerek Almanca yazdığını ,eser başlıklarından dahi anlayabilmek mümkündür. (Durdağı, 2018) *Karagöz in Alamania: Schwarzauge in Deutschland , Fikrimin ince gülü: Feine Rose meiner Gedanken* gibi eserler de *Göç Yazın Çeviri İlişkisi* adlı araştırmada ele alınmaktadır.

Tevfik Ekiz tarafından yayınlanan çalışmada, (Ekiz, 2007) Emine Sevgi Özdamar'ın kullandığı dilin Türkçe düşünüp Almanca yazmasıyla kendine has olduğu, üstelik kelimeleri özgün dildeki simgeleri ve anlamlarıyla Almanca' ya aktardığı vurgulanmıştır.

Yine Annette Wierschke tarafından yayımlanan (Wierschke, 1994)doktora çalışmasında Özdamar' in üslubunun sıkça olmasa da olsa doğu hikâye anlatım tekniği ile de bağdaştığına değinilmektedir.

Emine Sevgi Özdamar hakkında yapılan çalışmalardan birinde (Milz, 2000) Brecht ve Karagöz arasında bağlantı kurabildiği, böylelikle eserlerinde kültürlerarası ilişkiyi çarpıcı bir noktada ele aldığı göze çarpmaktadır.

Odak noktasında Aynadaki Avlu' nun yer aldığı bir çalışmada (Göttsche, 2006)görölmektedir ki; ayna imgesi 3.bir alan olarak ele alınarak, Türk- Alman kültürleri arasındaki yeni alanın tanımlanmasına sebep olmaktadır.

Introduction: Emine Sevgi Özdamar at 70 (Matthes, 2016) adlı çalışmada yazarın *Der Hof im Spiegel'* de de kullandığı karakterlerin değişimi, tekrarlı olarak alan değişiklikleri yaşanmasının stratejik bir yaklaşım olarak Özdamar' ın okuyucunun karmaşık hislerle öykü içerisinde tutarak, sürekli olarak sınırların değişmesinin göç

kavramı ile ilişkisi bulunduğunu öne sürüyor. Çalışmaya göre bu bağlamda tematik vurgular aktif tutulur.

Shoshana Sachs' in ele aldığı araştırmada (Sachs, 2013) *Der Hoff im Spiegel* eserinde bulunun ev olgusuna odaklanılarak, ev imgesinin *vatan* kelimesi ile özdeşleştirilmesi ve yine öz yaşamı ele alındığında, yaşadığı hisleri “*vatan*” kelimesinde nasıl birleştirildiği anlatılmaktadır. Çalışma pasaport olgusu üzerinde de durarak, Türkiye-Almanya sınırları arasında gidip-gelen hayatın bir *treni* araçtan ziyade *ev* olarak görmenin nedenselliklerini vurgulamaktadır.

Yapılan çalışmalar içerisinde, Emine Sevgi Özdamar' ın ele aldığımız eseri ile ilgili bulgular (Ebner, 2013) çoklu anlatılar ve gerçek-gerçek üstü kurguların bir araya getirilmesi etkileyici bir bütün olarak yorumlanmaktadır. Ortaya çıkarılan duygusallığın kendinelik - bilinçsizlik eksenini çarpıcı bir şekilde sunularak, okurun farklı parçalardan eşsiz bir bütün oluşturmasını sağlamaktadır.

Birçok çalışma içerisinde kültürel algının Özdamar' ın habitusu gerekçesi ile Türk kültürü ile bağdaştırıldığı açıkça görülmektedir. (Bölükmeşe, 2010) Çalışma içerisinde ele alınan bakış açısını da destekleyen bu fikir, farklı kültürleri harmanlaması ile çeşitli bağlamları ortaya çıkarmaktadır.

Der Hof im Spiegel (Aynadaki Avlu) adlı esere odaklanılan nadir çalışmalardan birinde (Kaiser, 2015), ayna kişinin farklı bakış açılarını ele alarak topladığı bir mekân olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayna dışındaki imgelemelerin , örnekle; balkon ,daha farklı ele alındığı tespit edilmektedir.

4 EMİNE SEVGİ ÖZDAMAR VE AYNADAKİ AVLU (2001)

İlk yayınlanan esas adı ile “*Der Hof im Spiegel*” – “*Aynadaki Avlu*” Emine Sevgi Özdamar'ın farklı yayın kaynakları (gazete, dergi vb.) üzerinden yayınlanan eserlerinin birleştirilmesi/toplanması ile oluşturulmuş öykülerinin yer aldığı bir eserdir.

Bu eser içerisinde bulunan *Aynadaki Avlu* adlı öyküsünden farklı olarak, *Karagöz Almanya'da*, *Benim Berlin'im*, *Uli'nin Ağlayışı*, *Benim İstanbul'um*, *Buzun*

Üstündeki Bisiklet, Franz, Almanya'daki Yeni Mezarlıklar, Almanca Kelimelerimin Çocukluğu Yok adlı öykülerini de barındırır.

Aynadaki Avlu adlı eserin etkileyici girişi, anlatıcının yaşam alanının merkezinde bulunan mutfak masasında, duvarda asılı duran aynanın karşısında, anlatıcının bir komşusunun ölümüyle ilgili olarak meydana çıkmayı bekleyen duygulara dalmış bir halde bulunmasıyla başlar. Bu atmosfer, okuyucuyu derin izlenimlere sevk eden bir başlangıcı getirir. Anlatıcı, aynanın yansımasında kendi varlığını görmesiyle birlikte, yakın zamanda kaybedilen bir komşusunun anısına dair çağrışımlarla başlayan bir içsel sorgulamaya girişir.

Olay akışı, anlatıcının kendini aynada gördüğü andan başlayarak, bir komşusunun merdiven çıkışından dahi esinlenip yaşam ve ölüm arasındaki bağlantıyı güçlendirir. Bu, eserin derinliğini ve katmanlı anlamını artırarak okuyucuyu düşündürmeye iter. Hayat ve ölüm teması, anlatıcının iç dünyasında şiddetli yankılar uyandıran bir çarpışma gibi ilerler, anlatıcının okuyucu ile duygusal bir zenginlikle bağ kurmasına olanak tanır.

Bu giriş, *Aynadaki Avlu'* yu sadece bireysel bir deneyim değil, aynı zamanda insan yaşamının evrensel bir gerçeği olan ölüm ve hayat/ gerçek ve gerçek üstü olgular ile ilgili derin bir düşünce çağrısına dönüştürür. Yine olay akışında, hemen üst komşusunun dikiş makinesi sesinden hareketle annesi ile olan anılara geçiş yaparak duygusal yorgunluk ve hızla geçiş yapar zihninde. Tüm bu olaylar çarpıcı bir harekete geçme ile bilinç altında bulunan duyguları harekete geçirir. Böylelikle annesinin ölümü ile yaşadığı sarsıcı deneyimi, kültürel alt benlik- kurallar içerisinde betimlemeye başlar. Annesinin ölümü peşi sıra gerçekleşen olaylarda, babasının, annesinin yokluğunu bir *yerine koyma* çabası ile okuruz. Bu çabalara tanıklığımız, yazarın Almanya'ya geri dönmek zorunda kalması ile aniden kesilir ve anlatıcı bizi tekrardan öykünün başında bulunduğu noktaya geri getirerek Almanya' da ki anılarına sürükler. Bu anıların hızlıca birbiri takip etmesinin ardından, yine mutfak masasının oradaki aynanın karşısında, annesi ile gerçekleşen bir konuşma ile gezdiğimiz bütün o anı dünyaları, tekrar bir duraklama kazanır böylelikle. Yine aynı aynanın karşısında daha önce ölen abisinin ölümüne bir anlam bulduğuna ve/veya kazandırmak istediğine şahit oluruz. Anılar içerisinde anlatıcı bize, sevdiği imgeler üzerinden -köprü vb. bazı

mesajlar verir. Biz yine anılar peşinde bir evin bir odasından diğer odasına hızlıca gidip geldiğimizi hissederken, yine bir ayna karşından öğrenilen ölüm ile anlatıcı, okuyucuya duraksama imkânı tanır. Bakış açısını avluya göre planladığı ayna sayılarının çokluğuyla arttıran anlatıcı, erkek arkadaşı piyano çalarken dahi aynanın önünde onu dinlediğini vurgulayarak, kendisinin bir dinletiyi; avludaki herkesin duymuş olacağını umduğu bir çabanın fedaisi olarak bulur. Hikâye, anlatıcının Almanya'daki yaşamının içinde, mekânın içerisindeki avlu ile ayna arasında belirgin duygu farklılıklarına odaklanır. Avlu, anlatıcının özlem dolu anılarına ev sahipliği yapar, aynadaki yansımalar ise zamanın acımasız ilerleyişini hatırlatır. Bu iki mekân arasındaki kontrast, anlatıcının duygusal zenginliğini vurgular. Anlatıcı, Almanya'da geçen hayatının içinde, özellikle telefonda Türkiye'deki dostlarıyla yaptığı konuşmalarda bir dizi geçiş yaşar. Bu geçişler, farklı ülkelerdeki hayatlar arasında bir köprü kurar ve anlatıcının duygusal dünyasını zenginleştirir. Telefon görüşmeleri, sanki mekânın içinde sıcak bir esinti gibi eser ve anlatıcının içsel dünyasında pozitif bir etki yaratır. Dostla yapılan telefon konuşmaları, sadece coğrafi uzaklığı ezmekle kalmaz, aynı zamanda duygusal bağları okuyucunun yüzüne çarpar. Anlatıcı, telefonun diğer ucundaki duygusal gereksinimi gideren sohbetlerde Türkiye'yi yeniden duygu odalarında hissederek ve özlemini ortaya çıkarır.

Hikâyenin doruk noktası, anlatıcının telefonda Türkiye'deki dostu Can'a, avluya yeni birinin taşındığını bildirmesiyle gelir. Bu haber, hikâyenin çarpıcı imgelerle dolu dünyasında yeni bir vurgunun başlangıcını işaret eder. Çeşitli metaforlar ile duyguların öne çıkarıldığı öyküde, yazar zaman zaman telefon aracılığı ile İstanbul'da bulunan hayatının diğer kısmına atıfta bulunarak, bulunduğu dünyaların farklılıklarını okuma boyunca adeta belirli köprüler üzerinden yavaşça okuyucuya verir. Eser içerisinde Türk ve Alman karakterlerin bulunması dikkat çekici bir özellik olarak, duygular da bu diyalektikler üzerinden verilir. Öykünün ayna ile başlayıp, avlu imgesi ile harmanlanması, söz konusu eser içerisinde çeşitli alt metinlerle saklanmış duyguların bir dışa vurumudur adeta.

4.1 Ayna İmgesi

Ayna imgesinin incelenmesi, metodolojik bir çerçevede ele alındığında, başlangıç noktasını aynanın hayatın olağan akışında materyal bir varlık olarak ortaya

çıkışı oluşturmaktadır. Bu noktada, aynanın somut varlığı, onun insan deneyimi içinde sahip olduğu anlam katmanlarıyla birlikte nasıl şekillendiği ve anlamlandırıldığı sorusu temel bir odak noktası olarak ele alınmalıdır. Öyleyse, aynanın var oluşunun ve anlamlandırılışının temel dinamikleri detaylı bir biçimde incelenmelidir. Bu analitik yaklaşım, ayna imgesinin incelenmesini bir bilgi çerçevesinde daha sağlam bir temele oturtarak, daha geniş bağlamlar içinde anlamlandırılmasını mümkün kılar.

Ayna insanlık tarihinde çok eskiye dayanan bir geçmişi olmasına karşın, günümüzde işlevsellik perspektifinden eskisi kadar kuvvetli bir yere sahiptir. Şu anki çağda, herhangi bir evin aynasız bir şekilde düşünülmesi oldukça zor bir görev gibi gelir. Bu düşünce, neredeyse hayal edilemez bir gerçeklikle karşı karşıya olduğumuzu vurgular. Çünkü günümüzde, aynasız bir ev veya aynasız bir yaşam, neredeyse yok denebilecek kadar nadirdir. O halde diğer yandan ayna ile yansıtma görevi, insanlığın vazgeçilemez edinimlerinden biri olmuş mudur? Bu noktada ayna yalnızca kendi varlığı ile hayatın pek çok penceresinden izlenebilir.

Ayna kelimesi, etimolojik kökenini Farsçadan almış olup, tarih boyunca geçirdiği evrimle birlikte ilk kez metal yapıda ortaya çıkmıştır. İlk oluşumu metallerin kullanımıyla başlasa da zaman içindeki çeşitli gelişmeler, aynanın günümüzdeki modern formunu kazanmasına katkı sağlamıştır, bu da ayna teknolojisinin insanlık tarihindeki evrimiyle paralellik göstermektedir.

“Ayna” kelimesi “demir” anlamındaki Farsça “ayen (ahen)” kökünden türeyen “ayine” kelimesinden dilimize geçmiştir. Ayrıca Türkçedeki “gözü” ve daha seyrek olarak “düzgü” kelimeleri de uzun zaman kullanılmaya devam etmiştir. Eski Anadolu Türkçesinde yaygın olan “gözü”, Zehra Toska’nın bildirdiğine göre, 16. yüzyıldan itibaren yerini “ayine”ye ve Arapça karşılığı olan “mirat”a bırakmıştır.⁶ Bugün hâlâ kullanılmakta olan “ayna” kelimesi, Türk Dil Kurumu tarafından, “ışığı yansıtan, varlıkların görüntüsünü veren, cilalı ve sırlı cam” olarak tanımlanır.⁷ (Koşan, 2021)

Ayna materyali yüzyıllar önce icat edilmiş ve insanlık tarihine eşlik ettiği serüveninde gösterdiği değişim ve gelişim ile birlikte günümüzde pek çok farklı ayna çeşidi ile mekân dekorasyonunda vazgeçilmez parçalardan bir tanesi olmuştur. “İlk aynalar iyi cilalanmış kıvrık metal parçalarıydı.¹⁴ yüzyılda Venedikliler işlenmemiş cam aynaları icat ettiler. 1835’te Alman bir

kimyager bugün bildiğimiz gümüş astarlı aynaları geliştirdi.” (T.C.Millî Eğitim Bakanlığı, 2013, s. 1) Geçmişten bugüne dek hayatın pek çok noktasında yer alan aynalar, çeşitli disiplin alanlarında fiziki konumunun dışında da yer almıştır. Öyleyse aynanın soyuttan önce somut kavram karşılığı öğrenilmelidir ki; metafordaki bağıntıların açılması titizlikle yapılabilir.”
Aynalar; renkli ya da renksiz levha camların üzerine, ince metal bir tabaka uygulanması ile elde edilen yansıtıcı camlardır.” (Yazıcı, 2019, s. 87)

Ayna, yansıtıcı özelliğiyle ön plana çıkarken, aynı zamanda çeşitli formları ve şimdiki hali ile çeşitli karakteristik özellikleriyle kendini gösteren bir forma sahiptir. Bu materyal hem şekil hem de boyut bakımından geniş bir yelpazede değişkenlik gösterir. Farklı malzeme ve tasarım seçenekleri, aynaların tek tip bir halde hayal edilmesini oldukça zor kılar. İnsanlar, bu çeşitlilik içinde kendilerine uygun aynaları seçerken, sadece yansıtma işlevi değil aynı zamanda estetik tercihleri ve mekâna uyum sağlama etkilerini de göz önünde bulundurur. Aynalar, iç mekân tasarımından kişisel bakım alışkanlıklarına kadar geniş bir yelpazede kullanıldığından, her bireyin tercih ettiği aynanın formu ve özellikleri kişisel yaşam tarzına yansıtıyor olabilir. Her hayat kendi özünde kendi biçimine, buna benzer olarak her ayna her hayatın içerisinde farklı formlarda yer edinmeye devam eder.

Ayna çeşitleri teknik manada üç alt dalda ele alınmaktadır. Bunlar; düz aynalar, küresel aynalar ve parabolik aynalardır. Düz aynalar gerçek görüntüyü yansıtırken, küresel aynalar mercek vb. alanlarda kullanılıp, parabolik aynalarda ise “*Cisim, aynanın tepe noktasına geldiği zaman, görüntünün boyu cismin boyuna eşit olur.*” (T.C.Millî Eğitim Bakanlığı, 2013, s. 5)

Aynanın materyal olarak çeşitlerinin olması, tek tip görülen ayna düşüncesinin aksine elbette kendi özvarlığında sahip olduğu çeşitlilik gibi, yazınbilimde de ele alınışı farklılıklar göstermektedir. Ayna, sadece çevresindeki gerçekleri yansıtmakla kalmaz, aynı zamanda türüne bağlı olarak görüntünün tersini yansıtabilir ve ışık kırılması aracılığıyla görüntünün odağıyla ilişki kurarak görsel yanılsamalara sebep olabilir. Bu bağlamda, ayna motifi de tıpkı materyalin kendisi gibi, yazının içinde de çokanlamlılık içerisinde ve çeşitli açıklamalarla ortaya çıkar.

Edebiyatın zengin imgeleri arasında yer alan ayna motifinin yeri, Türk ve Alman edebiyatlarında farklı açıklamalarla anlam bulabilmektedir. Bu güçlü imge, her iki kültürün edebi dokusunda çeşitli- farklı anlamlarla örülü bir şekilde belirmekte ve okuyucuya derin bir düşünme ihtiyacı sunmaktadır.

Suat Derviş'in 1939 yılında yayımlanan *Hiç* adlı eserinde ayna imgesi gerçekliğin ortaya çıkışı olarak ele alınmaktadır. Bireyin iç dünyası, eserde ayna imgesi vasıtasıyla çözümlenmektedir. Bu bağlamda, ayna imgesi, bilinç, bilme ve yansıma kavramlarını içeren üçgenin ortasında stratejik bir pozisyon almaktadır. Bu konumlandırma, karakterin iç dünyasındaki derin duygusal öğelerin ve motivasyonların görsel bir temsilini sağlamaktadır.

Seza, aynadaki yansımasına bakarak ne kadar güzel olduğunu, genellikle masumiyetle ilişkilendirerek düşünür; ama dudaklarının ona kattığı cinsel cazibe sayesinde hem masum hem de çekici bir kadın olduğuna kanaat getirir. Bu da Seza'nın aynadaki yansımasını incelerken, o an ona güzel olduğunu söyleyen oğlunu değil, sevgilisini düşündüğünü gösterir. Zira aynadaki imgesini en nihayetinde bir "anne" olarak değil, "alımlı bir kadın" olarak görür. Saflık ve masumluk onun vurgulanan özellikleri olsa da sevgiye olan ihtiyacını oğlunun -en saf kabul edilebilecek- sevgisiyle tatmin edemez, demek ki o -kendisi farkında olmasa da- daha çok cinsî bir sevgi arayışındadır. Nitekim Almanya'da bulunduğu dönemde Atıf'ın onu biraz parayla başından savarak uzaklara gönderdiğini idrak edince, zaten ihmal ettiği oğlunu daha da ihmal edecek kadar üzülür. Atıf'ın ona yaptığı çirkin muameleyi düşünmekten kederlenir. Ayna, bu dönemde üzüntüsünün yüzündeki belirtilerini ortadan kaldırmasına yardımcı olan nesne olarak işlev kazanır: (Koşan, 2021, s. 289)

Yine Türk edebiyatında farklı pek çok örnek verilebilirken biz yalnızca bu çalışmada, sınırlı ölçüde inceleyebileceğimizden peşi sıra gelen örneklerde de ayna imgesini incelemek bize farklı bakış açıları kazandırmaktadır. Edebiyat dünyasının önemli figürlerinden biri olan Edip Cansever'in eserlerinde, ayna motifi Türk edebiyatının önemli bir unsuru olarak karşımıza çıkmakta ve özgün bir perspektiften ele alınmaktadır. Cansever'in eserlerinde ayna, sadece edebi bir sembol değil, aynı zamanda derin psikanalistik bağlamda incelenebilen karmaşık bir simgedir. Bu

bağlamda, aynanın kullanımı sadece materyal olarak sınırlı kalmayıp, aynı zamanda karakterlerin ruhsal derinliklerine dair psikolojik katmanlara da işaret etmektedir.

Cansever'in şiirlerinde “ayna”, genel olarak şiir kişilerinin, dolayısıyla şairin ruh dünyasının, bilinçaltının yansıması olarak görülür. Ayna imgesi psikanalizde sanatçının ruhsal yapısının belirlenmesinde kullanılan önemli unsurlardandır. Psikanalist Jacques Lacan, “ayna evresi” olarak ifade ettiği teori ile imgesel boyutta özne-ben ilişkisini ortaya koyar. Lacan, 3 Ağustos 1936'da Uluslararası 14. Psikanaliz Kongresi'nde sunduğu “Ayna Evresi” başlıklı tebliğinde, bebeğin şempanzenin gerisinde kaldığı yaştayken bile, aynadaki imgesini kendisi olarak tanıyabildiğini söyler. [...] Lacan, ben'in insanda önceden değil, sonradan oluştuğunu ifade eder. Bu evre narsistik evre olarak da adlandırılabilir. (Karabulut M. , 2019, s. 192-220)

Öyleyse yine Avusturyalı yazar Ilse Aichinger' in *Ayna Öyküsü* (*Spiegelgeschichte* 1949) adlı eserinde kullanılan ayna imgesi de yine bizim çalışmamızda yer alan ölüm olgusuna yakın bulunabilecek düzeyde ele alınmaktadır. Çalışma bağlamında, bilinç-dışının hayat üzerindeki etkileri, bir anlamda hayatın bir yansıması olarak düşünülebilir. Bilinç-dışının derinliklerinde saklı olan düşünceler, duygular ve arzular, zaman zaman kişinin farkında olmadığı bir şekilde yaşamına yansır. Dolayısıyla, çalışmanın temel argümanı, bilinç-dışının hayatla olan ilişkisinin bir yansıtma süreci olarak anlaşılması üzerinde durur.

Genç kadın mezardan çıkarılır ve o andan itibaren, ölüren sanki bir aynada hayatını yeniden yaşıyormuş gibi genç kadının hayata bakışı tersine çevrilir. Zaman ve hayat hikâyesi geriye doğru akmaya başlar. Kadının hayatındaki önemli anları; kilisedeki cenaze törenini, cenaze arabası içinde hastaneye gidişini, evindeki hasta yatağını, erkek arkadaşıyla birlikte giderek bebeğini aldirmek zorunda kaldığı sahneyi, erkek arkadaşıyla birlikte oluşunu, tanıştıkları sahneyi, genç kadının okul yıllarını ve çocukluğunu, annesinin ölümünü, bebekliğini ve öykünün sonunda dünyaya gözlerini açtığı anı, hayatın normal seyrinin tersinde bir akış içerisinde okuruz (Karabulut M. , 2022, s. 24-25)

Yine Alman Edebiyatın bir örnekle Uwe Johnson'ın *Zwei Ansichten* adlı romanındaki ayna imgesi farklı anlamlarda açılabilir-ki ilk bakışta yine bilinç dışı bir yansıma göze çarpmaktadır. Bilinçaltının ve dış dünyanın çatışmasının yıkıcı bir şekilde tasvir edildiği bağlamda, ortaya çıkan ilk eylem genellikle kaçma eylemi olarak belirir. Bu durum, düşüncelerin ve yansımaların arasındaki ayrılıkların kuvvetli bir çatışma içinde bulunduğunu işaret eder. Bilinçaltındaki derin hisler ile dış dünyada karşılaşılan gerçeklik arasındaki çatışma, bireyin kaçma-görmek istememe ihtiyacını doğurur. İnsanın zihnindeki düşünce ve algılamalar ile dış dünyadaki somut olaylar arasındaki tutarsızlıklar, kaçışın temelini oluşturur. Bu durum, zihinsel ve duygusal bütünlük arasında bir kopukluk yaratarak bireyin içsel dengesini sarsar.

“Maalesef pazarlık B'nin kendisi gibi yönetimin yaşlı ve ihtiyaç sahiplerine verdiği bazı fotoğraflardan vazgeçmesinden dolayı daha yeni son bulmuştu. Günler sonra tıraş olurken bile aynada kendi bakışlarıyla göz göze geldiğinde bakışlarını kaçırdı.”¹⁵³ Eserin en başından itibaren Bay B. riyakâr, fırsatçı, rüşvetçi, tamamıyla bencil, toy bir genç olarak verilmektedir (Gülmez, 2015, s. 59)

Çeşitli eserlerde ele alınan *ayna imgesi* çoğunlukla psikoloji disiplini ile bağlantılı olarak ele alınıp, çeşitli eserlerde farklı bakış açıları ile pek çok açıklamada karşımıza çıkmaktadır. Bunun sebebi, hem ayna materyalini yaşam içerisindeki yeri, hem de bağlantılı olduğu anlam bütünlüğünün insanın varoluşsal sorgulamaları ve/veya yansımaları ile diyalektik bir bağ içinde bulunmasından kaynaklıdır.

4.2 Avlu İmgesi

Tarih boyunca insanlık, çeşitli dış etkenler ile karşılaşarak süresiz bir yaşam savaşı içinde bulunmaktadır. Bu savaş kimi zaman bir hastalığa, kimi zaman doğal afetlere, kimi zaman daha farklı dış ve iç etkenlere bağlı olarak devam eder. Ev, insanlığın temel içgüdülerinden biri olan öz savunma dürtüsünün bir yansıması olarak ortaya çıkmıştır. Zaman içinde ev, sadece bir koruma alanı olmaktan çok, bireyin kişisel yaşam alanını ifade eden derin anlamlar içeren bir kavram haline gelmiştir. Bu mekân, sadece dışsal tehditlere karşı bir sığınak olmanın ötesinde, içinde barındırdığı anılar, duygusal bağlar ve bireysel kimliğin bir yansıması olarak önem kazanmıştır.

Ev, insanların sadece fiziksel güvenliklerini sağlayan bir yapı olmanın ötesinde, duygusal ve zihinsel ihtiyaçlarını karşılayan bir yaşam alanı olarak değer görmeye başlamıştır. Bu evrim, insanların yaşam tarzları, kültürel değerleri ve toplumsal ilişkilerini etkileyerek ev kavramını sadece bir yapıdan ziyade, insan varlığının bir parçası olarak görmelerine neden olmuştur. Öyle ki başlangıçta yalnızca birkaç ağaç parçasından oluşan bu yapı, günümüzde çok çeşitli seçenekler ve yaratıcılık içerisinde, kişilerin kendine uygun olarak yarattığı bir dünya mekanizmasına dönüşmektedir.

Ev yaşamak için bir mekândır. Kişinin sevdikleriyle kurdukları ilişkilerin bütünüdür. Bağlılık ve sahiplenme duygusudur. Kişi fiziksel olarak birden fazla eve sahip olabilir, fakat psikolojik olarak kendini evinde hissettiği tek bir evi olabilir. Kişinin evine hissettiği bağlılık, evin kişi için taşıdığı anlamın olumlu ve olumsuz görünümelerini birleştiren iki anlamlı bir eklenti gibidir. Kişi evden uzaklaştığında, eve özlemi artar, fakat hastalıktan yakındığında ve acı çektiğinde ise evde kalmaktan eve bağımlı olmaktan hoşlanmaz. (Özak, 2008, s. 20)

Ev olgusu hayatımızdaki odak noktası yerinde kendine bulduğu anlamlı yerde, çeşitli kollarla kendini genişletme imkânı bulmaktadır. Ev kavramı günümüzde, bireylerin sahip olduğu çeşitli özelliklerin yanı sıra, kimisinin bahçesine, kimisinin balkonuna, kimisinin terasına ve kimisinin avlusuna işaret eden çok yönlü bir anlam içermektedir. Türk kültüründe, *avlu*nun geleneksel rolü ise özellikle dikkat çekicidir. *Avlu*, konumuna bağlı olarak bir selamlama, bir karşılama veya vedalaşma ritüeliyle özdeşleşmiş, bu mekânın sosyal etkileşimde özel bir yeri olduğu kabul edilmiştir

Avlu kavramı disiplin olarak ilk önce mimari alanı içerisinde yer alarak, öz kavramı ve nitelikleri detaylandırılmıştır. Avlu kullanım alanı olarak genellikle misafirleri karşılamak veya sosyalleşmek için kullanılan alanlardan bir tanesiyken, Anadolu’da avlu kullanım örneklerinin tarihi oldukça geniş bir yere sahiptir. (Aslan, 2019, s. 50)

Avlu; “Bir yapının veya yapı grubunun ortasında kalan üstü açık, duvarla çevrili alan, hayat (II), hanay, sahn” olarak açıklanmıştır. (Türk Dil Kurumu, 2023)

Yaşam alanlarının çeşitliliği içinde önemli bir yere sahip olan avlular, genellikle ticari ve işlevsel alanlarda bulunmalarının ötesinde, bu çalışmada özellikle içsel ve manevi boyutlarıyla derinlemesine incelenmektedir.

(...)eskiden kıl çadırların çevresinde avlunun bulunmadığını, ancak yerleşik hayata geçildikçe ve kıl çadırların yerini sabit taş evler aldıkça herkesin evinin önüne bir avlu eklediğini ifade eder. Avluda her şey kullanıcının yaşama biçimi ve günlük eylemlerine göre tasarlanmıştır. İç ve dış çevre arasında plan düzeninden doğan sıkı bir ilişki vardır. Avlu genellikle zemin kat duvarı boyunca sokak cephesinde kapalı tutulmuştur. Tasarımda iç kurguya ait bir eleman olan avlu, konuta geçiş alanı rolü üstlenen bir mekandır.

Türk toplumunun yaşadığı meskenlere uzaktan bakıldığında, bunların hemen hepsinin bir avlu ve bunun bir kenarına yapılmış evden meydana geldiği görülür. Çünkü bu anlayış göçebe hayatının bir yansımasıdır. (Bozkurt, S.,G. ve Altınçekiç,H. 2013, s. 77)

Buna göre; avlu belirli bir yaşam alanı olarak, belirli sınırlar içerisinde -özel- hayatın bir bütünü olarak yapılar içerisinde yer almaktadır. Bilhassa Türk ev geleneği örneklerinde avlu kullanımının sıklığı ile ele alınan bu özel nokta gelensek kültürün bir mirası niteliğinde çeşitli duyguları da içerisinde barındırmaktadır.

Avlu kavramı konseptsel olarak bilhassa Türk kültüründe kullanılan mekânsal bir kavramdır. Türk kültürüne ait geleneklerin hâkim olduğu mimari tarzlarda sıklıkla karşılaşılan avlu, çoğunlukla bir buluşma noktası niteliğindedir. Avlu geleneksel kültürü yansıtırken, zaman geçtikçe bu yol ile kimlikle de bağdaştırılır nitelikte bulunmaktadır. Avlu genelde oturulabilir düzende, ev giriş ve ya evler arasında bulunmaktadır.Yine bundan hareketle avlunun bir evin parçası olduğu söylenebilir. *Bu sonuçlara göre geleneksel kırsal avlu mekanı özel mekan (ev) ile genel mekan (sokak) arasındaki geçiş alanıdır.* (Köse A. , 2007, s. 7)

Avlu, geleneksel Türk mimarisinde özel bir konumda yer almakla birlikte, yöresel kullanımlarına baktığımızda da çeşitli anlamlar içermektedir.

Yöresel ev düzenlemeleri, sadece fiziksel bir mekânın ötesine geçerek, aynı zamanda o toplumun farklı kesimlerinin yaşam biçimlerine de göndermelerde bulunur.

Bu bağlamda, Türk mimarisinde avlunun önemli sembolik anlamlarından biri, "hayat" kavramıyla özdeşleşmesidir. Avlu, sadece bir yapısal özellik olmanın ötesinde, bir yaşam alanının kalbinde bulunan ve toplumun dayanışma, aile bağları ve sosyal etkileşim gibi temel unsurlarını simgeleyen derin anlamlar içermektedir. Bu tez, avlu kavramının Türk kültüründeki bu zengin ve çok katmanlı anlamlarını daha ayrıntılı bir şekilde keşfedilmesini sağlayarak edebi alandaki analizini de derinleştirmektedir.

Çalışma da hayat kavramının ortak anlamı “gündelik hayatın geçtiği yer” şeklinde belirlenmiştir. Ayrıca hayat kavramının “ev ile bahçeyi ayıran yer” ve “ev ile sokak arasındaki mekan” veya “evi dışarıdan ayıran sınır” anlamları bulunmaktadır. Hayat kavramı yerine “sofa”, “taşlık”, “köşk”, “çardak”, “sergâh”, “tahtaboş”, “hanay”, “ayazlık”, “divanhane”, “avlu” kavramlarının kullanıldığı belirlenmiştir. (Bahçalı, 2020, s. 18)

Avlu hakkında edinilen yapısal bilgiler ışığında gözlemlenebilir ki; duygular ile barındırılabilen bir mekân tasarlanmak istendiğinde, avlu gibi bir yaşam alanı meydana çıkmaktadır. Bu bağlamda mekanizma içerisinde bulunan bu duygu – biliş edinimleri ile edebiyat içerisinde kullanılan avlu imgelerinin de yoğun anlamları karşılayabileceği, biliş sürecinin bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır.

Avlu imgesi, yazın alanındaki incelemelerde genellikle ihmal edilen bir temadır. Bu çalışma, avlu imgesinin literatürdeki görece sınırlı varlığını aşmak ve bu temanın daha geniş bir anlam bağlamında değerlendirilmesine katkı sağlamak amacıyla da edinim sağlamaktadır. Avluların içsel boyutları, yazarların eserlerinde nasıl kullanıldığı, hangi sembolik anlamları taşıdığı ve bu imgelerin kültürel bağlam içinde nasıl şekillendiği gibi konular detaylı bir şekilde incelenerek ortaya konulacaktır. Böylece, bu çalışma, avlu imgesini yazın dünyasında daha kapsamlı bir şekilde anlamamıza ve bu imgenin kültürel bellekteki yerini daha derinlemesine kavramamıza katkıda bulunmayı da hedeflemektedir. Eserin Avlu motifi ise, gelecek başlık altında incelenerek ayna ile ilişkilendirilmiş bir bağlantı oluşturarak sunulmaktadır.

4.3 Hayat ve yansıması: Ayna – Avlu Diyalektiği

Emine Sevgi Özdamar'ın 2012 yılında yayımladığı *Aynadaki Avlu (Der Hof im Spiegel)* adlı eseri, Almanya ve Türkiye arasında gidip gelen yaşıntı-anılar arasında

bir çember oluşturularak, bu iki ülke arasında savrulmuş pek çok duygu deneyimlerini ele almaktadır. Eserde, aile ilişkilerinin belirgin bir şekilde ele alınmasına ek olarak, birey ilişkilerinin toplumsal ve kültürel yansımaları da anlamlı bir şekilde imgelerle vurgulanmaktadır.

Eserde, anlatıcı, öyküsüne kendi yaşamından örneklerle başlayarak okuyucuya kendisini tanıtılmaktadır. Anlatıcının annesi ve ailesiyle kurduğu özel bağın, özellikle telefon görüşmeleri sırasında yansıması, eserin temel unsurlarından olan ayna ve avlu imgelerinin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu imgeler, sadece belirli olay örgülerine özgü değil, aynı zamanda eserin genel yapısında da sıklıkla göze çarpılmaktadır. Bu tekrarlanan imgeler, anlatıcının kurduğu gerçek-styaşamın detaylı derinliklerine inerek, karakterin i yaşantısını ve yaşadığı duygusal çarpışmaları daha geniş bir perspektiften anlamamıza olanak tanır. Bu bağlamda, anlatımın detaylı bir incelemesi yapılırken, imgelerin incelikli bir analizi amaçlanmaktadır. Ayna-Avlu motifi, metindeki olaylara katkıda bulunarak derinlemesine bir anlam katmaktadır.

Başlangıçta metaforun pozitivist kullanımı, okuyucunun zihninde keskin imgeler yaratmak için oluşturulan bir köprü görevi üstlenmektedir ancak bu edinim, tez içerisinde sunulan bilgiler eşliğinde analiz edilir. Öyleyse devam eden kısımda bu analizin tez içerisinde yer bulan bilgilere atıfta bulunularak incelenmesi hedeflenmektedir. Eser boyunca duyumsal yoğunluğun artışı, ayna ve avlu imgelemi ile doğru orantıda giderek okuyucunun kurmaca dünya içerisinde kendine yer edinmesi ve olayları adeta anlatıcının zihnindeymişesine hissettirmesi, motifin önemli noktalarda kullanılması ile gerçekleşir. Bu erevde, önce genel yapı detaylı bir şekilde incelenerek adım adım ilerleyen imge analizleri sunulmakta ve nihayetinde genel bir özetleme yapılması amaçlanmaktadır.

“Galiba yaşlı rahibe öldü. Sırtım kalorifere dayalı, mutfakta durmuş, yaşadığı yerde karşı evde, odasındaki hüzünlü ışığın mutfak masamın üzerinde, duvarda asılı büyük aynada yansımasını bekliyordum. Avlunun diğer tarafındaki evden gelen ışığı, yıllardır benim batan gneşimdi. Aydınlık penceresini mutfaktaki aynada görür, evdeki lambaları ancak ondan sonra yakardım. (zdamar, 2012, s. 9)

Anlatıcının anlatıya başladığı ilk noktada ayna ve avlu motifi ile okuyucu yüz yüze gelmektedir. Anlatıcının ayna aracılığıyla gördüğü yansıma, ölüm olgusu ile birlikte daha ilk etapta verilmiş ve anlatımın bağdaşık şekli anlatıcının gerçekliğini hissettirmenin etkileşimli bir yolu olarak seçilmiştir. Avlunun ayna yoluyla yansıtılması veya bu özelliğin bilinçli bir şekilde anlatı üzerinden sunulması, tesadüfi bir detay değildir. Bu tercih, derin bir anlam yaratma amacını yansıtmaktadır.

Ele alınan avlu aynadan yansıyan görüntü içerisinde bir bileştirme noktası gibidir. Orada bulunan ışık ayna aracılığıyla bu ışık, anlatıcının “*batan güneşidir*”. Zira ışık yanıp yansıdığında, o yansıyan aydınlık belki de yazar için Almanya'da yalnız yaşayan bir kadının sıcak yuvasının özlemini çağrıştıran bir anlam kazanmıştır. Işık yansırken ve etrafı aydınlatırken, bu parlaklık evin içine ait bir ışıltı barındırmıyordu. Tam aksine, bu ışık, bir taklit aracılığıyla anlatıcının evinin içine süzölmüş gibidir ve sanki gerçek ve gerçek üstünün bir yansıması olarak orada durmaktadır. Bu durum, anlatıcının evine dışarıdan bir bakışın, içerideki derinliği ve özgünlüğü tam anlamıyla gösteremeyen duyguların var olduğunu düşündüren bir melankoli yaratır. Işığın, evin iç dünyasına bu şekilde girmesi, sadece fiziksel bir aydınlanma sağlamakla kalmayıp, aynı zamanda karamsar bir ışık olarak bulunmuş bir derinliği de beraberinde taşımaktadır. Bu ışık hakkında önemli detaylardan biri ise, sıcak ve gerçek olmayan ışığın *avlunun diğer tarafından* geliyor olmasıdır.

Yansıtma kuramı bağlamında önceki incelemeler ışığında gerçekleştirilen analize göre, ayna aracılığıyla ortaya çıkan ayna-avlu imgeleri, *mimesis* kavramına yapılan atıfla birleştirildiğinde ve yansıtma kuramının içerisinde değerlendirildiğinde, bu imgeler diğer tarafta bulunan duyguları- ki genellikle bu durum ölüm olgusu ile özdeşleşir- gerçek dünyada var olan gerçekliği temsil etmektedir. Bu gerçekliğin avlunun diğer tarafından ortaya çıkması, anlatıcının dünyalar arası sınırına bir gönderme yaparak okuyucuya bir taklit sunma anlamını taşımaktadır. Yine bu duyguların ayna aracılığıyla betimlenmesi ise, anlatıcının bu duyguları iç dünyasına nasıl entegre ettiğinin ilk sinyalleri gibidir.

Anlatıcı, bu noktadan sonra, olayları okuyucunun zihinsel gözleri önünden geçirmek için, kendi deneyimini yansıtan bir ayna gibi olay örgüsünü aynadan takip

ettirmeye başlar. Bu yöntemle, okuyucu artık hikâyeyi, anlatıcının yaşadığı deneyimle aynı perspektiften deneyimleyecektir. Anlatıcı-okuyucu ilişkisi ve kurgusal dünya ile ayna-avlu diyalektikleri gibi dünyalar arası mekanları ele alan yazar, bu teması her satırda okuyucuya hatırlatırken imgeler üzerinden belirli vurgular yapan yazar, ayna motifini eserin alt metinlerine gömmek yerine, satır aralarına adım adım saklamıştır. Bu şekilde, yazarın ayna motifini eser boyunca kullanma amacı, yazınsal imgelerin ötesine geçerek okuyucunun zihinsel dünyasında derin izler bırakmaktır. Anlatıcının okuyucu ile oynadığı bu oyun, tıpkı bilinçaltının bilinç ile oynadığı oyun gibi, birbiri içine geçen gerçekler ve gerçeküstü durumların içinde barınan öz yargının yansıması gibi bir ikilem oluşturmaktadır. İçsel dünyanın varlığı öyle kuvvetlidir ki, adete somut dünya ile bir ahenge bürünmüştür.

Bir şekilde Almanya’da bir hayat kurmuş anlatıcı, Almanya’da bulunduğu esnada ailesi ve dostları Türkiye’de olduğundan, ilişki bulunulan kişiler ile yapılan görüşmeler her zaman telefon üzerinden gerçekleşmek durumundadır. Başka bir coğrafya içerisinde bir hayat kurma çabasındaki yazar, kök kimliği-kültürü ile ilişik olan aidiyetini bu telefonlar üzerinden gerçekleştirdiği konuşmaların yüzüne yansımaya dayanarak, ayna aracılığı ile meydana çıkarır.

...Kadın öldüğünde, mutfak aynasında ağlamış ve annemle telefonda konuşmuştum...Annem telefonda bana bunları anlatırken aynadan, mutfak penceresinde bir arının yukarı tırmandığını gördüm. Belki de ağabeyimin dilini arı sokmuştur. (Özdamar, 2012, s. 15)

Anlatıcının ölüm ve ayna kavramları arasında kurduğu bağ, hislerini ve içsel dünyasını aynadaki yansımasından anlamaya çalışarak tanımaya yönelik bir çabada iken, bu bağlamda, anlatıcı, özellikle aynada yansıyan görüntüler aracılığıyla, farklı bir dünyayı algılama çabası içinde ilk adımlarını atmaktadır. Gerçeklikten ayrılan bu dünya, ölüm olgusu üzerinden abisiyle ilgili düşüncelerin aynadan yansımasıyla daha da derinleşir. Anlatıcı, aynadaki yansıma üzerinden abisinin ölümüyle ilgili düşünce ve duygularını ifade ederken, olay akışını derinleştirerek okuyucuya çeşitli detaylar ile bağlanmış anlamlar sunmaktadır.

Yansıtma kuramı bağlamında önceki incelemeler ışığında gerçekleştirilecek analize göre, ayna aracılığıyla ortaya çıkan *mimesis* kavramına yapılan atıfla birleştirildiğinde, yansıtma kuramının içerisinde bu imge gerçek dünyada bulunan duyguları taklit ederken- ki genellikle bu durum ölüm olgusu ile özdeşleşir- içsel dünyaya geçişteki olguları da temsil etmektedir. Yani imge, sadece bir yansıma değil, aynı zamanda ölümle ilişkilendirilen duygusal derinlikleri ve gerçek dünyanın kademeleriyle harmanlayan- içselleştiren sembolik bir anlam taşıyarak, eserin anlatısal zenginliğine önemli bir boyut eklemektedirken, anlatıcının diğer dünyaya hangi araçla gideceği hissedilir adeta.

Yaşlı rahibenin o ara ne okuduğunu öğrendikten sonra, ışığını görmek için mutfaktaki aynanın önünde dikildim, *Alice Harikalar Diyarında*'ki Cheshire Kedisi gibi sırttım ve ışığı kapadım. Sonra tekrar ışığı açtım, tekrar Cheshire Kedisi gibi sırttım ve yaşlı rahibeyi gözümde canlandırdım. (Özdamar, 2012, s. 17)

Anlatıcı, önceki deneyimlerine dayanarak, ışığın aynadan yansımalarını gözlemleyerek aynanın hayatının merkezinde özel bir konuma sahip olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Bu durum, anlatıcının dünyayı algılama biçiminin artık bu ayna üzerinden şekillendiğini vurgular gibi görünmektedir. Anlatıcı, bu araç üzerinden ışığın süzülmesini görmek istemesiyle, dünya gerçekliğinden bir tür kaçış arayışına işaret etmektedir. Bu durum, aynanın artık anlatıcının görmek istediklerini yansıtan bir imge haline geldiğinin sinyallerini vererek, anlatının derinliklerinde simgesel bir öneme sahip bir olguyu ifade etmektedir. Bu gerçeklik, avlunun diğer tarafından kaynaklanması, anlatıcının dünyalar arası sınırına bir gönderme yaparak okuyucuya bir ileti verme anlamını taşımaktadır. Yine bu duyguların ayna aracılığıyla betimlenmesi ise, anlatıcının bu duyguları iç dünyasına nasıl entegre ettiğinin ilk sinyalleridir.

“Ağlama kızım, ağlama. Ne yapalım insanlar ölür.” Annem İstanbul’da, ben aynanın önünde, telefonda ağlıyorduk.

Bütün ölümler bu aynanın içinde yaşıyorlar. Kasap kadın, oğlu Georg, gelini. Yaşlı kasap kadın 300 gram kıyma tartıyor, genç kasap kadın rozbif yapmam için bana aynadan tarif veriyor. (Özdamar, 2012, s. 18)

Anlatıcı, Almanya'da bir hayat kurmuş olmasına rağmen, ailesi ve dostlarının Türkiye'de bulunması nedeniyle, ilişkilerini sürdürdüğü kişilerle gerçekleştirdiği görüşmeler genellikle telefon üzerinden yapılmak durumundadır. Anlatıcı, varlığını neredeyse her zaman bir ayna aracılığıyla yansıtarak, bu aynanın sadece yansıtmakla kalmayıp aynı zamanda başka bir hayat akışını gözlemlemek için bir araç olduğunu açıkça imgeler. Bu bölümde, anlatıcının ayna içindeki yaşamıyla birlikte, bilinç altındaki duyguların da etkileyici bir şekilde ifade edildiği açıkça anlaşılmaktadır.

Okuyucunun bu derin analizleri yapabilmesi için yine yansıtma kuramında ele alınan *bilinç* ihtiyacı tam bu noktada ortaya çıkmaktadır. Bu anlatım özellikle psikolojide aynanın bir yansıtma aracı olarak kullanıldığının açıklandığı "yansıtma kuramı" başlığı altında, anlamlandırma adımlarının özel bir kilit pozisyonu işgal etmektedir. Bu kuram, anlamlandırma sürecindeki önemli basamakları ortaya koyarak, aynanın yansıtma işlevi üzerinden anlatının derin anlamlandırılmasına olanak tanımaktadır.

Bu bağlamda, anlama ve anlamlandırma aşamalarında önceki bilgilerden yola çıkılarak, ayna imgesinin taşıdığı anlamın daha önce belirlenmiş bir temele dayandığı düşünülerek, analizin derinliği artmaktadır. Bu bilgiye dayalı analiz, yansıtma kuramının sunduğu çerçeve içinde, anlatının daha önce belki de fark edilemeyen katmanlarını gün yüzüne çıkarmaktadır. Ayna motifinin kullanımı, yansıtma kuramının sağladığı psikolojik derinlik ile birleşerek, okuyucunun zihninde daha karmaşık ve dokunaklı bir anlam bütünlüğü oluşturmaktadır. Bu denklem yoğun duygular yaşayan bir karakterin hem en kolay hem de en zor kaçıışı olmaya başlar. Ancak bu kaçış için bir yanılsama aracı bulunmuşsa da yaşanılmaya değer bir dünya gereklidir. İşte tam bu noktada yazar, muhteşem bağlantılarla avlu imgesini vurgular.

Annem. Babam. Hepsi bu mutfak aynasının içinde yaşıyorlar.

Ve şimdi, şimdi düşünüyorum da, avludaki yaşlı rahibe de öldü. Yeni bir ölü geldiğinde, aynadaki ölümler ona yer açıyorlar. Bazen pencereden bir arı giriyor

ve aynada, ölülerin arasında uçuyor. Ölüler onu görüyorlar; ocağın üzerinde fokurdayan espresso makinesinin dumanını da görüyorlar. Ya da açık pencereden bir kuş giriyor ve aynanın etrafında uçuyor. Banyo küvetinde duş yapıyor, kendimi çıplak olarak aynadaki ölülerin arasında görüyorum. Avluda postacı, kapılardan birini çalıyor. Ya o da birçok Türk postacı gibi kalp hastasıysa? Balkona ve aynadaki ölülerin üzerine yağmur yağıyor. Bazen yüzlerce küçük sinek geliyor ve aynanın önünde sallanan ampulün etrafında deli gibi dönüyor. (Özdamar, 2012, s. 19)

Artık ilerleyen kısımlarda bu zihin karmaşasının gerçekliği içindeki dünyaya saydam bir şekilde giren okuyucu, aynadan görülen ölü yansımaları hakkında düşünölmeye itilir. Semboller üzerinden gerçekleşen anlatıda, aynanın yansıması olan dünyada espresso makinesinin dumanını görmek, okuyucuya anlatıcının bulunduğı bu dağınık durumu hissettirir nitelikte bir betimleme iken, avluya postacının gelmesi gerçekliği tartışmaya açıkken, anlatıcı birden yine eski deneyimlerinden elde edinmiş olduğı alt bilinç ile postacının diğerk Türk postacılar gibi kalp hastalığı olmasına endişe ediyor. Anlatıcının duyguları ve düşünceleri öyle karışmıştır ve ölüm korkusu öylesini işlemiştir ki her düşüncenin en ince yerine, bir dünya yaratsaydı daha edindiğı benlik içerisindeki kazandığı tecrübelerin paradigmasından sıyrılmaz olmuştur.

Yaşananlar ve yaşanacaklar, sanki adeta anne şefkati ararcasına yapılmış yorumlamalarla şekillenmiş gibidir. Öykünün ilerleyen kısmında anlatıcının annesini kaybetmiş olması, ayna ve avlu diyalektiğinin daha sık hissedilmesine yol açar.

Fakat rahibe bir daha gelmedi. Yalnızca bir kez aynadan çıkmış ve kapımı çalmıştı. Sonra tekrar avlunun fotoğrafına yerleşmişti. (Özdamar, 2012, s. 26)

Bu noktada avlu kavramı dikkat çekici bir biçimde, ailenin ve kaybedilen sevilenlerin yaşam alanını temsil etmeye başlar, bu alandaki anıları ve duygusal bağları da simgeler. Bu diyalektik, anlatıcının içsel dünyasında bir yolculuğa dönüşür, geçmişin izlerini takip ederek ve anlamlandırarak, kayıp olanla olan bağını sürdürmeye çalışır.

Aynadaki Avlu karşımıza çıktıkça, anlatıcının kendine dahi söylemediği düşüncelerinin ortaya çıktığı görülebilmekte ise, ayna tüm olay örgüsü içerisinde okuyucu için kilit bir noktada bulunmaktadır. Edinilen bu bilinç ile, okuyucunun yazındaki olay örgülerine bakış açısı değişmektedir.

Sırtımı avluya verdiğimde o üç aynada bütün pencereleri ve rahibelerin bahçesini görüyordum. Hepimiz o üç aynada burun buruna, hep beraber yaşıyorduk. Uyandığımda, balkondan avluya değil, aynaya bakıyordum. (Özdamar, 2012, s. 20)

Bu bağlamda avlu, açıkça çıplak gerçeklikle değil, ayna aracılığıyla görülmek istenmektedir. Anlatılan bölümde, anlatıcının yalnızlık duygusunu nasıl ele aldığı açıkça görülmektedir. Yalnızlık, artık öyle bir noktaya gelmiştir ki, bu duygu yansıma ile belirginleşmiş ve yine aynı yansımada var olan hayat aracılığıyla bir çözüme ulaşılmıştır. Ki daha önce değinilen ayna imgesi başlıklı kısımda, aynanın sadece çevresini yansıtmakla kalmadığını, görüntünün tersini yansıtabileceğini ve hatta görsel yansımalara sebep olabileceğini analiz etmiştik. Yani, orada bir yansıma-yanılsama durumuyla var olan ve olmayan, karışarak çözülmüştür. Anlatımın kaotik havası bu dışı durumun hangi duygulara ithafının ortaya çıktığını göstermektedir.

Bazı Pazar günleri aynada genç bir rahibeyi arkadan görüyordum. Avluda papazın arabasını yıkıyordu. Annemi arıyordum.

“Anne, genç rahibe şu anda papazın arabasını yıkıyor, ben de piliç kızartıyorum.” Aşağıdaki avluda birdenbire gülmeye başlasın diye aynada genç rahibeyi arkadan gıdıklıyordum “. Anne, şu anda onu gıdıklıyorum. (Özdamar, 2012, s. 23)

Anlatıcı, imgeleme tekniklerini ustaca kullanarak, yansıtma kuramının derinliklerine nüfuz etmekte ve karakterin duygusal zenginliklerini başarıyla yansıtarak, gerçeklikle yüzleşmekteki zorlanışını ve hatta gerçekliği kabullenmekteki isteksizliğini çarpıcı bir biçimde ifade etmektedir. Bu anlatı, sadece olayları değil, aynı zamanda gerçek-üstü olayları da ele alarak, okuyucuyu çeşitli iki dünya arasına götürüp getiren bir anlayış sunmaktadır. Bu imgelem artık öyle bir noktaya gelir ki;

Avlu kelimesinin yerine *hayat* kavramını kullanarak sözcükleri değiştirdiğimizde, metnin akışı bozulmamaktadır.

Yukarı çıktım. Aynada, Harmut' un terk edilmiş odasında hâlâ yanan ışığı gördüm. Ev sahibi kollarını kırdığı için buraya uğramıyordu. Uyudum, uyandım, aynada ışığı gördüm, balkon kapısını açtım ve avluya doğru bağırdım:

“Harmut, neredesin?” (Özdamar, 2012, s. 31)

Anlatıcı yine duygusal bir kayıp yaşamışsa da bu kaybı avlu içerisinde bulma refleksi ile avluya yönelir, zira avlu onun zihninin dünya alanında kurduğu hayatın ta kendisidir. Türk kültüründe, avlunun hayatı bir öneme sahip olduğunu daha önceki bölümlerde detaylı bir şekilde açıklamış ve bu öge üzerinde durarak bir alt yapı oluşturmuştuk. Ancak, bu bölümde hermeneutik kuramı kullanarak, eserin yazarı Emine Sevgi Özdamar'ın hayatını detaylı bir şekilde incelediğimizde, daha da ilginç bir detay ortaya çıkar. Emine Sevgi Özdamar, Malatya doğumlu bir yazardır ve avlu motifi, özellikle Malatya bölgesinde ele alınan anlamlardan birini hayatla özdeşleştirmektedir.

Ayrıca bir mimari kavram kültürden etkilenebilmekte, bir yöre için verilen tanım bir başka yörede bambaşka bir adla veya fonksiyonla karşımıza çıkabilir. Nitekim aynı yörede bile bu farklılıklardan söz etmek mümkündür. Öyle ki bir mekânın birden fazla karşılık aldığı, yöre dilinde aynı mekânı tanımlayan farklı kavramlar olduğu görülmüştür. Buna göre hayat; sofa, taşlık, sergâh, 2 TDK. 2020. Hayat web site: <https://sozluk.gov.tr/> Erişim tarihi: 24.03.2020 çardak, tahtaboş, hanay, divanhane, ayazlık, avlu kavramları ile yörelere göre gerek birbirinin yerine kullanılmış gerekse farklı bir fonksiyon ile ayrı bir mekân olarak aynı planın içinde bir arada yer almıştır (Bahçalı, 2020)

Malatya'nın doğal ve kültürel zenginlikleri, Özdamar'ın eserlerine derin bir şekilde yansımış gibi görünmektedir. Bu durum, öykünün daha da derinleşmesine ve anlatıcının duygusal zenginliğini keşfetmesine olanak tanır.

Bu geleneksel imge, karakterin iç dünyasına, kültürüne dair derin ipuçları sunarken, özellikle ayna ve avlu arasındaki kararlı diyalektiği ustalıkla birleştirir. Bu birleşim, avlu imgesinin detaylı bir şekilde incelendiği bölümden elde edilen anlayışlarla zenginleşir. Ayna, karakterin gerçekdışı dünyasının bir kapısı olarak işlev görürken, avlu, bu kapının açıldığı ev olarak nitelendirilir.

Tüm eser boyunca, anlatıcının ölüm ile olan ve gerçeklikle -gerçek üstü arasında gidip gelen anlatılarında da “ölümden uzak kalmaya çalışan” duygusal bağıntısı, olay örgüsünün içerisinde ayna ve avlu diyalektiğinde bir köprü niteliğinde iken, sürekli olarak gerçek ve/veya kurmaca olayları aynadan anlatışında okuyucunun anlatım içerisindeki gerçekliğe odaklanırken, anlatım içerisinde kurmaca olanı mı yoksa anlatı gerçekliğini mi kavradığı yer yer şüphe uyandırır. Zira anlatıcı öykü içerisindeki itirafı ile köprüleri sevdiğini olayların arasına gizlemektedir. (Özdamar, 2012, s. 16) Öyleyse bu imgesel köprü onun yaşantılarının ve yaşamak istediklerinin bir çaresi olarak kullanılabileceği aşıkardır.

Karakter, olumlu, olumsuz ve tarafsız duyguların iç içe geçtiği bu karma durumda, duygusal felaketlerin derinliklerinde yatan gerçeği anlamakta güçlük çeker. Ayna, karakterin bu karmaşık içsel durumuyla bütünleşerek, sadece ölümlerle iletişim kurma aracı olmanın ötesinde, aynı zamanda bir tür korunaklı alan sağlar. Bu, karakterin somut dünyadaki yıkıcı duygularına karşı bir direniş mekanizması olarak işlev görür, ona duygusal denge ve anlam arayışında bir nokta sunar. Karakter, içsel sancılarını yansıttığı bu ayna aracılığıyla, adeta kendine özgü bir dünya inşa eder.

Avlu, içinde barındırdığı tüm ölümlerle birlikte, mimari alanın misafirler için oluşturduğu bir bölgede dolaşan tüm dirileri bir araya getirir. Bu, avlunun sadece fiziksel bir alan olmanın ötesine geçerek, karakterin varoluşsal derinliklerine işaret eder. Ayna ve avlu arasındaki bu kusursuz uyum, karakterin içsel dünyasını anlamak adına okuyucuya edebi bir şölen sunar. Ayna ile gerçekdışı dünya arasındaki denge, avlunun bir sembol olarak kullanılmasıyla daha da vurgulanır, böylece metin, zengin edebi imgelerle dokunmuş bir yaşama dönüşür. Diğer bir perspektiften bakıldığında, yazar, bu motifleri bilinçli bir şekilde kullanmayı amaçlamasa bile, Dilthey yaklaşımı çerçevesinde ele aldığımız anlatıya dayanarak, duygusal deneyimleri aktarırken kendi

iç transfer sürecinden geçmek zorunda olduğundan, duygu edinimlerini bu yolla yansıtmış olacaktı. Dolayısıyla, anlatıcı, Dilthey'nin vurguladığı gibi, kendi içsel dünyasından geçen duygusal deneyimleri ve bu deneyimlerin öznel yapısını anlatı aracılığıyla okuyucuya aktarma çabasından kaçamaz. Bu bağlamda, eser, sadece bir karakterin iç dünyasını değil, aynı zamanda anlatıcı ve yazarın duygusal süreçlerini de incelikli bir şekilde yansıtmaktadır.

Ayna ve avlu motifinin tamamlanışı, önceki bölümde ele alınan ilkeyi pekiştirerek, hermeneutik kuramın bir eserin anlaşılmasındaki kritik rolünü vurgular. Bu temel prensibe göre, bir eserdeki belirli bir noktanın, tüm eserin niyetini ve kompozisyonunu temsil ettiği kabul edilerek, bu noktanın yorumlanması gerekmektedir. Ayrıca, telefon görüşmeleri gibi detaylar da göç temasına dayanarak eserin içinde başka bir yansıma noktasını içermektedir.

Yansıtma kuramına dayalı olarak önceki sorduğumuz soruya, "Eser neyi yansıtmaktadır ve yansıtmayı amaçlamaktadır?" perspektifiyle yaklaşılarak, ayna motifinin, eserin kendi oluşturduğu hayatın bir yansıması olarak stratejik bir araç olarak nasıl kullanıldığı bilimsel kuram savlarıyla analiz edilip görülmektedir. Bu bölümde, sanatın yansıma olarak kabul edilme ilkesi benimsenmektedir. Ayrıca, yansıtmanın belirli motifler etrafında şekillendiği savı, Ayna ve Avlu diyalektiği üzerinden desteklenmektedir. Hermeneutik ve yansıtma kuramı içinde, yazarın kendi gerçekliğini esere yansıtmanın kaçınılmaz olduğu vurgulanarak, yansıtma kuramının bir sembolün sosyolojik etkilerini de yansıtabileceği, avlunun hayat olarak Malatya'daki mimari bağlamda nasıl konumlandığına dair bilgilerle desteklenmektedir. Ki yansıtma kuramı için en çarpıcı motiflerden biri hali hazırda aynadır. Mimesis' e dayanarak imgesel unsurlarla bu hedef gerçekleştirilir.

Anlatı kuramına göre, eserlerin duygusal edinimlerin içinde öne çıktığı ve benzersiz bağlantılar içerdiğini vurgularken, avlu imgesinin Türk kültüründeki önemli bir konumu olduğunu ve bu motifin özgün kültürel bağlantıları yansıttığını görebiliriz

Bu yaklaşımı benimseyerek, eserin bütünlüğünü ele aldığımızda, yazarın Almanya'ya göç etmiş olmasının ve bu tarihsel bağlamın, eserde savunulan tezin sağlamlığına katkı sağladığını açıkça görebiliriz. Bu durum, eserin özgün kurmaca

karakterini ilk bilimsel çerçevede doğrulayan bir kanıttır. Bu kurama dayanarak incelenmeyen eser bu noktada eksik kalacaktır ve bu da kuram incelemelerinin eserdeki yerine vurgu yapar. Ki yine hermeneutik kuramda Aristoteles'e göre eser mutlak bir şekilde arka planı incelendiğinde gerçekliği göstermek zorunda olmasa bile bu algı sürecinin gerçekliğine ulaşılmasını sağla

Böylelikle incelenen anlatı kuramı temel alındığında, sanatçı-yazar, eserlerinde duygularını belirli bir amacı gerçekleştirmek üzere etkili bir şekilde kullanma sorumluluğunu üstlenir. Bu kuram perspektifine göre, duygular, aynı zamanda sanatçının zengin ve anlamlı yaşantılarını içermeyen gerçek bir varlık sergileyemez. Bu nedenle, duyguların, yazarın kişisel deneyimlerinden türetilen kesitleri içerdiğini vurgulanırken, bu temel ilke üzerinden hareketle, bu sav, eserin öz-kurmaca bir özellik taşıdığı sorusuna olumlu bir yanıt niteliğindedir.

5 SONUÇ

Bu çalışma, Emine Sevgi Özdamar'ın "Aynadaki Avlu" adlı eserinden esinlenilmiş olup, ayna ve avlu motifinin diyalektiğini gerçekleştirilen imgelem analizini edebi kuramların rehberliğinde sistemli bir şekilde ele almıştır. Edebi eserlerin detaylı bir şekilde incelenebilmesi için çeşitli kuramların kullanımına vurgu yapılarak, bu kuramların eser üzerindeki etkileşimi ve ortaya çıkan eserin kültürel kimliği titizlikle araştırılmıştır. Anlatımcılık kuramı bağlamında ele alınan bu analiz, kültür eserinin içerisindeki çeşitli bağlantılar kurmakta ve istemli ya da istemsiz bir şekilde anlam inşasına katkıda bulunmanın önemini vurgulamaktadır. Bu bağlamda, eserin incelenen motifleri aracılığıyla anlatımcılık kuramının, okuyucunun kendi edinimleriyle etkileşimde bulunarak yaşantılarına nasıl kültürel bir etkileşim kattığını anlamak amacıyla bir çerçeve sunulmaktadır.

Yazarın öz hayatının esere katkısı hakkındaki soruya yönelik hermeneutik kuramın perspektifinden bakıldığında, eserin tam anlaşılabilirliği için yazarın hayatının detaylı bir şekilde ele alınması gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda, eserin özü ve kavram karşılığı ile ilgili daha gerçek bir kavrayışa ulaşabilmek için yazarın hayatının eserin şekillenmesindeki rolünün büyük bir önem arz ettiği sonucuna ulaşılmıştır.

Hermeneutik kuramın vurguladığı gibi, bir eseri anlamak için sadece esere değil, diğer yandan yazarın yaşamına odaklanmak , eser kavramada ciddi ipuçları sunabilir. Bu noktada, yazarın hayatının eserle nasıl bir diyalektik içinde bulunduğu, eserin öz kurmaca olup olmadığını anlamak adına kritik bir öneme sahiptir.

Emine Sevgi Özdamar'ın yaşamının ayrıntılı bir şekilde incelenmesi, "Aynadaki Avlu" eserindeki karakterin daha derinlemesine anlaşılmasına önemli bir katkı sağladığı sonucu ortaya çıkmıştır. Yazarın kişisel geçmişi, eserin sanatsal evrimini ve temalarının kökenlerini aydınlatarak, eserin anlam dünyasını daha bütünsel bir biçimde anlamamıza olanak tanır. Özellikle, Ayna ve Avlu Diyalektiği bağlamında yapılan analiz, yazarın Malatya kökenli olması bağlamında eserde öne çıkan avlu motifinin kültürel yansımalarını bölgesel bir perspektifle ele almaktadır. Bu, mimari kavramın eserdeki rolü, yerel kimliğin ve kültürün esere nasıl entegre edildiğini anlamamıza katkıda bulunurken, anlatımcılık kuramına dayandırılarak da eserin daha derin anlaşılmasına ışık tutarak, Ayna ve Avlu kavramının titizlikle analiz edilmesini sağlamıştır.

Ayna, başlangıçta anlatıcının gerçek dünyadan kaçışını temsil eden bir kaçış planı gibidir. Hikâye ilerledikçe, bu ayna sadece dirilerin değil, neredeyse sadece ölülerin mekanına dönüşerek, zamanla bir tür ölümsüz dünya inşa eder. Anlatıcı, kendi zihninde şekillendirdiği bu ütopyanın, yavaşça içselleşmesiyle birlikte, ayna dışında bir gerçeklik algısının neredeyse kaybolduğunu fark etmeye başlar ve bu çalışmada özellikle yansıtma kuramına değinerek açıklanmıştır.

Bu bağlamda, ölülerin ve dirilerin aynadan geçişleri ile avludaki eylemler, adeta anlatıcının zihninde kök salmış bir yaşamın sembolik temsillerindendir. Karakterler, geldikleri dünyadan bağımsız olarak, sonunda bu avlu içinde bir ara verirler ve kendilerine bir meşgale bulurlar. Bu güçlü imge ve yansıtan ayna, zaman zaman buruk olsa da özlelerin izini sürebildiğimiz, en azından özlenilenin gözlemlenebildiği veya beklenenin umut vaat ettiği bir mekan oluşturur.

Özetle Ayna, anlatıcının yarattığı ve gerçeklikten kaçmak için kullandığı *Avlu*'nun yani *Hayatın* bir aracıdır. Anlatıcının kendi gerçekliği ile oluşturduğu bu

hayat anlamına ise çalışmada ele alınan adımlar sonucunda ulaşılarak, eserin *Yansımadaki Hayat* gibi derin bir isme sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Çalışmanın sonucunda edebi metinlerdeki imgelerin anlamını çözümllemek ve derinlemesine analizler yapabilmek, sadece bir öykünün sınırlarını aşmakla kalmayıp, aynı zamanda okuyucuyu tırnaklarının ucunda bir başka dünyayı hissetmeye yönlendirdiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu imgeler, kelimelerin ötesine geçerek okuyucuyu duygusal bir keşif yolculuğuna çıkarır. Ancak bu belirli disiplinler bilgileri ve alt yapı olmadan mümkün olmamaktadır.

KAYNAKÇA

- Akça, N. U. (2017). Cengiz Aytmatov'un Romanlarında Tipler. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*.
- Aksoy, H. (1997). Tarihi Bir Belge ve Türk İslam Edebiyatında Bir Tür Olarak Fetihnameler . *İlam Araştırma Dergisi* , 9-10.
- Aksoy, M. (2021). Aristoteles'in Bilgi Görüşünün Empirizm ve Rasyonalizm Bağlamında Değerlendirilmesi . *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 414-420
- Altıntaş, S. (2022). Sosyal Bilimlerin Araştırma Yönteminden Yaşam Felsefesine: Hermeneutik Yöntemin Zaman İçindeki Dönüşümü. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 459-479
- Altun, S. Y. (2021). Wilhelm Dilthey Felsefesinde" Anlama" Kavramı ve Dolaylıları. *Temaşa Felsefe Dergisi*, 5-19.
- Araşan, A. (2021). Sosyal Bilimlerde Çelişkisiz ve Sınırlanmayan bir Betimleme için Hermenötik Fenomenoloji: Yöntembilim ve “Orman Yolu”. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 268-306.
- Aristoteles. (1987). In Aristoteles, *Poetika* (İ. Tunali, Übers., S. 30-31). İstanbul: Remzi Kitabevi A.Ş. Yayınları.
- Asutay, H., & Çarıkçı, T. (2015). *Göçün Ellinci Yılında Almanya'da Yükselen Değer: Türk-Alman Göçmen Yazını* . Tekirdağ: Humanitas-Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi.
- Aslan, N. (2019). Roma Dönemi Konut Mimarisinde Avlu Kullanımı Ve Kültürel Kimlik İlişkisi: Ephesos, Priene, Aphrodisias, Kremna, Sia, Zeugma Örnekleri Işığında. *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Anabilim Dalı*, S. 50.

- Ataman, S. C., & Topakkaya, A. (2023). Dilthey'in Kant Felsefesini Eleştirisi . *Felsefe Dünyası*, 173-192.
- Ataseven, B. (2012). Nitel Bilimsel Araştırmalarda Veri Kalitesinin Önemi. *Marmara Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi*, 34(2), 543-544.
- Aslan, N. (2019). Roma Dönemi Konut Mimarisinde Avlu Kullanımı ve Kültürel Kimlik İlişkisi: Ephesos, Priene, Aphrodisias, Kremna, Sia, Zeugma Örnekleri Işığında. *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Anabilim Dalı*, p. 50.
- Aydemir, E. (2020). Oya Baydar'ın Romanlarında Sosyal Konular . *Oya Baydar'ın Romanlarında Sosyal Konular* . Bursa: Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü .
- Aykanat, T. (2012). Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi ve Karşılaştırmalı Bir Metin Tahlili Örneği. *Electronic Turkish Studies*, 409. Altınörs, A. (2023). Bilinç Problemine Revonsuo'nun Yaklaşımı . *Uluslararası Toplumsal Bilimler Dergisi*, 22-38.
- Bahçalı, D. (2020). Mekânsal Bir Terimin Tanımlanmasında Yöresel İfade Ve Kullanım Farklılıklarının Etkisi:“Hayat”. *Avrasya Terim Dergisi*, 18-34.
- Balcı, A. (2008). Türkiye’de Eğitim Yönetiminin Bilimleşme Düzeyi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 54, 182.
- Bayav, D. (2009). Leonardo Da Vinci’de Sanat, Bilim Ve Etkileşimi. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(2), 123-142.
- Bayram, H. (2021). Nitel Araştırma Yöntemleri: Sosyal Bilimler Lisansüstü Öğrencilerinin Algısına İlişkin Fenomenolojik Bir Çalışma . *Üniversite Araştırmaları Dergisi*, 108-118.
- Budan, C. Y. (2015). Sosyal Bilimler Araştırmalarında Edebi Bir Tür Olarak Romanı Araçsallaştırmak. *Cü Sosyal Bilimler Dergisi*, 39(2), 298.
- Bölükmeşe, E. (2010). Bölükmeşe, E. (2010). Barbara Frischmut'un Das Verschwinden Des Schattens In Der Sonne Eseri Ile Emine Sevgi Özdamar'ın Seltsame Sterne Starren Zur Erde Eserlerinde Yabancı İmgesi. *Doctoral Dissertation, Anadolu University (Turkey)*, 43-48.Yıldırım, Y. (2009, Ekim). Sosyal Bilim, Etik ve Yöntem. *Gadamer Hermeneutiğini Sosyal Bilimlere Etik Bir Model Olarak Okumak*. Liberte Yayınları.
- Çaldak, H. (2022). Dilthey ve Gadamer’de Hermeneutik Yöntem: Anlamanın Tüm Koşullarının Felsefi Olarak Değerlendirilmesi ya da Bilimsel Bir Yöntem Olarak Hermeneutik. *Social Studies Journal (SSSJournal)*, 1412-1420.
- Çil, V. (n.d.). Edebiyat Eleştirisi Ve Eleştiri Kuramları. pp. 7-10.
- Çelik, E. (2013). Edebiyat Eseri Toplumun Aynasıdır: Edebiyat ve Sosyoloji İlişkisi Üzerine. *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, 59-64.
- Çevik, M. (2022). Talihsiz Bir Türkü:“Yaban Gülü müsün Sarp Kayalarda”. *Folklor Edebiyat Dergisi*(110), 245-268.

- Çoraklı, Ş. (2016). *Araftaki edebiyat Göç Üzerine Yazın ve Kültür İncelemeleri*. Transnational Press London.
- Çoraklı, Ş. (2019). *Arafta'ki Edebiyat -Türk Alman Edebiyatı-*. KRİTER BASIM YAYIN DAĞITIM.
- Delice, D. (2022). Luce Irigaray’ın Teorisinde Cinsel Fark Kavramı ve Dönüştürücü Eylem Olarak Mimesis. *FLSF Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, pp. 131-156.
- Deniz, A. (2022). Kutsal Metinlerde Hermenötik Yaklaşım ile Te’vil Olgusu. *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 5-28.
- Dilber, K. C. (2020). Odradek’in belirsizliğinde Yağmur’daki Kedi’yi Semaver’de kaybetmek-Mimesis’ in odağında Einfühlung’u keşfetmek. *Litera*, pp. 223-243.
- Dilthey, W., & Aktaran : Özlem, , D. (1999). *Hermeneutik ve Tin Bilimleri*. (D. Özlem, Trans.) İSTANBUL: Engin Yayıncılık.
- Dinar, G., Tilbe, A., & Güzel, E. (2023). Mohamed Mbougar Sarr’ın Adli Yeniötesi Elkurmaca Romanı. *Söylem Filoloji Dergisi*, 911-927.
- Dufresne, M. (2006). Emine Sevgi Özdamar Mutter(s)zunge. Der Weg zum eigenen Ich. *Germanica*, 1-2.
- Dursun, O. (2018). Bilim Gazeteciliğinde Popülaritenin ve Pozitif Bilimlerin Hegemonyası. *Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi*(29), 83-86.
- Durdağı, A. N. (2018). Göç Yazın Çeviri İlişkisi. *International Journal of Language Academy*, 82.
- Ebner, M. (2013). LIEBE SEVGI, ICH HABE NICHTS ZU SAGEN NUR ZU ZEIGEN. REFLEXIONEN ZU EMINE SEVGI ÖZDAMAR. *Doctoral Dissertation*, 6-32.
- Ekiz, T. (2007). Avrupa Türk Edebiyatı ve bir temsilcisi: Emine Sevgi Özdamar. *Çankaya Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Journal of Arts and Sciences*(7), 40.
- Emre, İ., & Kozlu, Z. G. (2020). Edebiyat Kuramlarının Ontolojisi. *Journal Of Social And Humanities Sciences Research (JSHSR) Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi*, 3834-3846.
- Erdoğan, M. (2000). Eleştiri Geleneği ve Modern Eleştiri Yöntemleri. *Atlılar*, 8.
- Ergeç, Z. (n.d.). Kurmacanın Tarihe Bakan Yönü: Aşk ve İsyan*.
- Ergeç, Z. (2023). Kurmacanın Tarihe Bakan Yönü: Aşk ve İsyan. *Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 499-510.
- Erkurt, Ş. (2021). Hermeneutik ve Alımlama Estetiği Kuramlarının Yazınsal Metinlerin Karşılaştırmalı Çözümlemelerine Etkisi. *Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Dergisi*, 418-436.
- Eyigün, S. (2005). Edebiyat Ne Zaman “Politik” Olabilir?. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 249.

- Fırıncıoğulları, S. (2015). Yabancılaşma ve Erich Maria Remarque'ın eserlerinde yabancılaşma olgusu. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, pp. 32-35.
- Genel, M. G. (2014). ALMANYA'YA GİDEN İLK TÜRK İŞÇİ GÖÇÜNÜN TÜRK BASININDAKİ İZDÜŞÜMÜ“SİRKECİ GARI'NDAN MUNCHEN HAUPTBAHNHOF'A”. *Selçuk İletişim*, pp. 302-305.
- Giddens, A. (2007). Sosyal Bilim Nedir? (Ç. B. BALKIZ, Ed.) *Sosyoloji Dergisi*(Sosyoloji Dergisi Üıgeı oskay'a Armağarı Özel Sayısı(Hakemsiz)), 313.
- Gürgün, H. (2021). “Mimêsis” Kavramı, Üç Yansıtırma Kuramı ve Bu Kavramın Temel Sanat Akımları Üzerine Etkisi. *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi. Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, 349-366.
- Gülaçtı , F., & Özen, Y. (2010). BENLİK-KAVRAMI VE BENLİĞİN GELİŞİMİ BİLEN BENLİĞE GEREKSİNİM VAR MI? *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12-2.
- Gülmez, B. (2015). *Uwe Johnson'un “Zwei Ansichten” Romanı Örneğı ile Alman Edebiyatında İki Almanya Gerçeğı*. Sakarya: T.C. SAKARYA ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ.
- Göttsche, D. (2006). Emine Sevgi Özdamars Erzählung Der Hof im Spiegel: Spielräume einer postkolonialen Lektüre deutsch-türkischer Literatur. *German Life and Letters*, 59(4), 515-525.
- İlkılıç, S. (2021). EMİNE SEVGİ ÖZDAMAR'IN ,MUTTERZUNGE-ANNEDİLİ' ADLI ESERİNDE KÜLTÜR'ÜN DİL'DE YANSIMALARI. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 113-124.
- İyi, M. M. (2021). Göçün Kültürü mü, Kültürün Göçü mü? Almanya'daki Türklere Dair Bazı Hikâyeler. *Kültür Araştırmaları*, 1-30.
- Kaiser, B. M. (2015). Kaiser, B. M. (2015). The Spaces of Transnational Literature: Or, Where on Earth Are We with Emine Sevgi Özdamar's Der Hof im Spiegel? *In Cosmopolitanism and the Postnational* , 177-198.
- Karabulut, M. (2019). Psikanalitik Edebiyat Kuramı Bağlamında Edip Cansever'in Şiirleri Üzerine Bir İnceleme. *Edebi Eleştiri Dergisi*, 3(3), 192-220.
- Karabulut, M. (2022). *Ilse Aichinger'in “Ayna Hikâyesi” Adlı Kısa Öyküsünde Ölüm Olgusu*. Külliye/ULUSLARARASI SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES.
- Karakelle, S., & Saraç, S. (2010). Üst Biliş Hakkında Bir Gözden Geçirme: Üstbiliş Çalışmaları mı Yoksa Üst Bilişsel Yaklaşım mı? *Türk Psikoloji Yazıları*, 45-60.
- Karataş, Z. (2015). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri . *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 62-80.
- Kasapoğlu, M. A. (1993). Sosyolojide Hermeneutik. *Türk Felsefe Derneğı Yayını Felsefe Dünyası*, 62-63.

- Keleş, N. (2010). *Nibelunglar Destanı Tarih, Kültür ve Edebiyat Analizi*. Erzurum : Bozkır Yayınevi.
- Kişmir, G. (2019). Almanya’da II. Dünya Savaşı Sonrası Yaşanan Bellek Patlamasına Tarihî Bakış. *Çankırı Karatekin Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü*, pp. 3-7.
- Koşan, Z. E. (2021). *Modern Türk Romanında Ayna İmgesi*. BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI YENİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI, Bursa.
- Koselleck , R., & Akt. Dirim, A. (2009). *Kavramlar Tarihi*. İstanbul: İletişim Yayıncılık A. Ş.
- Koyré, A. (2000). *Bilim Tarihi Yazıları* (Vol. 6). (K. DİNÇER, Trans.) Ankara: TÜBİTAK POPÜLER BİLİM KİTAPLARI.
- Köse, H., & Tepe, N. K. (2023). Annie Ernaux’nun Edebi-Sosyolojik Diskurunda Bedenlenmiş Zaman: Bourdieu’cu Bir Okuma. *Frankofoni*, 59-81.
- Köse, A. (2007). Balıkesir Çevresinde Geleneksel Kırsal Avlu Peyzajı ve Değişimi. *Doğu Coğrafya Dergisi*(18).
- Matthes, L. S. (2016). Introduction: Emine Sevgi Özdamar at 70. *Oxford German Studies*, 45(3), 237-244.
- Mete, M. H. (2023). Sosyal Bilimlerde Büyük Veri Analitiği, Yapay Zeka ve Makine Öğreniminin Kullanımı. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 99-120.
- Menteşe, O. B. (2008). Edebiyat Nedir? *Littera Dergisi*, 50.
- Milz, S. (2000). Comparative Culture and Cultural Studies and Ethnic Minority Writing Today: The Hybridities of Marlene Nourbese Philip and Emine Sevgi Özdamar. *CLCWeb: Comparative Literature and Culture*, 8-11.
- Moran, B. (2018). *Edebiyat Kuramları ve Eleştirisi*. İstanbul: İletişim yayınları.
- Murat, S. (2000). *Bütünleşme sürecinde Türkiye ve Avrupa Birliği’nin karşılaştırmalı sosyal yapısı*. İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Odunkıran, C. (2022). Kutsaldan Şiirle: İkinci Yeni Şiirinde Semavi Dinlerin İzleri. *Kutsaldan Şiirle: İkinci Yeni Şiirinde Semavi Dinlerin İzleri*. İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı’eni Türk Edebiyatı Bilim Dalı Doktora Programı .
- Osmanov, T. (2021). Tinsel Bilimlerin Metodolojisi Olarak Dilthey'in Hermeneutik Anlayışı . *Tinsel Bilimlerin Metodolojisi Olarak Dilthey'in Hermeneutik Anlayışı* . Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Yüksek lisans tezi.
- Ötgün, C. (2008). Sanat yapıtına yaklaşım biçimleri. *Sanat ve tasarım dergisi*, 1(2), 161-162.

- Özak, N. Ö. (2008). *Bellek ve mimarlık ilişkisi kalıcı bellekte mekansal öğeler*. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi □ Doctoral dissertation, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Özakın, D. (2023). D. S. Lihaçov'un tarihsel yaklaşımı çerçevesinde Eski Rus edebiyatının tür sistemi . *ÖZAKIN, D. (2023). DS Lihaçov'un tarihsel yaklaşımı çerçevesinde Eski Rus edebiyatının tür sistemi. RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 1253-1267.
- Özdamar, E. S. (2012). *Aynadaki Avlu*. (E. Tezel, Trans.) Yapı Kredi Yayınları.
- Özlem, D. (2011). Hermeneutik ve Şiir. 13-14. İstanbul: Hiperlink.
- Pakoğlu, A. (2023). Din Dili ve Hermenötik Bağlamında Mezhep-Mezhepsizlik Kavramları. *Journal of Academic Social Science Studies*, 263-272.
- Pelikoğlu, F. E., & Dursun, Y. (2024). Hermenötik Anlatılarda Eşek Alegorilerinin Gösterge Değeri. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, 27-53.
- Peter Baumgartner, C. G. (n.d.). *Wissenschaftstheoretische Zugänge zur Bildungswissenschaft*. Hagen.
- Reisoğlu, M. B. (2019). Emine Sevgi Özdamar'ın Haliçli Köprü Romanında Kültürel Bellek. *Monograf*, pp. 176-177.
- Yöntemleri, B. A. (n.d.). <http://kisi.deu.edu.tr/>. Retrieved 03 14, 2020, from <http://kisi.deu.edu.tr/istem.koymen/BAY%20sunum%201.pdf>
- Sachs, S. (2013). "Heimat" in Emine Sevgi Özdamar's "Der Hof im Spiegel". *Creating knowledge*, 52-55.
- Sazyek, E. (2013). Refik Halit Karay'ın Anahtar Adli Romanında Mekân İmgeleri. *Folklor/Edebiyat*, 131-145.
- Seda Saylan, M. E.-D. (2017). *Kamusal Alanların Kullanımında Mekan Kalitesi*. Kent Akademisi | Kent Kültürü ve Yönetimi Hakemli Elektronik Dergi.
- Sönmez, V. (2020). *Bilim Felsefesi* (Vol. 5). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Seferoğlu, E. (2023). Can Yücel'in Sevgi Duvarı Şiir Kitabına Hermeneutik Yaklaşım. *Kültür Araştırmaları Dergisi*, 277-291.
- Seviner, Z., & Gavri, P. (2024, 1 24). Emine Sevgi Özdamar'ın Edebiyatında Teatral Yapılar. <https://www.academia.edu/>.
- Seyhan, A. (2019). The Enduring Relevance of Emine Sevgi Özdamar. *Monograf*(12), 161-167.
- Sipahi, D. (2018). *HAYATIN ESERE DÜŞEN GÖLGESİ: NİGÂR HANIM'IN ŞİİRLERİNDE IZDIRAP*. Ordu.
- Sümbül, Y. (2021). Özne Felsefesi Bağlamında Edebi Metinlerde Köken ve Anlam Sorunu: Barthes, Derrida ve Lacan . *Özne Felsefesi Bağlamında Edebi Metinlerde Köken ve Anlam Sorunu: Barthes, Derrida ve Lacan* . Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü .

- Şahin, Z. (2018). Sergey Dovlatov'un Eserlerinde Retorik Figürler. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, pp. 512-533.
- T.C.Millî Eğitim Bakanlığı. (2013). *AYNA YAPMA*. Ankara: T.C.Millî Eğitim Bakanlığı.
- TDK. (2023). Türk Dil Kurumu Sözlükleri. <https://sozluk.gov.tr/>.
- Topcu, B. (2022). Wilhelm Dilthey ve Yahya Kemal Beyatlı'da Hermeneutik Bir Etkinlik Olarak Sanat. *Yedi Aralık Sosyal Araştırmalar Dergisi (YASAD)*, 23-31.
- Turhan, O., & Baş, B. (2023). Eleştirel Okuma Temelli Edebiyat Eleştirisi Rubriği Geliştirme. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1460-1483.
- Türk Dil Kurumu. (2023, 12 10). Türkçe Sözlük. <https://sozluk.gov.tr/>: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Uluç, N. (2020). Wiedergabe der fremden Kultur in den Erzählungen von Emine Sevgi Özdamar. *The Journal of Academic Social Science Studies*(80), 186.
- Urtekin, G., & Topakkaya, A. (2023). Wilhelm Dilthey Felsefesinde İnsan Problemi. *Kare*, 26-37.
- Uslu, M. (2022). Wilhelm Dilthey'in Felsefesinde Tarihsel Anlama. *Bitig Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 183-195.
- Yalçınkaya, M. (2021). Sezai Karakoç'un "Balkon" Şiirinin Hermenötik Kuram Bağlamında Yeniden Okunması. *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi* , 344-363.
- Yaşar, D. C. (2019). Türk kökenli yazarların Alman edebiyatına katkıları. *T.C. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, 80-83.
- Yazıcı, B. (2019). Cam Malzemenin Bir düşey sirkülasyon elemanı Olarak Merdivenlerde kullanımı Ve iç Mekan tasarımına Etkileri. *Marmara Üniversitesi ,Güzel Sanatlar Enstitüsü,İÇ MİMARLIK ANASANAT DALI,Yüksek Lisans Tezi*, 87-89.
- Yıldırım, İ. (2015). PLATON SANATA KARŞI DEĞİLDİR! In *DOĞU'DAN BATI'YA DÜŞÜNCENİN SERÜVENİ ANTİKÇAĞ YUNAN & ORTAÇAĞ DÜŞÜNCESİ* (Vol. 2, p. 243). İnsan Yayınları.
- Yücel, H. İ. (2022). Avrupa Türk Edebiyatı'nda Büyülü Gerçekçi Bir Roman: Hayat Bir Kervansaray. *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 753-771.
- Zengin, E. (2010). *Türk-Alman edebiyatına tarihsel bir bakış ve bu edebiyata ilişkin kavramlar*. Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları (HÜTAD).
- Wierschke, A. (1994). *Schreiben Als Selbstbehauptung: Kulturkonflikt Und Identitaet In Den Werken Von Aysel Oezakin, Alev Tekinay Und Emine Sevgi Oezdamar*. Ann Arbor: University Of Minnesota.